

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ

Διπλωματική Εργασία

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗ ΤΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΑΠΑΤΗΣ

της

ΧΑΧΟΥΔΗ ΧΡΥΣΗ

Επιβλέπων Καθηγητής: Λιβάνης Ευστράτιος

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στην
Εφαρμοσμένη Λογιστική και Ελεγκτική

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2020

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Αφιερώνεται στην οικογένειά μου.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας σηματοδοτεί το τέλος ενός σημαντικού κύκλου της σταδιοδρομίας μου, την περάτωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών. Νιώθω την ανάγκη και την ηθική υποχρέωση να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου και τον σεβασμό μου προς τους ανθρώπους που συνέβαλαν ο καθένας με τον δικό του ξεχωριστό τρόπο στον αγώνα μου τα τελευταία δύο χρόνια του μεταπτυχιακού μου προγράμματος.

Πρώτα από όλους θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου για τον Επιβλέποντα Καθηγητή της διπλωματικής μου εργασίας κ. Λιβάνη Ευστράτιο, για την άριστη συνεργασία που είχαμε, την αμέριστη υποστήριξη, καθώς και τις ουσιώδεις συμβουλές που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής της διπλωματικής μου εργασίας.

Επιπλέον, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλο το Διδακτικό Προσωπικό του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εφαρμοσμένης Λογιστικής και Ελεγκτικής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας για τις πολύτιμες γνώσεις και τα εφόδια που μου προσέφεραν κατά τη διάρκεια φοίτησής μου.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω το διοικητικό προσωπικό που απαρτίζει την Γραμματεία του Μεταπτυχιακού μου Προγράμματος, για την άψογη συνεργασία μας όποτε κρίθηκε απαραίτητο.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την οικογένειά μου, για την ηθική και οικονομική στήριξή τους όλο αυτό το διάστημα με στοργή, αγάπη και υπομονή.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στη σημερινή εποχή οι εταιρείες είναι αντιμέτωπες με μία πληθώρα κινδύνων που καλούνται να διαχειριστούν αποτελεσματικά προκειμένου να επιτύχουν. Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν δει το φως της δημοσιότητας δεκάδες εταιρικά σκάνδαλα και λογιστικές απάτες παγκοσμίως, έχοντας ως αποτέλεσμα να αυξηθεί δραματικά το ενδιαφέρον όσον αφορά την παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων. Είναι σημαντικό να διευκρινίσουμε ότι για να επιτύχει η απάτη δεν αρκούν μόνο τα λογιστικά τεχνάσματα, αλλά ταυτόχρονα πρέπει τόσο ο εσωτερικός όσο και ο εξωτερικός έλεγχος να αποτύχουν να εντοπίσουν την απάτη.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει τα διάφορα είδη απάτης στα οποία καταφεύγουν οι επιχειρήσεις, όπως επίσης και να διερευνήσει τον ρόλο που διαδραματίζουν οι εσωτερικοί και εξωτερικοί ελεγκτές στην πρόληψη και εντοπισμό της απάτης.

Η περίπτωση που εξετάζεται στο παρόν ακαδημαϊκό έγγραφο είναι η Enron, όπου με τη βοήθεια των αριθμοδεικτών επιχειρείται να εντοπίσουν τα προειδοποιητικά σημάδια της απάτης και τα οποία θα έπρεπε να έχουν επισημανθεί από τους ελεγκτές.

ABSTRACT

Nowadays, companies are facing plenty of risks that have to be effectively managed, in order to succeed. Over the last decades, dozens of corporate scandals and financial frauds have come to light worldwide, having as a result the dramatic increase in the interest of falsifying financial statements. It is essential to highlight that for a fraud to be successful, accounting subterfuges on their own are not enough; both the internal and the external control need to simultaneously fail to detect fraud.

The aim of this paper is to present the various types of fraud that businesses resort to, and to investigate the role both internal and external auditors play in preventing and identifying fraud.

The case being examined is the “Enron”, where through financial indicators we attempt to identify the warning signs of fraud, which should have been highlighted by the auditors.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΦΙΕΡΩΣΕΙΣ.....	ii
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	iii
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	iv
ABSTRACT.....	v
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	vi
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ.....	1
1.1 ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ.....	1
1.2 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	3
1.3 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ.....	4
1.4 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	5
1.5 ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	6
1.6 ΑΝΑΜΕΝΟΜΕΝΗ ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΠΑΘΗ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ.....	14
3.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΠΑΘΗΣ.....	14
3.2 ΕΙΔΗ ΑΠΑΘΗΣ.....	19
3.2.1 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ – ΠΑΡΑΠΟΙΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ.....	20
3.2.2 ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΙΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ.....	22

3.3 ΜΟΡΦΕΣ ΑΠΑΤΗΣ ΣΤΙΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ.....	23
3.4 Ο ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ – ΤΟ ΤΡΙΓΩΝΟ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ.....	27
3.5 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ – FRAUD RISK.....	28
3.5.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΕΛΕΓΧΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ.....	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗΣ ΚΕΡΔΩΝ.....	35
4.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗΣ ΚΕΡΔΩΝ.....	35
4.2 ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗΣ ΚΕΡΔΩΝ.....	37
4.2.1 ΤΕΧΝΙΚΗ COOKIE JAR.....	37
4.2.2 ΜΕΓΑΛΑ ΛΟΥΤΡΑ (BIG BATH).....	38
4.2.3 ΤΕΧΝΙΚΗ BIG BET ON FUTURE.....	39
4.2.4 ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟΣ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟΥ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ.....	40
4.2.5 THROW OUT A PROBLEM CHILD.....	41
4.2.6 ΑΛΛΑΓΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ.....	42
4.2.7 ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ.....	43
4.2.8 ΠΩΛΗΣΗ / ΕΠΑΝΕΚΜΙΣΘΩΣΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ.....	43
4.2.9 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΚΑΙ ΜΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΚΕΡΔΗ.....	44

4.2.10 ΠΡΟΩΡΗ ΑΠΟΠΛΗΡΩΜΗ ΚΕΡΔΩΝ.....	44
4.2.11 Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ.....	45
4.2.12 ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΥΡΡΙΚΝΩΣΗΣ ΠΛΟΙΟΥ (SHRINK THE SHIP)...	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: «ΤΟ ΣΚΑΝΔΑΛΟ ΤΗΣ ENRON CORPORATION».....	47
5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ.....	47
5.2 Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ENRON.....	48
5.3 Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ.....	50
5.4 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ.....	59
6.1 ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ.....	59
6.2 ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΕΛΕΓΧΟΥ – Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΕΛΕΓΧΟΥ.....	60
6.2.1 ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ENRON.....	60
6.2.2 ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΧΡΗΣΗΣ “ENRON” (1996 - 2000).....	64
6.2.3 ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΑΞΙΑΚΩΝ ΡΟΩΝ ΤΗΣ “ENRON” (1996 – 2000).....	67
6.3 ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΑΔΙΟ ΕΛΕΓΧΟΥ – Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΩΝ.....	69
6.4 ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ.....	76

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΑΠΑΤΗΣ.....	82
7.1 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΑΠΑΤΗΣ – ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ.....	82
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	86
8.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	86
8.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.....	87
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ.....	89

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1.1. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

Στη σύγχρονη εποχή η ελεγκτική αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς κλάδους της λογιστικής επιστήμης. Κάποια από τα χαρακτηριστικά που περιγράφουν τις σύγχρονες επιχειρήσεις είναι η συνεχής εγρήγορση στην οποία οφείλουν να βρίσκονται, ο έντονος ανταγωνισμός, η ανάγκη για συνεχή εξέλιξη, η προσπάθεια για αύξηση κερδοφορίας και επίτευξης ηγεσίας, σε ένα σύνθετο και συνεχώς μεταβαλλόμενο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον.

Στην προσπάθεια τους αυτή προς επίτευξη αποτελεσματικότητας και βιωσιμότητας, οι επιχειρήσεις προβαίνουν πολλές φορές σε παράνομες ή ανήθικες ενέργειες, που προϋποθέτουν αθέμιτο ανταγωνισμό και εκδηλώνονται ως απάτη προς όφελος των επιχειρήσεων.

Το οικονομικό έγκλημα δύναται να εκδηλωθεί με ποικίλες μορφές, όπως για παράδειγμα να λάβει τη μορφή της υπεξαίρεσης περιουσιακών στοιχείων, της διαθοράς ή ψευδούς οικονομικής αναφοράς. Λόγω της πολυπλοκότητας των συναλλαγών και της εξέλιξης των επιχειρήσεων, είναι απολύτως αναγκαία η ορθή διατύπωση όλων των λογιστικών γεγονότων και της πραγματικής εικόνας των επιχειρήσεων, με στόχο την πληροφόρηση των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων (μέτοχοι, πιστωτικά ιδρύματα, οικονομικοί αναλυτές, επενδυτές κλπ). Η ανάγκη αυτή έχει γίνει ακόμα πιο έντονη, αφού τα μεγάλα εταιρικά σκάνδαλα που έχουν εμφανιστεί τις τελευταίες δεκαετίες στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία έχουν προσθέσει μια νέα μορφή κινδύνου που ονομάζεται παραποίηση χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

Οι διοικήσεις των επιχειρήσεων, ανάλογα με τα συμφέροντα και τα κίνητρα που τους ωθούν, προσπαθούν να «ωραιοποιήσουν» τα αποτελέσματα τους. Η παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων μπορεί να πραγματοποιηθεί με αλλοίωση οποιουδήποτε οικονομικού μεγέθους, που εμφανίζεται στις οικονομικές καταστάσεις (το ενεργητικό και το

παθητικό του ισολογισμού, τα έσοδα και τα έξοδα των αποτελεσμάτων χρήσης). Επακόλουθο αποτέλεσμα αποτελεί η λήψη λανθασμένων αποφάσεων.

Λύση στο πρόβλημα της απάτης, των άμεσων συνεπειών αυτής τόσο για την οικονομία ως σύνολο, αλλά και σε ατομικό επίπεδο για τις επιχειρήσεις και το κράτος, επιχειρήσαν να δώσουν οι ρυθμιστικές αρχές με την επιβολή αυστηρότερων κανόνων και προτύπων, αλλά και με την επιβολή περισσότερης εποπτείας. Έτσι στις επιχειρήσεις τα τελευταία χρόνια και μετά την εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (ΔΛΠ) εφαρμόζονται αυστηρότεροι έλεγχοι από μέρους των αρμόδιων εταιρειών ορκωτών λογιστών προκειμένου να διασφαλιστεί η διαφάνεια και η αριτιότητα των διαδικασιών.

Η ανάγκη για μεγαλύτερη διαφάνεια καθιστά την ελεγκτική έννοια από τους σημαντικότερους κλάδους της λογιστικής επιστήμης. Σύμφωνα με τους Νεγκάκη και Ταχυνάκη (2017), αντικείμενο της ελεγκτικής είναι ο έλεγχος των διαδικασιών και των μεθόδων που εφαρμόστηκαν από την επιχείρηση κατά τη διάρκεια του διαχειριστικού έτους και διενεργείται από πρόσωπα ανεξάρτητα προς την οικονομική μονάδα (ορκωτοί ελεγκτές – λογιστές).

Διαχρονικά, η ελεγκτική έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην πρόληψη οικονομικών ατασθαλιών και έχει δώσει τη λύση σε διάφορα καίρια ζητήματα λογοδοσίας και διαφάνειας που απασχολούν τόσο τις εγχώριες, όσο και τις διεθνείς αγορές.

Οι ορκωτοί ελεγκτές στην προσπάθειά τους να συλλέξουν επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια προκειμένου να διαμορφώσουν γνώμη επί των οικονομικών καταστάσεων, ακολουθούν ένα σύνολο αρχών, διαδικασιών και κανόνων εκτέλεσης του ελεγκτικού έργου, που αποτελούν τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (ΔΠΕ). Τα ΔΠΕ εκδίδονται υπό την εποπτεία της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών (IFAC), από το Συμβούλιο Διεθνών Προτύπων Ελέγχου και Διασφάλισης «IAASB» και δίνουν την κατευθυντήρια γραμμή στον ελεγκτή ώστε να καθορίσει την έκταση των σταδίων της ελεγκτικής διαδικασίας που πρέπει να εφαρμοστεί προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος του ελέγχου.

Η οριστική υιοθέτηση των ΔΠΕ έγινε με το άρθρο 24 του ν. 3693/2008, στο οποίο ορίζεται ότι οι υποχρεωτικοί έλεγχοι ανάλογα με τη φύση τους, διενεργούνται σύμφωνα με:

- Τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (International Standards on Auditing).
- Τα Διεθνή Πρότυπα Επισκόπησης (International Standards on Review Engagements).

- Τα Διεθνή Πρότυπα Συναφών Εργασιών (International Standards on Related Services).

Σύμφωνα με τα ΔΠΕ, ο εξωτερικός ελεγκτής συλλέγει και αξιολογεί αντικειμενικά τα αποδεικτικά στοιχεία που θα τον βοηθήσουν να διαμορφώσει άποψη και να θεμελιώσει επαγγελματική γνώμη για την αξιοπιστία των οικονομικών καταστάσεων. Στόχος του εξωτερικού ελεγκτή είναι να εξετάσει κατά πόσο τα στοιχεία και οι ισχυρισμοί της διοίκησης συμφωνούν με την ποιότητα, τη νομιμότητα και την πληρότητα των οικονομικών καταστάσεων. Έπειτα με το πέρας του ελέγχου, ο ελεγκτής συντάσσει την έκθεση ελέγχου και την υποβάλλει στο Διοικητικό Συμβούλιο, ενώ επιπλέον εκδίδει το πιστοποιητικό ελέγχου το οποίο δημοσιεύεται μαζί με τις οικονομικές καταστάσεις.

Στην κατεύθυνση αυτή λοιπόν και εξαιτίας της έξαρσης εκδήλωσης απάτης σε ένα μεγάλο μέρος του συνόλου του επιχειρηματικού κόσμου, είναι επιτακτική η ανάγκη για ανάπτυξη μεθόδων και τεχνικών που θα συμβάλλουν στην πρόληψη της απάτης, αλλά και στην ανακάλυψη της απάτης, δηλαδή να ανιχνεύσουν τα αίτια που οδήγησαν στην εκδήλωση τους, τα άτομα που συντέλεσαν στην πραγματοποίησή της και το εύρος της ζημίας που επήλθε από τις ενέργειες αυτές. Επιπρόσθετα, απαιτείται η ανάπτυξη και η χρήση μεθόδων και τεχνικών που να είναι σε θέση να προβλέπουν την πιθανή απάτη, δηλαδή να είναι σε θέση να μελετήσουν επικίνδυνες ή περίεργες συμπεριφορές, παράνομες κινήσεις και συναλλαγές και άλλα χαρακτηριστικά και ενέργειες μεγάλης επικινδυνότητας, προκειμένου να είναι σε θέση να αποτρέψουν τελικά την πραγματοποίηση απάτης.

Τις ανωτέρω τεχνικές και μεθόδους θα κληθούν να εφαρμόσουν οι κατάλληλα εκπαιδευμένοι επαγγελματίες του λογιστικού – ελεγκτικού κλάδου, που διαθέτουν την ικανότητα και τις γνώσεις, ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του σύγχρονου περιβάλλοντος.

1.2. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η ανάλυση του ρόλου του ελεγκτή – λογιστή στην ανίχνευση και στην καταπολέμηση των οικονομικών εγκλημάτων με τη βοήθεια της χρήσης αριθμοδεικτών. Πιο συγκεκριμένα, σκοπός της εργασίας αποτελεί η οριοθέτηση της απάτης, ο προσδιορισμός των ειδών απάτης, των αιτιών και των τρόπων

βάσει των οποίων εκδηλώνεται η απάτη εντός των επιχειρησιακών κόλπων, η περιγραφή του ρόλου του ελεγκτή – λογιστή στην κατεύθυνση της καταπολέμησης της εταιρικής απάτης.

Επιπρόσθετα, σκοπός της εργασίας αποτελεί η εφαρμογή αριθμοδεικτών για τον εντοπισμό λογιστικής απάτης στις οικονομικές καταστάσεις. Η εφαρμογή αριθμοδεικτών σε επιχείρηση που έχει αποδεδειγμένα υποστεί κάποιο είδος απάτης εντός των κόλπων της, θα επιτύχει να προσφέρει ισχυρές ενδείξεις αναφορικά με την ικανότητα του ελεγκτή να ανιχνεύσει ενδεχόμενη απάτη, επομένως και να την αποτρέψει εφόσον αυτό καθίσταται εφικτό. Σαφώς τα ευρήματα από την εφαρμογή της έρευνας, θα προσφέρουν μια ένδειξη αναφορικά με την αποτελεσματικότητα της εφαρμογής αριθμοδεικτών για τον εντοπισμό απάτης.

1.3. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Με τον προσδιορισμό των ερευνητικών ερωτημάτων διατυπώνεται ουσιαστικά το πρόβλημα ή το θέμα που βρίσκεται υπό μελέτη.

Τα ερευνητικά ερωτήματα δηλαδή φανερώνουν ακριβώς τι αφορά η έρευνα που υλοποιείται. Τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας εργασίας είναι τα ακόλουθα:

- Ποιος είναι ο εννοιολογικός ορισμός της απάτης και ποια τα χαρακτηριστικά της;
- Ποιες είναι οι κατηγορίες απάτης και πως επιδρά η λογιστική στις οικονομικές καταστάσεις;
- Ποιες είναι οι τεχνικές παραποίησης οικονομικών καταστάσεων;
- Ποιοι είναι οι τρόποι διαχείρισης του κινδύνου της απάτης και ποιος ο ρόλος του εσωτερικού ελέγχου;
- Ποιος είναι ο ρόλος του ελεγκτή στην καταπολέμηση της λογιστικής απάτης;
- Ποιες είναι οι τεχνικές και τα εργαλεία στα οποία στηρίζεται η ελεγκτική επιστήμη για την ανίχνευση της απάτης των οικονομικών καταστάσεων;
- Πόσο αποτελεσματικές είναι οι μέθοδοι και οι τεχνικές ανίχνευσης της απάτης που χρησιμοποιεί ο ελεγκτής – λογιστής;
- Είναι πιθανό χρησιμοποιώντας αριθμοδείκτες να ανιχνευθεί αν υφίσταται απάτη στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις της εταιρείας Enron για τα έτη 1996 – 2000;

Σε θεωρητικό επίπεδο λοιπόν, τα ερευνητικά ερωτήματα επιχειρούν να απαντήσουν στο ερώτημα αναφορικά με τους λόγους και τις αιτίες διάπραξης απάτης, τους τρόπους αντιμετώπισης του φαινομένου, τον προσδιορισμό του ρόλου του ελεγκτή – λογιστή στην κατεύθυνση αυτή και τη σημασία των διαθέσιμων μεθόδων ανίχνευσης απάτης για την αποτελεσματικότητα της διενέργειας του ελέγχου.

Σε πρακτικό επίπεδο, η χρήση των εργαλείων ανίχνευσης απάτης επιχειρούν να απαντήσουν στο ερώτημα σχετικά με την αποτελεσματικότητα των εργαλείων στην ανίχνευση της απάτης, ποια είναι δηλαδή η συμβολή των αριθμοδεικτών στον εντοπισμό παραποιημένων οικονομικών καταστάσεων.

1.4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Την ερευνητική προσέγγιση διαμορφώνει μια μελέτη περίπτωσης case study σε συνδυασμό με συλλογή δεδομένων προς εφαρμογή μαθηματικού – στατιστικού μοντέλου ανίχνευσης απάτης. Το δείγμα αποτελείται από τις οικονομικές καταστάσεις της εταιρείας Enron για τη διάρκεια των ετών 1996 – 2000. Η εν λόγω χρονική περίοδος δεν επιλέχθηκε τυχαία, αφού σύμφωνα με τις δημοσιεύσεις το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα παρατηρήθηκε έντονη απάτη στις οικονομικές καταστάσεις της εταιρείας.

Για την απάντηση της ερευνητικής υπόθεσης θα χρησιμοποιηθούν αριθμοδείκτες ρευστότητας, χρηματοοικονομικής μόχλευσης, κερδοφορίας, επενδύσεων, αξιοποίησης ενεργητικού. Οι αριθμοδείκτες χρησιμοποιούνται από τους ελεγκτές – λογιστές, προκειμένου να λάβουν μια ένδειξη για πιθανή απάτη μέσω χειραγώγησης κερδών από μέρους της ελεγχόμενης εταιρείας.

Για την συγγραφή της παρούσας διπλωματικής εργασίας χρησιμοποιήθηκε τόσο η ελληνική όσο και παγκόσμια βιβλιογραφία, πηγές διαδικτύου και συναφείς Ιδρυμάτων. Την κύρια πηγή πληροφόρησης αποτέλεσαν έρευνες και δημοσιεύσεις Ελλήνων αλλά και ξένων επιστημόνων, με οικονομικό, ελεγκτικό, λογιστικό και εγκληματολογικό περιεχόμενο. Επιπρόσθετα, για τη συλλογή των αριθμητικών στοιχείων έγινε χρήση της πληροφόρησης που παρέχεται για την υπό εξέταση εταιρεία.

1.5. ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία δομείται σε 8 κεφάλαια.

Στο **Κεφάλαιο 1** με τίτλο «**Σκοπός και διάρθρωση διπλωματικής εργασίας**» παρουσιάζεται εν συντομία το θέμα της έρευνας, ο σκοπός που επιτελείται με την πραγματοποίηση της έρευνας, παρουσιάζονται τα ερευνητικά ερωτήματα, η ακολουθούμενη μεθοδολογία, καθώς και η δομή της διπλωματικής εργασίας.

Στο **Κεφάλαιο 2** με τίτλο «**Βιβλιογραφική Επισκόπηση**» πραγματοποιείται ανασκόπηση της ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας των τελευταίων ετών, που αφορά την επιστήμη της ελεγκτικής, τις παραπονημένες οικονομικές καταστάσεις και τέλος, τις τεχνικές ανίχνευσης της λογιστικής απάτης. Η βιβλιογραφία και αρθρογραφία που χρησιμοποιήθηκε συνέβαλε στην ολοκλήρωση της έρευνας που λαμβάνει χώρα στην παρούσα εργασία.

Στο **Κεφάλαιο 3** με τίτλο «**Απάτη και χρηματοοικονομικές καταστάσεις**» εξετάζεται εννοιολογικά το περιεχόμενο της απάτης. Προσδιορίζονται τα στοιχεία τα οποία συνθέτουν το λεγόμενο «Τρίγωνο της Απάτης», και εξετάζονται τα είδη και οι μορφές της απάτης. Επίσης, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις τεχνικές παραποίησης οικονομικών καταστάσεων και προσδιορίζεται ο ρόλος του ελέγχου και των Διεθνών Προτύπων Ελέγχου στον εντοπισμό και στην πρόληψη της απάτης.

Στο **Κεφάλαιο 4** με τίτλο «**Στρατηγικές και τρόποι χειραγώγησης κερδών**» προσδιορίζεται η έννοια της χειραγώγησης κερδών και πραγματοποιείται εκτενής αναφορά στις τεχνικές χειραγώγησης κερδών.

Στο **Κεφάλαιο 5** με τίτλο «**Μελέτη Περίπτωσης: Το σκάνδαλο της Enron Corporation**» παρουσιάζεται η ιστορία της Enron αναλυτικά. Παρουσιάζεται η πορεία της Enron από την ίδρυση μέχρι την πτώχευση, δίνοντας έμφαση στους λογιστικούς χειρισμούς της εταιρίας και στις επιπτώσεις της πτώχευσης όσον αφορά τη διοίκηση, τους εργαζόμενους, τους μετόχους και την ελεγκτική εταιρεία Arthur Andersen.

Στο **Κεφάλαιο 6** με τίτλο «**Παρουσίαση Μεθοδολογίας**» λαμβάνει χώρα η εμπειρική μελέτη χρησιμοποιώντας τις οικονομικές καταστάσεις της Enron για την περίοδο των ετών

1996 – 2000. Για την διεξαγωγή της έρευνας υπολογίζονται οι κατάλληλοι για την έρευνα αριθμοδείκτες. Τέλος, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα.

Στο **Κεφάλαιο 7** με τίτλο «**Ποινικοποίηση της λογιστικής απάτης**» παρουσιάζεται το νομικό πλαίσιο που έχει θεσπιστεί σχετικά με περιπτώσεις παραποίησης οικονομικών καταστάσεων.

Τέλος, στο **Κεφάλαιο 8** με τίτλο «**Συμπεράσματα – Προτάσεις**» παρουσιάζονται τα βασικότερα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα που συντελέστηκε στην παρούσα εργασία και προτείνονται ορισμένα σημεία που θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο έρευνας και μελέτης. Επιπλέον, γίνεται αναφορά στους περιορισμούς που αντιμετωπίστηκαν κατά την συγγραφή της διπλωματικής εργασίας.

1.6. ANAMENOMENH SYNΕΙΣΦΟΡΑ ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να επιτάξει την σημασία της χρήσης των διαφόρων τεχνικών που χρησιμοποιούνται από τους ελεγκτές – λογιστές για τον εντοπισμό της απάτης που συντελείται εντός των σύγχρονων οικονομικών οντοτήτων. Κατά τον τρόπο αυτό και κάνοντας χρήση αριθμοδεικτών επιχειρείται η ανάδειξη της σημασίας και της χρησιμότητας αυτών ως σύνολο αλλά και η προβολή αυτών ως κατασταλτικών εργαλείων στη μάχη υπέρ της καταπολέμησης των οικονομικών εγκλημάτων. Με τον τρόπο αυτό η μελέτη επιχειρεί να προτάσει τη σημασία της χρήσης των διαφόρων διαθέσιμων μεθόδων στην κατεύθυνση της ανίχνευσης της απάτης και να παροτρύνει στους επιστήμονες του κλάδου της λογιστικής να τις αξιοποιήσουν προς όφελος τους. Πιο συγκεκριμένα, στην εργασία γίνεται εξέταση του ρόλου των αριθμοδεικτών στην ανίχνευση της λογιστικής απάτης. Επομένως, η παρούσα μελέτη συμβάλει ώστε να εξεταστεί η ικανότητα των αριθμοδεικτών να ανιχνεύσουν την απάτη στις οικονομικές καταστάσεις.

Ταυτόχρονα, η παρούσα εργασία επιχειρεί να προβληματίσει σχετικά με το φαινόμενο της εταιρικής απάτης και της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων, προκειμένου να επιτευχθεί η αντικειμενικότητα και η διαφάνεια στις οικονομικές καταστάσεις που δημοσιεύουν οι σύγχρονες επιχειρήσεις. Επίσης, η χρήση των εργαλείων αυτών, συμβάλει υποστηρικτικά προς τους πιθανούς επενδυτές και χρήστες των οικονομικών καταστάσεων

που ενδιαφέρονται για την χρηματοοικονομική αναφορά και την επένδυση κεφαλαίων σε οικονομικές οντότητες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Στη σύγχρονη εποχή μας υπάρχει ένα ευρύ φάσμα επιχειρήσεων και οργανισμών, με πλούσια γκάμα εταιρικών δομών. Ο έντονος ανταγωνισμός που επικρατεί στο οικονομικό περιβάλλον και οι μειωμένες αποδόσεις των επιχειρήσεων, σε συνδυασμό με την έντονη πίεση που αντιμετωπίζουν τα διοικητικά στελέχη των επιχειρήσεων να πετύχουν υψηλότερους στόχους, είναι οι βασικοί παράγοντες που έχουν οδηγήσει στην χρήση της δημιουργικής λογιστικής. Τις τελευταίες δεκαετίες οι επιχειρήσεις που εφαρμόζουν τεχνικές παραποίησης οικονομικών καταστάσεων είναι ανησυχητικά πολλές, και τα εταιρικά σκάνδαλα πολυάριθμα.

Τα σκάνδαλα των προηγούμενων δεκαετιών έκαναν φανερό ότι οι ελεγκτές δεν κατάφεραν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις που ορίζει το επάγγελμα τους. Αντίθετα, υπέκυψαν στις προσωπικές τους φιλοδοξίες και τα προσωπικά οικονομικά τους οφέλη. Λογικό επακόλουθο ήταν το ελεγκτικό επάγγελμα να επικριθεί έντονα, όσον αφορά το έργο του και την αξιοπιστία του. Αυτός ήταν και ο βασικός λόγος που τα κράτη αποφάσισαν να ενισχύσουν τη νομοθεσία τους και να αυξήσουν τις δικλίδες ασφαλείας τους.

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται ανασκόπηση της βιβλιογραφίας που μελετήθηκε. Επίσης, γίνεται αναφορά των σημαντικότερων άρθρων και συγγραμμάτων που χρησιμοποιήθηκαν και ασχολούνται με τη λογιστική απάτη, τον ρόλο και την έννοια της ελεγκτικής.

Στο αντικείμενο και το ρόλο της ελεγκτικής αναφέρθηκαν πρόσφατα σε συγγράμματα τους οι καθηγητές Νεγκάκης και Ταχυνάκης. Σύμφωνα με τους Νεγκάκη και Ταχυνάκη (2017), η ελεγκτική αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της λογιστικής επιστήμης. Ασχολείται με τη διατύπωση αρχών και κανόνων που αφορούν την ομαλή διεξαγωγή οικονομικών ελέγχων. Αντικείμενό της συνιστά ο έλεγχος των διαδικασιών και των μεθόδων που εφαρμόστηκαν από την επιχείρηση κατά τη διάρκεια του διαχειριστικού έτους και διενεργείται από πρόσωπα ανεξάρτητα προς την οικονομική μονάδα (ορκωτοί ελεγκτές). Οι ίδιοι αναλύουν εκτενώς τις διαδικασίες του εσωτερικού, εξωτερικού και φορολογικού ελέγχου κάθε ομάδας λογαριασμών των οικονομικών καταστάσεων σύμφωνα με τα ελεγκτικά πρότυπα.

Οι Β. Λουμιώτης και Β. Τζίφας (2018) παρουσιάζουν και αναλύουν τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου. Επίσης, σε δεύτερο σύγγραμμα του, ο Λουμιώτης (2019) παραθέτει διάφορα θέματα εφαρμοσμένης ελεγκτικής που προκύπτουν από τους ελέγχους.

Όσον αφορά το Διεθνές Ελεγκτικό Πρότυπο Νο 240, ο όρος παραποίηση αναφέρεται ως η εκούσια, εσκεμμένη ενέργεια από ένα ή περισσότερα άτομα της διοίκησης, των εργαζομένων ή τρίτου μέρους που έχουν ως αποτέλεσμα τη ψεύτικη παρουσίαση των λογιστικών καταστάσεων. Το ίδιο πρότυπο προσδιορίζει οδηγίες για την ευθύνη του ελεγκτή και τον τρόπο που πρέπει να εκτιμά και να κρίνει την απάτη στον έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

Ο Rezaee (2005), σε άρθρο του με τίτλο «Causes, consequences, and deterrence of financial statement fraud» αναφέρεται στα χαρακτηριστικά της απάτης. Σύμφωνα με τον ίδιο, η λογιστική απάτη συμπεριλαμβάνει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Νόθευση, παραποίηση ή αθέμιτη τροποποίηση οικονομικών μεγεθών, υποστηρικτικών εγγράφων ή επιχειρηματικών συναλλαγών.
- Σκόπιμα εσφαλμένες δηλώσεις, παραλείψεις ή διαστρεβλώσεις γεγονότων, εμπορικών συναλλαγών, λογαριασμών και άλλων σημαντικών πληροφοριών από τις λογιστικές καταστάσεις.
- Σκόπιμα κακή εφαρμογή, ερμηνεία και εκτέλεση των λογιστικών προτύπων, αρχών και των πρακτικών που χρησιμοποιούνται για την αναγνώριση και αναφορά οικονομικών και επιχειρησιακών συναλλαγών.
- Εσκεμμένη παράβλεψη και αποκάλυψη ή παρουσίαση ανακριβών λογιστικών προτύπων, αρχών και πρακτικών.
- Χρήση λογιστικών τεχνασμάτων για τη διαχείριση παράνομων κερδών.
- Μεθοδεύσεις λογιστικών τεχνικών που βρίσκονται μέσα στα όρια των νόμων, αλλά είναι εύκολο να μεταβληθούν μέσα από τα «παραθυράκια» αυτών.

Οι Montgomery et al. (2002) αναφέρονται στο «τρίγωνο» της απάτης προκειμένου να σκιαγραφήσουν τους πιθανούς παράγοντες κινδύνου. Το τρίγωνο της απάτης περιλαμβάνει τρία σημεία και απεικονίζεται στο παρακάτω διάγραμμα.

ΤΟ ΤΡΙΓΩΝΟ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ

Πηγή: https://www.pngkey.com/detail/u2q8w7o0y3e6y3e6_this-consistent-human-behavior-pattern-observed-by-fraud/

- Τις Πιέσεις / Κίνητρα, για τη δημιουργία παραποιήσεων των λογιστικών καταστάσεων.
- Ευκαιρίες, που ωθούν περισσότερο στην παραποίηση.
- Συμπεριφορά, αιτιολόγηση, δηλαδή ένα σύνολο ηθικών αξιών που δίνει τη δυνατότητα στα άτομα που εμπλέκονται με την παραποίηση να την αιτιολογήσουν.

Σύμφωνα με την Σωτηρία Ελευθερίου (ΙΕΣΟΕΛ), στη σύγχρονη εποχή και κυρίως σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, ο ρόλος της χειραγώγησης των κερδών είναι ουσιώδης και σημαντικός, καθώς περιλαμβάνει όλες τις λογιστικές πρακτικές που επιλέγουν οι διοικήσεις προκειμένου να δημοσιεύσουν μια θετική εικόνα για τα αποτελέσματα της χρήσης, σε επίπεδο οικονομικών καταστάσεων.

Ο Σπαθής (2002), σε έρευνα του αναφέρεται στην χειραγώγηση κερδών και υποστηρίζει ότι οι επιχειρήσεις προβαίνουν σε διαχείριση κερδών με σκοπό να εμφανίσουν μειωμένα κέρδη προς αποφυγή της μεγαλύτερης φορολογικής επιβάρυνσης. Αντίθετα, οι εισηγμένες στο ΧΑΑ επιχειρήσεις επιδιώκουν αυξημένα κέρδη προκειμένου να

προσελκύσουν περισσότερους επενδυτές. Σύμφωνα με τον ίδιο επίσης, τρόποι για τον χειρισμό στοιχείων οικονομικών καταστάσεων μπορεί να είναι «η υπερεκτίμηση στοιχείων ενεργητικού, πωλήσεων και κερδών ή η υποτίμηση υποχρεώσεων, εξόδων ή ζημιών με σκοπό να επιτευχθεί το επιθυμητό ύψος τους». Οι χειρισμοί αυτοί έχουν ως αποτέλεσμα τη σημαντική αλλοίωση της ορθής εικόνας των οικονομικών καταστάσεων. Αναφέρει, επίσης, ότι στις περισσότερες περιπτώσεις παραποίησης παρατηρούνται υπερεκτιμήσεις στοιχείων ενεργητικού, όπως αποθεμάτων, απαιτήσεων παγίων υλικών και άυλων, καταχωρήσεις ανύπαρκτων κονδυλίων.

Η συγκεκριμένη ερευνητική εργασία στηρίζεται κυρίως στην έρευνα του Σπαθή (2002). Αντικείμενο μελέτης αποτελούν οι οικονομικές καταστάσεις της Enron για τα έτη 1996 – 2000, προκειμένου να εξεταστεί εάν η χρήση αριθμοδεικτών μπορούσε αρχικά, να ανιχνεύσει την εφαρμογή τεχνικών παραποίησης στις οικονομικές καταστάσεις και στη συνέχεια, να προβλέψει την καταστροφική της πτώση το 2001. Για την εξέταση των οικονομικών καταστάσεων της Enron αντλήθηκαν στοιχεία από την ηλεκτρονική πηγή <http://picker.uchicago.edu/Enron/>.

Μέσω της οριζόντιας ανάλυσης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων της εταιρείας (Ισολογισμών, Καταστάσεων Αποτελεσμάτων Χρήσης και Καταστάσεις Ταμειακών Ροών) για την περίοδο 1996 – 2000, παρακολουθούνται συγκεκριμένοι λογαριασμοί, οι οποίοι διαχρονικά κίνησαν τις περισσότερες υποψίες για παραποίηση ή λογιστική ωραιοποίηση και οι οποίοι παρουσίασαν τις μεγαλύτερες μεταβολές ή διακυμάνσεις στο βάθος της εξεταζόμενης πενταετίας.

Στη συνέχεια παρουσιάστηκαν συγκεντρωτικά τα κυριότερα στοιχεία από τις οικονομικές καταστάσεις της Enron για τα έτη 1996 – 2000 και διευκρινίστηκαν τα σημεία που υποδηλώνουν χρήση δημιουργικής λογιστικής.

Έπειτα, στηριζόμενοι στην έκθεση του Σπαθή (2002), μελετήθηκαν οι ακόλουθοι αριθμοδείκτες:

- Καθαρό Περιθώριο Κέρδους
- Αποδοτικότητα Ενεργητικού
- Αποδοτικότητα Ιδίων Κεφαλαίων
- Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Ενεργητικού
- Παγιοποίησης Περιουσίας

- Χρέους προς Ίδια Κεφάλαια
- Συνολική Δανειακή Επιβάρυνση (Χρηματοοικονομική Μόχλευση)
- Δείκτης P/E
- Z – SCORE

Επίσης, γίνεται λόγος σχετικά με τη συμβολή της Ελληνικής νομοθεσίας στην ποινικοποίηση της λογιστικής απάτης.

Η διπλωματική καταλήγει σε μία ανασκόπηση της εργασίας και των τελικών συμπερασμάτων που προέκυψαν τόσο από το θεωρητικό, όσο και από το εμπειρικό μέρος της έρευνας, καθώς και με παράθεση τρόπων περιορισμού αντίστοιχων φαινομένων εταιρικής απάτης στο μέλλον, ενώ προτείνονται και σημεία που θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο για περαιτέρω έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΠΑΤΗ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

3.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ

Στη διεθνή βιβλιογραφία και στο διαδίκτυο υπάρχουν διάφοροι ορισμοί με τους οποίους αποδίδεται η έννοια της λογιστικής απάτης.

Ένας επιστημονικά εμπειριστατωμένος και διαδεδομένος ορισμός για τον όρο λογιστική απάτη έχει δοθεί από δύο διεθνή ινστιτούτα, το Institute of Internal Auditors (IIA) και το Association of Certified Fraud Examiners (ACFE).

Σύμφωνα με το IIA, λογιστική απάτη είναι «κάθε παράνομη πράξη η οποία χαρακτηρίζεται από εξαπάτηση, παραπλάνηση, απόκρυψη ή κατάχρηση εμπιστοσύνης. Αυτές οι πράξεις δεν οφείλονται σε απειλή βίας ή φυσικό εξαναγκασμό. Οι απάτες διαπράττονται από μέρη ή οργανισμούς προκειμένου να αποκτήσουν χρήματα, περιουσία ή επιχειρηματικά οφέλη».

Σε παρόμοια κατεύθυνση κινείται και το ACFE. Σύμφωνα με αυτό, λογιστική απάτη ορίζεται ως «η ενέργεια που διαπράττεται από ένα άτομο και αφορά παράνομες πράξεις εξαπάτησης, απόκρυψης στοιχείων και παραβίασης της εμπιστοσύνης, με σκοπό το προσωπικό κέρδος, μέσω της εκμετάλλευσης, της επαγγελματικής του θέσης, αξιοποιώντας περιουσιακά στοιχεία του εργοδότη» (Καζαντζής Χ. (2006), σελ.517).

Τη δική του αντίληψη σχετικά με τον όρο απάτη διατύπωσε και ο Χαράλαμπος Σπαθής στη δημοσίευση του με τίτλο «Εμπειρική διερεύνηση της παραποίησης οικονομικών καταστάσεων (2002)». Αναφέρει ότι ο όρος απάτη (fraud) χρησιμοποιείται όταν εκδηλώνεται:

- Χειρισμός, νόθευση ή αλλοίωση των λογιστικών κινήσεων ή των αποδεικτικών στοιχείων.
- Μη σωστή παρουσίαση των στοιχείων του ενεργητικού ή παθητικού στον ισολογισμό της επιχείρησης.

- Απόκρυψη ή παράλειψη αναφοράς των επιπτώσεων των παραπάνω καταχωρήσεων ή των αποδεικτικών στοιχείων.
- Καταχώρηση συναλλαγών χωρίς ουσία (εικονικών συναλλαγών).
- Λανθασμένη εφαρμογή των λογιστικών αρχών και προτύπων.

Χρησιμοποιώντας τον όρο «σφάλμα» ή «λάθος» αναφερόμαστε σε περιπτώσεις όπου υπάρχουν λάθη στις οικονομικές καταστάσεις, ανεξάρτητα από το εάν είναι εσκεμμένα ή ακούσια. Τέτοια λάθη μπορεί να είναι:

- Αριθμητικά ή λάθη από αβλεψία των εμπλεκόμενων μερών της εταιρίας κατά τη διάρκεια της καταχώρησης και με βάση τα διαθέσιμα αποδεικτικά στοιχεία.
- Εκ παραδρομής ή παρερμηνεία της πραγματικής κατάστασης ή φύση των συναλλαγών.
- Ακούσια λανθασμένη εφαρμογή των λογιστικών αρχών και προτύπων.

Για να χαρακτηρίσουμε κάποιο από τα παραπάνω ως δόλια δραστηριότητα (απάτη), είναι απαραίτητο να ισχύουν κατ' ελάχιστο τα παρακάτω στοιχεία:

- Ψευδή δήλωση ουσιώδους γεγονότος.
- Γνώση του δράστη ότι η δήλωση του είναι ψευδής.
- Στήριξη του τρίτου μέρους στη συγκεκριμένη δήλωση για τη λήψη αποφάσεων.
- Πρόκληση ζημιών στο τρίτο μέρος ως αποτέλεσμα των παραπάνω.

Ποια είναι όμως τα κίνητρα που οδηγούν κάποιον στο να διαπράξει απάτη;

Το κίνητρο ή η πίεση προέρχονται από προσωπικές καταστάσεις, που αφορούν κυρίως προβλήματα οικονομικής φύσης. Για παράδειγμα, υπερβολικά χρέη, προβλήματα στον χώρο εργασίας, ένας σοβαρός λόγος υγείας που απαιτεί υψηλές ιατρικές δαπάνες. Οι παραπάνω είναι κάποιοι από τους λόγους που μπορούν να ωθήσουν ένα άτομο στη διενέργεια οικονομικής απάτης. Αυτό σημαίνει ότι η αρχική πρόθεση του εργαζόμενου δεν ήταν η κλοπή του εργοδότη αλλά δύσκολες καταστάσεις που τον οδήγησαν σε αυτό το σημείο.

Ο εργαζόμενος στις περισσότερες περιπτώσεις έχει βρει ένα τρόπο για να αιτιολογήσει την απάτη στη συνείδησή του. Μπορεί να πιστεύει πως οι οικονομικές του απολαβές είναι υπερβολικά χαμηλές συγκριτικά με την εργασία που προσφέρει και απλά χρησιμοποιεί ως μέσο την απάτη για να λάβει το χρηματικό ποσό που θα έπρεπε σύμφωνα με τον ίδιο να πληρώνεται.

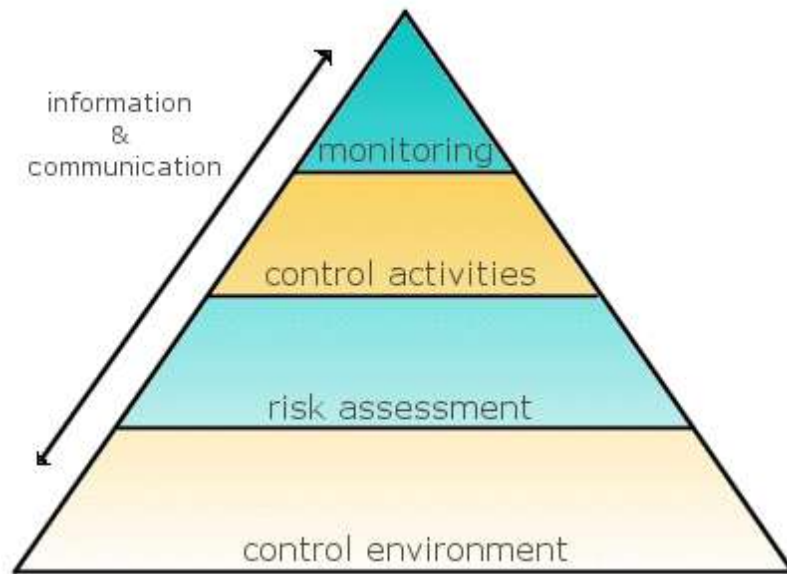
Σύμφωνα με την έκθεση που εξέδωσε το COSO (Committee of Sponsoring Organizations of the Tread way Commission) το 2010, οι συνήθεις περιπτώσεις που οδηγούν στη διάπραξη απάτης είναι:

- Επίτευξη στόχων κερδοφορίας από τη Διοίκηση που έχει δεσμευτεί απέναντι στην αγορά και τους μετόχους.
- Επίτευξη εσωτερικών χρηματοοικονομικών στόχων ή στόχου βελτιστοποίησης της εταιρίας.
- Απόκρυψη της επιδείνωσης της οικονομικής κατάστασης της εταιρίας.
- Παρουσίαση καλύτερης εικόνας της επιχείρησης σε περίπτωση επερχόμενης αύξησης μετοχικού κεφαλαίου ή δανεισμού.
- Επίτευξη στόχων και λήψη αποζημίωσης (bonus, μετοχές κλπ) από τα στελέχη.
- Συγκάλυψη περιπτώσεων όπου περιουσιακά στοιχεία της εταιρίας έχουν χρησιμοποιηθεί από στελέχη προς ιδίων όφελος.

Η Επιτροπή Υποστήριξης των Οργανισμών (COSO) ιδρύθηκε το 1985, για την υποστήριξη των μεγάλων οικονομικών μονάδων σε θέματα εσωτερικού ελέγχου. Σκοπός της Επιτροπής αυτής είναι η κατάρτιση πλαισίου οδηγιών για την υποστήριξη των οικονομικών μονάδων σε θέματα εσωτερικών διαδικασιών, με στόχο την αποτελεσματικότερη διαχείριση των κινδύνων, καθώς και τη βελτίωση της ποιότητας και αξιοπιστίας των οικονομικών τους καταστάσεων. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού ανέπτυξε ένα μοντέλο για την αξιολόγηση του εσωτερικού ελέγχου τους.

Το μοντέλο COSO έχει τη μορφή πυραμίδας με τέσσερα επίπεδα ως εξής:

ΤΟ MONTEALO COSO

Πηγή: http://www.modulus.com.au/ebooks/red_book_extract.php

Ειδικότερα:

➤ Το **Περιβάλλον Ελέγχου** αναφέρεται στα εξής στοιχεία:

- Ακεραιότητα χαρακτήρα, εντιμότητα και ηθικές αξίες.
- Καθορισμός στόχων και ευθυνών της Διοίκησης της οικονομικής μονάδας.
- Επάρκεια σε προσόντα, γνώσεις, εμπειρία και υπευθυνότητα από τα μέλη της Διοίκησης.
- Διασφάλιση της ανεξαρτησίας των ελεγκτών από τη Διοίκηση.
- Διεξαγωγή συχνών συναντήσεων μεταξύ της Διοίκησης και των εσωτερικών και εξωτερικών ελεγκτών με σκοπό την άμεση πληροφόρηση της Διοίκησης ή Ελεγκτικής Επιτροπής για όλα τα σημαντικά θέματα που προέκυψαν από τον έλεγχο.
- Απαιτούμενα προσόντα του προσωπικού.
- Πολιτική διαχείρισης ανθρωπίνων πόρων.
- Ανάθεση εξουσιών και ευθυνών στο προσωπικό.

- Η οργανωτική δομή της οικονομικής μονάδας πρέπει να συμβάλει αποτελεσματικά στη διεκπεραίωση των δραστηριοτήτων της και στην παροχή της απαιτούμενης πληροφόρησης.
- Η **Εκτίμηση Κινδύνων** αναφέρεται στα εξής στοιχεία:
- Καθορισμός των αντικειμενικών στόχων της οικονομικής μονάδας και εκτίμηση κατά πόσο ικανοποιούνται οι στόχοι αυτοί.
 - Εντοπισμός και αξιολόγηση των κινδύνων που μπορεί να οφείλονται σε εξωτερικούς και εσωτερικούς παράγοντες.
 - Αποτελεσματική διαχείριση των κινδύνων, με σκοπό την αποφυγή, μείωση, μεταβίβαση ή αποδοχή κινδύνων.
- Οι **Δραστηριότητες Ελέγχου** αναφέρονται σε:
- Εγκρίσεις συναλλαγών.
 - Συμφωνίες λογαριασμών.
 - Επαληθεύσεις περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων.
 - Διευθέτηση διαφορών.
 - Ασφάλεια περιουσιακών στοιχείων.
 - Επισκοπήσεις εκτελέσεως των λειτουργιών.
 - Διαχωρισμός καθηκόντων.
 - Έλεγχος των πληροφοριακών συστημάτων.
- Η **Εποπτεία Ελέγχου** καλύπτει τους εξής τομείς:
- Διαδικασίες εσωτερικού ελέγχου.
 - Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου.
 - Πληρότητα χρηματοοικονομικών καταστάσεων.
- Η **Πληροφόρηση και η Επικοινωνία**, πρέπει να συνδέουν όλα τα επίπεδα της πυραμίδας. Το προσωπικό πρέπει να ενημερώνεται για τις ευθύνες και υποχρεώσεις του. Τα αποτελέσματα των ελεγκτικών εργασιών και τα συμπεράσματα των συνεδριάσεων πρέπει να κοινοποιούνται σε όλα τα επίπεδα της Διοίκησης, με σκοπό την ενημέρωση τους και τη λήψη διορθωτικών μέτρων. Η πληροφόρηση πρέπει να χαρακτηρίζεται για την ποιότητά της και η επικοινωνία για την αποτελεσματικότητά της.

3.2. ΕΙΔΗ ΑΠΑΤΗΣ

Η απάτη διαβαθμίζεται σε τρεις βασικές κατηγορίες:

- Ψευδείς οικονομικές καταστάσεις.
- Διαφθορά.
- Ανορθολογική διαχείριση στοιχείων ενεργητικού.

Οι περιπτώσεις οικονομικών ατασθαλιών, συνήθως συνδυάζουν ένα ευρύ φάσμα δυνατών περιπτώσεων, όπως:

- Πώληση ή αγορά που αφορά πλασματικά ή εσφαλμένα περιουσιακά στοιχεία.
- Παράνομες πληρωμές, όπως χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων, δωροδοκίες, παράνομες προμήθειες και εξαγορά κυβερνητικών στελεχών, διαμεσολαβητών κυβερνητικών στελεχών, πελατών ή προμηθευτών.
- Σκόπιμα ψευδή παρουσίαση ή αποτίμηση συναλλαγών περιουσιακών στοιχείων, εσόδων ή εξόδων.
- Σκόπιμη τιμολόγηση ποσού κατώτερου ή υψηλότερου από το κανονικό, όπως για παράδειγμα αποτίμηση αγαθών που απαλλάσσονται μεταξύ συνδεδεμένων επιχειρήσεων. Αλλοιώνοντας σκόπιμα τις διαδικασίες τιμολόγησης, η διοίκηση μιας επιχείρησης μπορεί να βελτιώσει τα αποτελέσματα εκμετάλλευσης σε βάρος άλλης εταιρίας.
- Συναλλαγές με συνδεδεμένες επιχειρήσεις από τις οποίες το όφελος που προκύπτει για την επιχείρηση είναι υπερβολικό.
- Σκόπιμη παράλειψη στην καταγραφή ή εμφάνιση οικονομικών στοιχείων που αποσκοπεί στη βελτίωση της οικονομικής θέσης της εταιρίας κατά την παρουσίαση της σε τρίτους.
- Επιχειρηματικές δραστηριότητες που αποτελούν παραβιάσεις των κανονισμών της νομοθεσίας ή συμφωνιών.
- Φορολογικά θέματα όπως για παράδειγμα η σωστή και έγκαιρη υποβολή των φορολογικών δηλώσεων.

3.2.1. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ – ΠΑΡΑΠΟΙΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

Η λογιστική απάτη που διενεργείται μέσω παραποίησης οικονομικών καταστάσεων τα τελευταία χρόνια λόγω των ποικίλων περιπτώσεων απάτης έχει λάβει τεράστιες διαστάσεις. Αποτελεί απειλή τόσο για την επιχείρηση στα πλαίσια της οποίας διενεργείται, όσο και για το περιβάλλον με το οποίο συναλλάσσεται και μέσα στο οποίο δραστηριοποιείται η επιχείρηση. Αποτέλεσμα της εκδήλωσης τέτοιων συμπεριφορών αποτελεί για την επιχείρηση η απώλεια της εμπιστοσύνης από μέρους της αγοράς και των ενδιαφερόμενων χρηστών. Η διαδικασία μέσω της οποίας δύναται να επιτευχθεί η λογιστική απάτη και πιο συγκεκριμένα η απάτη μέσω της παραποίησης οικονομικών καταστάσεων αναφέρεται ως «Δημιουργική Λογιστική».

Η Δημιουργική Λογιστική αποτελεί αν όχι το σημαντικότερο, ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι σύγχρονες επιχειρήσεις. Για το λόγο αυτό πολλοί επιστήμονες και ερευνητές επιχείρησαν να προσδιορίσουν το περιεχόμενο της και τον τρόπο εκδήλωσης της. Σύμφωνα με τον Φίλιο Β. (2003), η δημιουργική λογιστική αφορά τη διαχείριση κερδών, είτε πρόκειται για εξομάλυνση (smoothing), είτε για χειρισμό (manipulation) αυτών. Ο ίδιος μέσα από το βιβλίο του «Δημιουργική Λογιστική», καταλήγει στο συμπέρασμα πως αναφέρεται στην υιοθέτηση και την εφαρμογή συγκεκριμένων τεχνικών που μπορεί να είναι σύμφωνοι με τους ισχύοντες κανονισμούς, αλλά μπορεί και όχι. Μια διαφορετική οπτική σχετικά με τον όρο «Δημιουργική Λογιστική» είναι η παρακάτω:

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ

C	Choices in Accounting Treatment
R	Regulatory Flexibility or Dearth
E	Ethical Limitations
A	Attitude to Creative Accounting
T	Tax Obligations
I	Interest of Managers/ Directors
V	Volatility & Forecasts
E	Expectations

A	Abusing Accounting Rules (for Assets, Liabilities, Income & Expenditures)
C	Creation of Unreasonable Provisions
C	Cognitive Reference Points
O	Overplaying with Extraordinary Items
U	Use of Artificial Transactions
N	Non-Current Assets & Liabilities' Revaluation
T	Technology & Timing's Misuse
I	Inside Trading
N	Non-Compliance with the Pre-defined Definitions
G	Gimmicks

Πηγή: International Journal of Finance and Policy Analysis: Vol.5, No.2

Επομένως, ως δημιουργική λογιστική ορίζονται οι τεχνικές που χρησιμοποιούν τους λογιστικούς κανόνες με συγκεκριμένο τρόπο, δημιουργούν προβλέψεις και εικονικές συναλλαγές και γενικά εφαρμόζουν διάφορα τεχνάσματα για να επιφέρουν το επιθυμητό αποτέλεσμα. Δηλαδή ωραιοποίηση των λογιστικών καταστάσεων, ευελιξία όσον αφορά τη νομοθεσία, τους ηθικούς περιορισμούς, τις φορολογικές υποχρεώσεις, τους στόχους των διευθυντικών στελεχών, καθώς και τις αποδόσεις της οικονομικής οντότητας. Σε αυτό το σημείο γεννάται το ερώτημα «Ποιες είναι οι τεχνικές παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων;»

3.2.2. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΙΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

Πριν από την κατάρτιση και δημοσίευση χρηματοοικονομικών καταστάσεων οι λογιστές πρέπει να ακολουθήσουν μια λογιστική διαδικασία κατά την οποία θα καταγράψουν τα οικονομικά γεγονότα και τις συναλλαγές που συνέβησαν την κλειόμενη χρήση για την επιχείρηση. Για να επιτευχθεί αυτό τα εμπλεκόμενα πρόσωπα θα χρησιμοποιήσουν την επαγγελματική τους κρίση καθώς καλούνται να κάνουν ορισμένες επιλογές αξιολογώντας εναλλακτικές ή αντικρουόμενες προσεγγίσεις. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την ευελιξία που παρέχουν οι λογιστικοί νόμοι τους δίνει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν τις δεξιότητες και τη φαντασία τους, ώστε να παρέμβουν στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις της οικονομικής οντότητας. Με αυτό τον τρόπο μπορούν να κατευθύνουν τα αποτελέσματα προς όφελός τους.

Σύμφωνα με τους Mulford and Comiskey (2002) τα διοικητικά στελέχη μιας οικονομικής οντότητας μπορούν να προβούν στην παραποίηση των οικονομικών καταστάσεών τους χρησιμοποιώντας ορισμένες από τις παρακάτω τεχνικές:

- Πρόωρη αναγνώριση εσόδων ή αναγνώριση φανταστικών εσόδων.
- Κεφαλαιοποίηση εξόδων και χρήση μεγάλων περιόδων απόσβεσης.
- Λανθασμένη καταγραφή περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων.
- Χρήση «δημιουργικότητας» όσον αφορά το λογαριασμό κερδών και ζημιών.
- Προβλήματα που σχετίζονται με τις αναφορές των ταμειακών ροών.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τα κέρδη μιας επιχείρησης αποτελούν το κύριο μέγεθος στο οποίο εστιάζει η διαδικασία παραποίησης οικονομικών καταστάσεων. Αυτό συμβαίνει επειδή τα κέρδη χρησιμοποιούνται ως μέτρο αξιολόγησης της αποδοτικότητας της επιχείρησης. Επιπλέον, ένα από τα στοιχεία που παρακολουθούν οι δυνητικοί επενδυτές είναι η κερδοφορία μιας επιχείρησης και χρησιμοποιούν το ύψος των κερδών για να τη συγκρίνουν με τις εταιρίες του κλάδου στον οποίο ανήκει.

3.3. ΜΟΡΦΕΣ ΑΠΑΤΗΣ ΣΤΙΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Η απάτη στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις αναφέρεται στην σκόπιμη παραποίηση ή παράλειψη ποσών ή γνωστοποιήσεων από τις οικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης με αντικειμενικό σκοπό την εξαπάτηση των χρηστών των καταστάσεων αυτών. Σύμφωνα με τον Joseph T. Wells (2014) έχουμε τα ακόλουθα είδη απάτης:

- Πλασματικά Έσοδα.
- Χρονική Κατανομή Εσόδων ή Εξόδων.
- Απόκρυψη Υποχρεώσεων και Εξόδων.
- Ανεπαρκείς Γνωστοποιήσεις.
- Αντικανονική Αποτίμηση Στοιχείων ενεργητικού.

Πιο αναλυτικά:

➤ Πλασματικά Έσοδα

Η μορφή απάτης των πλασματικών εσόδων περιλαμβάνει την αναγνώριση και καταχώριση εσόδων από πωλήσεις προϊόντων και παροχή υπηρεσιών, που στην πραγματικότητα δεν υλοποιούνται. Οι πωλήσεις αυτές μπορούν να αναφέρονται σε συναλλαγές με ανύπαρκτους ή εικονικούς πελάτες ή σε ανύπαρκτες συναλλαγές με πραγματικούς πελάτες.

➤ Χρονική Κατανομή Εσόδων ή Εξόδων

Σύμφωνα με την αρχή της συσχέτισης των εσόδων και των εξόδων, το κόστος ορισμένων προσπαθειών θα πρέπει να αναγνωριστεί ως έξοδο τη λογιστική χρήση που απολαμβάνονται τα οφέλη που σχετίζονται με αυτές τις προσπάθειες, δηλαδή τη χρήση που αναγνωρίζονται τα αντίστοιχα έσοδα. Επιπλέον, σύμφωνα με τη λογιστική των δεδουλευμένων εσόδων και εξόδων, η αναγνώριση των εσόδων και των εξόδων γίνεται τη λογιστική χρήση που αυτά συμβαίνουν και όχι όταν πραγματοποιούνται οι σχετικές εισπράξεις ή πληρωμές. Παρόλα αυτά υπάρχουν περιπτώσεις παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων που έχουν να κάνουν με τις ακόλουθες περιπτώσεις:

- **Μη Σωστή Συσχέτιση Εσόδων και Εξόδων.**

Τα έσοδα μιας συναλλαγής δε συσχετίζονται με τα αντίστοιχα έξοδα και ως εκ τούτου δεν αναγνωρίζονται την ίδια λογιστική χρήση προκειμένου να δείξουν αύξηση κερδών της τρέχουσας χρήσης.

- **Πρόωρη Αναγνώριση Εσόδων.**

Τα έσοδα από πωλήσεις αναγνωρίζονται πριν ακόμα μεταβιβαστούν οι κίνδυνοι και τα οφέλη της ιδιοκτησίας από την πωλήτρια επιχείρηση στην αγοράστρια.

- **Συμβάσεις Μακροπρόθεσμων Έργων.**

Στην περίπτωση των μακροπρόθεσμων κατασκευαστικών έργων, οι επιχειρήσεις μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη μέθοδο του ποσοστού ολοκλήρωσης, προκειμένου να αναγνωρίσουν έσοδα πριν από τη λήξη της διάρκειας της σύμβασης και την τελική παράδοση του έργου στον πελάτη. Σε αυτή την περίπτωση η διοίκηση της επιχείρησης μπορεί να αποπειραθεί να επηρεάσει το ποσοστό ολοκλήρωσης του έργου, αναγνωρίζοντας πρόωρα έσοδα μελλοντικών περιόδων.

- **Υπερφόρτωση Δικτύων Διανομής.**

Η μέθοδος αυτή αναφέρεται στην πώληση ποσοτήτων προϊόντων σε εταιρίες διανομής / χονδρεμπορικές εταιρίες με ευνοϊκούς όρους. Με αυτό τον τρόπο, η επιχείρηση επιτυγχάνει τον στόχο των πωλήσεων για την τρέχουσα περίοδο ενώ στην πραγματικότητα δε θα έπρεπε.

➤ **Απόκρυψη Υποχρεώσεων και Εξόδων.**

Αυτή η μορφή παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων αναφέρεται στην υποεκτίμηση υποχρεώσεων και εξόδων, προκειμένου να επιτευχθεί μια ωραιοποιημένη εικόνα της επιχειρησιακής απόδοσης. Περιλαμβάνει τις ακόλουθες περιπτώσεις:

- **Παράλειψη Υποχρεώσεων και Εξόδων.**

Αυτή η μορφή απάτης μπορεί να προσδιοριστεί πιο δύσκολα από τις υπόλοιπες, καθώς δεν υπάρχει κάποια καθαρή διαδρομή ελέγχου.

- **Κεφαλαιοποίηση Λειτουργικών Εξόδων.**

Οι προσθήκες ενσώματων πάγιων στοιχείων συνδέονται με την εισροή μελλοντικών οικονομικών οφελών στην επιχείρηση για περισσότερα του ενός έτη. Το κόστος των συγκεκριμένων επενδύσεων αναγνωρίζεται ως έξοδο κατά τη διάρκεια των ετών της ωφέλιμης ζωής του ενσώματου πάγιου στοιχείου. Από την

άλλη μεριά, τα λειτουργικά έξοδα της επιχείρησης δημιουργούν βραχυχρόνια οικονομικά οφέλη και αναγνωρίζονται ως έξοδα το έτος που καθίστανται δεδουλευμένα.

- **Σχηματισμός ανεπαρκών προβλέψεων για εγγυήσεις και λοιπές υποχρεώσεις.**

Όταν μια εταιρία χορηγεί εγγυήσεις για τα προϊόντα της, τότε θα πρέπει να αναγνωρίζει τις κατάλληλες προβλέψεις για ενδεχόμενες αντικαταστάσεις προϊόντων λόγω κάποιας βλάβης εντός της περιόδου της εγγύησης. Η αναγνώριση της σχετικής πρόβλεψης γίνεται συνήθως στο τέλος της οικονομικής χρήσης και δίνει τη δυνατότητα στην επιχείρηση να παραποιήσει τα κέρδη της με δύο τρόπους:

1. Αναγνώριση υπερβολικών προβλέψεων την τρέχουσα χρήση με αποτέλεσμα τη μείωση των κερδών στην τρέχουσα χρήση, αλλά την αύξηση των κερδών σε μελλοντικές χρήσεις.
2. Αναγνώριση ανεπαρκών προβλέψεων την τρέχουσα χρήση με αποτέλεσμα την αύξηση των κερδών στην τρέχουσα χρήση, αλλά την μείωση των κερδών σε επόμενες χρήσεις.

- **Ανεπαρκείς Γνωστοποιήσεις**

Οι εταιρίες έχουν την υποχρέωση να γνωστοποιούν στις σημειώσεις των χρηματοοικονομικών καταστάσεων τους όλες τις απαραίτητες επεξηγηματικές πληροφορίες ώστε να αποφευχθεί η πιθανότητα παραπλάνησης των αναγνωστών.

- **Μη ορθή Αποτίμηση Στοιχείων Ενεργητικού**

Η συγκεκριμένη μορφή παραποίησης οικονομικών καταστάσεων αναφέρεται στη σκόπιμη εσφαλμένη αποτίμηση των στοιχείων του ενεργητικού της επιχείρησης.

- **Αποθέματα**

Η αποτίμηση των αποθεμάτων γίνεται στο χαμηλότερο ποσό μεταξύ του κόστους κτήσης και της καθαρής ρευστοποιήσιμης αξίας. Σε περίπτωση που η καθαρή ρευστοποιήσιμη αξία των αποθεμάτων υπολείπεται του κόστους κτήσης, τότε η επιχείρηση θα πρέπει να αναγνωρίσει μια ζημία απομείωσης της αξίας των αποθεμάτων ή να αυξήσει το κόστος των πωληθέντων. Η διοίκηση όμως της εταιρίας μπορεί να αποφασίσει να μην ακολουθήσει την παραπάνω απαίτηση προκειμένου να μην επιβαρύνει τα αποτελέσματά της.

- **Απαιτήσεις**

Οι απαιτήσεις αποτιμώνται στην καθαρή ρευστοποιήσιμη αξία τους. Ο σχηματισμός των προβλέψεων για επισφαλείς πελάτες βασίζεται κατά κύριο λόγο

σε εκτιμήσεις της διοίκησης της επιχείρησης και πραγματοποιείται στο τέλος της χρήσης με χρέωση του λογαριασμού εξόδων επισφαλών πελατών. Η διοίκηση της εταιρίας μπορεί να προχωρήσει στον σχηματισμό ανεπαρκών προβλέψεων για επισφαλείς πελάτες προκειμένου να επιτύχει υψηλότερα κέρδη την τρέχουσα χρήση. Ωστόσο, μια τέτοια πρακτική οδηγεί στην αναγνώριση υψηλότερων ζημιών από επισφαλείς πελάτες σε μελλοντικές χρήσεις και συνεπώς χαμηλότερη μελλοντική κερδοφορία. Αν η διοίκηση της εταιρίας αποφασίσει να μην αναγνωρίσει αυτή τη μείωση στη αξία των αποθεμάτων, τότε ουσιαστικά θα μεταφέρει με τεχνητό τρόπο τις ζημίες της τρέχουσας χρήσης στο μέλλον.

- **Ενσώματα Πάγια Στοιχεία**

Όταν υπάρχουν ενδείξεις απομείωσης της αξίας ενός ενσώματου πάγιου στοιχείου της τότε η διοίκηση της εταιρίας συγκρίνει:

1. Τη λογιστική αξία του με τη μη προεξοφλημένη αξία των μελλοντικών καθαρών ταμειακών ροών από τη χρήση του παγίου.
2. Τη λογιστική αξία του με το ανακτήσιμο ποσό, το οποίο είναι το μεγαλύτερο ποσό μεταξύ της εύλογης αξίας μείον τα κόστη διάθεσης και της αξίας χρήσης.

Αν η λογιστική αξία του παγίου υπολείπεται, τότε η διοίκηση της επιχείρησης αναγνωρίζει μια απομείωση στην αξία των ενσώματων πάγιων στοιχείων. Η διοίκηση ίσως προσπαθήσει να αποφύγει την αναγνώριση ζημίας από μείωση της αξίας των ενσώματων πάγιων στοιχείων, προκειμένου να μην επηρεάσει αρνητικά την κερδοφορία της τρέχουσας χρήσης. Επιπλέον, μπορεί να μεταβάλλει τις υποθέσεις προσδιορισμού των αποσβέσεων, προκειμένου να μειώσει το ποσό των αποσβέσεων και να αυξήσει τη λειτουργική κερδοφορία της.

3.4. Ο ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ – ΤΟ ΤΡΙΓΩΝΟ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ

Σύμφωνα με τους (Montgomery, Beasley, Menelaides & Palmrose, 2002), το τρίγωνο της απάτης απεικονίζεται στο παρακάτω σχήμα και περιλαμβάνει τα εξής τρία σημεία:

- **Πιέσεις / Κίνητρα (Pressure / Incentive)** για τη δημιουργία παραποιήσεων των λογιστικών καταστάσεων. Η εξαπάτηση εντός των επιχειρήσεων επιτυγχάνεται συνήθως από υψηλά ιστάμενα πρόσωπα με ιδιαίτερα κίνητρα, που επιτυγχάνουν μέσω της πειθούς τους ή μέσω εκβιασμού. Τέτοιου είδους κίνητρα είναι συνήθως οικονομικές απώλειες, καταστροφές ακίνητης ή κινητής περιουσίας, αδικαιολόγητη πίεση για ευτυχία και επιθυμία για διαβίωση υιοθετώντας έναν τρόπο ζωής πέραν των οικονομικών δυνατοτήτων τους.
- **Ευκαιρίες (Opportunities)** που ωθούν στην παραποίηση. Το αδύναμο σύστημα εσωτερικού ελέγχου, χαλαρή διοικητική εποπτεία, η μη τήρηση πολιτικών και διαδικασιών που έχουν οριστεί από τη διοίκηση, η κατάχρηση της θέσης κάποιου και η άσκηση της εξουσίας του καθώς και η ανεπαρκής κατανομή καθηκόντων και αρμοδιοτήτων είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων στις οποίες δημιουργείται ευνοϊκό έδαφος για την εξάπλωση της επαγγελματικής απάτης και της δόλιας συμπεριφοράς των στελεχών.
- **Συμπεριφορά / Αιτιολόγηση (attitude / rationalization)**, δηλαδή ένα σύνολο ηθικών αξιών που επιτρέπει στα άτομα που εμπλέκονται με την παραποίηση να την αιτιολογήσουν. Οι εμπλεκόμενοι στην απάτη προσπαθούν να δικαιολογήσουν τον εαυτό τους χρησιμοποιώντας φράσεις όπως για παράδειγμα «Είναι για καλό σκοπό», «Το αξίζω!», «Δεν είχα καμία άλλη επιλογή».

ΤΟ ΤΡΙΓΩΝΟ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ

Πηγή: https://www.pngkey.com/detail/u2q8w7o0y3e6y3e6_this-consistent-human-behavior-pattern-observed-by-fraud/

3.5. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ – FRAUD RISK

Οι σύγχρονες επιχειρήσεις ανεξαρτήτου μεγέθους δύναται να έρχονται αντιμέτωπες με κάποιο είδος απάτης σε καθημερινή βάση. Προκειμένου να μειωθούν τα φαινόμενα εκδήλωσης κάποιας μορφής απάτης εντός των κόλπων της επιχείρησης προτείνονται ορισμένες μέθοδοι και τρόποι για την διαχείριση του κινδύνου. Η διοίκηση της οντότητας οφείλει να προσδιορίσει τη στρατηγική πρόληψης της απάτης. Η στρατηγική αυτή πρέπει να περιέχει τα ακόλουθα:

- Προώθηση εταιρικής κουλτούρας που αποτρέπει και δεν ανέχεται την απάτη.
- Εισαγωγή και εφαρμογή εποπτικής συμμόρφωσης.
- Επιθετική, δυναμική και άμεση αντιμετώπιση της απάτης όταν εκδηλώνεται.

Σύμφωνα με τα παραπάνω η διοίκηση της οικονομικής οντότητας θα πρέπει να μεριμνήσει για να καταπολεμηθεί η οικονομική απάτη. Κάποιες ενέργειες που μπορεί να ακολουθήσει προκειμένου να αντιμετωπίσει την λογιστική απάτη είναι οι ακόλουθες:

- Διαμόρφωση ενός αποτελεσματικού προγράμματος για την πρόληψη και αποτροπή της απάτης.

- Εισαγωγή καινοτόμων διαδικασιών κατά της απάτης.
- Εκπαίδευση και ενδυνάμωση πνεύματος κατά της απάτης.
- Αναγνώριση των κινδύνων που συνεπάγονται απάτη εκ μέρους των εσωτερικών ελεγκτών.
- Επανασχεδιασμός των διαδικασιών ελέγχου για την αποτροπή της απάτης.
- Προσπάθεια για περιορισμένη έκθεση της εταιρίας στον κίνδυνο.
- Χρήση εργαλείων (data analytics) σε καθημερινή βάση από το αρμόδιο τμήμα προκειμένου να επιτευχθεί η πρόληψη του κινδύνου της απάτης.

Σε κάθε περίπτωση είναι σημαντικό να τεθούν οι βάσεις από την διοίκηση για δημιουργία ενός θετικού και ηθικού εργασιακού περιβάλλοντος, μέσω της πρόσληψης έμπιστων εργαζομένων, οι οποίοι θα λάβουν την απαραίτητη εκπαίδευση προκειμένου να μην υποκύψουν στον κίνδυνο της απάτης.

ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ

Πηγή: Deloitte “Fraud Prevention in the Greek Insurance Market”

3.5.1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΕΛΕΓΧΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ

Η ελεγκτική αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς κλάδους της λογιστικής επιστήμης. Ασχολείται με τη διατύπωση αρχών και κανόνων που αφορούν την ομαλή διεξαγωγή οικονομικών ελέγχων. Αντικείμενο της συνιστά ο έλεγχος των διαδικασιών και των μεθόδων που εφαρμόστηκαν από την επιχείρηση κατά τη διάρκεια του διαχειριστικού έτους και διενεργείται από πρόσωπα ανεξάρτητα προς την οικονομική μονάδα (ορκωτοί ελεγκτές – λογιστές). Τα προαναφερθέντα, διενεργούνται στα πλαίσια του νόμου περί ανωνύμων εταιριών, των γενικών παραδεκτών λογιστικών αρχών και των προτύπων, προκειμένου να ελεγχθούν και να επιβεβαιωθεί κατά πόσο τα δημοσιευμένα οικονομικά στοιχεία είναι αξιόπιστα. (Νεγκάκης, Ταχυνάκης, 2017)

Το ελεγκτικό έργο στην Ελλάδα προσδιορίζεται από το νόμο Π.Δ. 226/1992, που καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο οι ελεγκτικές εταιρείες εξετάζουν το κατά πόσο οι λογιστικές καταστάσεις εμφανίζουν με αξιόπιστο και έγκυρο τρόπο την πραγματική οικονομική εικόνα της επιχείρησης. Παρά το γεγονός ότι ο σκοπός του ελέγχου έχει μετατοπιστεί από τον εντοπισμό της απάτης στη διαπίστωση της ορθής διατύπωσης των λογιστικών εγγραφών και των οικονομικών καταστάσεων, η ύπαρξη απάτης, δόλου και αμέλειας κατέχουν κυρίαρχη θέση στον έλεγχο. Ο εντοπισμός των λαθών που προέρχονται από δόλο με σκοπό την αλλοίωση των οικονομικών καταστάσεων αποτελεί βασικό μέλημα των ελεγκτών. Τα λάθη μπορούν να ομαδοποιηθούν σε 6 κατηγορίες:

1. Σε λάθη λογιστικής ερμηνείας
2. Σε λάθη παραλήψεων
3. Σε λάθη απόδοσης
4. Σε λάθη αρχών
5. Σε αριθμητικά λάθη
6. Σε λάθη εκτέλεσης της λογιστικής εργασίας.

Ο εσωτερικός ελεγκτής πρέπει να αποτρέπει τις οικονομικές ατασθαλίες, εξετάζοντας και αξιολογώντας την επάρκεια και την αποτελεσματικότητα των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, και παράλληλα, να εφαρμόζει για κάθε τμήμα τις κατάλληλες διαδικασίες με βάση τους κινδύνους που αυτό διατρέχει. Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό και απαραίτητο να διευκρινίσουμε ποιος είναι ο ρόλος των ελεγκτών και γενικότερα του ελέγχου, αλλά και ποια είναι τα χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτει ένας ακριβοδίκαιος ελεγκτής.

Ο πρωταρχικός σκοπός του ελέγχου είναι να προσδιορίσει κατά πόσο οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις παρέχουν μια «αληθινή» εικόνα της ελεγχόμενης επιχείρησης. Παρόλα αυτά, αρκετοί χρήστες πιστεύουν ότι ο πρωταρχικός σκοπός του ανεξάρτητου ελέγχου είναι η ανίχνευση πιθανής λογιστικής απάτης. Η πεποίθηση αυτή εκτείνεται ακόμα και σε απάτη που δεν αποτυπώνεται στις οικονομικές καταστάσεις. (Νεγκάκης, Ταχυνάκης 2017)

Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (ΔΠΕ), σε περίπτωση που ο ελεγκτής αντιληφθεί μια απάτη ή πιθανότητα απάτης, πρέπει να κοινοποιήσει το θέμα αυτό άμεσα στο κατάλληλο επίπεδο διοίκησης, ώστε να γίνουν οι κατάλληλες ενέργειες. Αν στην απάτη εμπλέκεται η διοίκηση ή εργαζόμενοι με σημαντική θέση στις εσωτερικές δικλίδες, τότε ο ελεγκτής σύμφωνα με το ΔΠΕ 240, πρέπει να κοινοποιήσει άμεσα το συγκεκριμένο συμβάν σε ανώτερο επίπεδο εξουσίας και να συζητήσει μαζί τους τη φύση, το χρόνο και την έκταση των ελεγκτικών διαδικασιών που είναι απαραίτητες για την ολοκλήρωση του ελέγχου. Επίσης, εάν ο ελεγκτής έχει εντοπίσει ή υποπτεύεται απάτη, πρέπει να προσδιορίσει εάν υπάρχει ευθύνη για αναφορά του συμβάντος. Ο ελεγκτής έχει επαγγελματικό καθήκον εχεμύθειας για τις πληροφορίες του πελάτη, αλλά σε πολλές περιπτώσεις οι νομικές ευθύνες του ελεγκτή υπερισχύουν του καθήκοντος για εχεμύθεια. Επομένως, ο ελεγκτής πρέπει να ενεργεί με επαγγελματικό σκεπτικισμό σε όλα τα στάδια του ελέγχου. Η άσκηση επαγγελματικού σκεπτικισμού προϋποθέτει (Λουμιώτης, Τζίφας 2018):

- Συνεχή διερεύνηση και αμφισβήτηση των ελεγκτικών τεκμηρίων.
- Εξέταση ενδείξεων που θα αμφισβητούσαν την εντιμότητα και ακεραιότητα της διοίκησης.
- Εφαρμογή περαιτέρω διαδικασιών για την εξακρίβωση της γνησιότητας των ελεγκτικών τεκμηρίων, όταν υπάρχουν σχετικές ενδείξεις.

Εξίσου απαραίτητο είναι να υπάρχει συζήτηση μεταξύ των μελών της ομάδας ελέγχου για σημαντικά θέματα που σχετίζονται με την ελεγχόμενη οικονομική μονάδα συμπεριλαμβανομένου και πιθανών κινδύνων απάτης. Η συζήτηση πρέπει να περιλαμβάνει θέματα όπως:

- Ανταλλαγή ιδεών σχετικά με το πώς και πού οι οικονομικές καταστάσεις μπορεί να είναι επιρρεπείς σε ουσιώδες σφάλμα λόγω απάτης.
- Εξέταση των συνθηκών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε παραπλανητικές οικονομικές καταστάσεις.

- Εξέταση των γνωστών εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων που επηρεάζουν την οικονομική μονάδα και είναι πιθανό να δημιουργήσουν κίνητρο ή πίεση στη διοίκηση ή σε άλλους να διαπράξουν απάτη.
- Εξέταση της εμπλοκής της διοίκησης στην επίβλεψη των εργαζομένων με πρόσβαση σε μετρητά ή άλλα περιουσιακά στοιχεία που είναι δεκτικά υπεξαίρεσης.
- Εξέταση κάθε ασυνήθους ή ανεξήγητης αλλαγής στη συμπεριφορά ή στον τρόπο ζωής μελών της διοίκησης ή των εργαζομένων.
- Έμφαση στη σημασία της τήρησης μιας σωστής νοητικής στάσης σε όλη τη διάρκεια του ελέγχου, όσον αφορά το ενδεχόμενο ουσιώδους σφάλματος λόγω απάτης.
- Εξέταση του είδους των γεγονότων που ενδέχεται να υποδηλώνουν την πιθανότητα απάτης.
- Εξέταση του πώς η αδυναμία σχηματισμού μιας πρόβλεψης θα ενσωματωθεί στη φύση, το χρόνο και την έκταση των διαδικασιών ελέγχου που πρέπει να εκτελεστούν.
- Εξέταση των διαδικασιών ελέγχου που θα μπορούσαν να επιλεγούν από τον ελεγκτή, ώστε οι διαδικασίες ελέγχου να είναι αποτελεσματικές.
- Εξέταση οποιασδήποτε καταγγελίας για απάτη που έχει υποπέσει στην αντίληψη του ελεγκτή.
- Εξέταση του κινδύνου παραβίασης των δικλίδων από τη διοίκηση.

Εφόσον ο ελεγκτής συγκεντρώσει τα ελεγκτικά τεκμήρια που χρειάζεται για να πραγματοποιήσει τον έλεγχο της οικονομικής οντότητας, θα πρέπει να εξετάσει εάν υπάρχουν γεγονότα που θέτουν υπό αμφισβήτηση την ικανότητα του να συνεχίσει να διενεργεί τον έλεγχο. Πιο συγκεκριμένα:

- Να προσδιορίσει τις επαγγελματικές και νομικές ευθύνες που έχουν εφαρμογή στις περιστάσεις.
- Να εξετάσει εάν είναι ενδεδειγμένο να αποσυρθεί από τον έλεγχο. Σε περίπτωση που επιλέξει να αποσυρθεί, να συζητήσει με το κατάλληλο επίπεδο της διοίκησης και με εκείνους που είναι επιφορτισμένοι με τη διακυβέρνηση τους λόγους της απόσυρσής του. Επίσης, πρέπει να προσδιορίσει εάν υπάρχει επαγγελματική ή νομική απαίτηση να απευθυνθεί στο πρόσωπο που είναι υπεύθυνο για τον διορισμό του ή σε ορισμένες περιπτώσεις στις ρυθμιστικές αρχές.

- Να μελετήσει περιπτώσεις όπου η οικονομική μονάδα δεν προβαίνει στις κατάλληλες ενέργειες αναφορικά με απάτη τις οποίες ο ελεγκτής κρίνει αναγκαίες στις συγκεκριμένες περιστάσεις, ακόμη και όπου η απάτη δεν είναι ουσιώδης για τις οικονομικές καταστάσεις.
- Να εξετάσει τους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος λόγω απάτης και τα αποτελέσματα των ελεγκτικών διαδικασιών.
- Να ελέγξει εάν έχει σημαντικούς προβληματισμούς σχετικά με την ικανότητα ή την ακεραιότητα της διοίκησης ή των υπευθύνων για τη διακυβέρνηση.

Ποια είναι όμως τα χαρακτηριστικά εκείνα που πρέπει να διαθέτει ένας ελεγκτής;

Με βάση τον Κανονισμό λειτουργίας της Υπηρεσίας Εσωτερικού Ελέγχου (Υ.Ε.Ε), ο ελεγκτής κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του, οφείλει:

- Να είναι ανεξάρτητος. Αυτό σημαίνει ότι ο ελεγκτής έχει πλήρη, ελεύθερη και ανεμπόδιστη πρόσβαση σε όλες τις δραστηριότητες της οικονομικής μονάδας. Έχει τη δυνατότητα να εκτελεί το έργο του ελεύθερος, απαλλαγμένος από κάθε είδους παρεμβάσεις.
- Να επιδεικνύει αντικειμενικότητα, αμερόληπτη στάση και εντιμότητα.
- Να είναι ηθικός, ακέραιος, ειλικρινής και υπεύθυνος κατά την εκτέλεση του έργου του.
- Να επιδεικνύει λεπτότητα, διπλωματικότητα και διακριτικότητα στις επαφές του κατά την εκτέλεση της εργασίας του.
- Να διαθέτει ευρεία αντίληψη των θεμάτων και να ασκεί κρίση στα δύσκολα και επίμαχα θέματα που αντιμετωπίζει η οικονομική μονάδα.
- Να διακρίνεται για την ευχέρεια στην έκφραση και στη διατύπωση τόσο στο γραπτό όσο και στον προφορικό λόγο.
- Να έχει το απαιτούμενο κύρος και την ικανότητα επιβολής των προτάσεών του.
- Να επιδεικνύει πιστή αφοσίωση στις αποφάσεις της Διοίκησης της οικονομικής μονάδας.
- Να είναι προσεκτικός στη συμπεριφορά και στην εμφάνισή του.
- Να μη δημιουργεί μεγάλη οικειότητα με τους λοιπούς εργαζόμενους της οικονομικής μονάδας.
- Να μη δέχεται δώρα από πελάτες ή συνεργάτες της οικονομικής μονάδας, χωρίς τη γνώση και τη σύμφωνη γνώμη της Διοίκησης.

- Να επιδεικνύει την απαιτούμενη επιμέλεια και εργατικότητα για την αποδοτικότερη αποπεράτωση του έργου του.
- Να εκτιμά τους κινδύνους του συστήματος εσωτερικού ελέγχου και να αναπτύσσει την κατάλληλη στρατηγική ελέγχου.
- Να διενεργεί τον έλεγχό του με την απαιτούμενη επιδεξιότητα και να μην εμπλέκεται σε επουσιώδη θέματα της οικονομικής μονάδας.
- Να τεκμηριώνει επαρκώς τα ευρήματα του ελέγχου του με τη σύνταξη κατάλληλων φύλλων εργασίας.
- Να τηρεί εχεμύθεια για θέματα που θεωρούνται εμπιστευτικά για την οικονομική μονάδα και να μη χρησιμοποιεί εμπιστευτικές πληροφορίες για δικό του όφελος.
- Να συντάσσει την έκθεση ελέγχου, απευθυνόμενη προς τη Διοίκηση και να συζητά τα ευρήματα του ελέγχου του με τις αρμόδιες υπηρεσίες της οικονομικής μονάδας.
- Να τηρεί τον κανονισμό λειτουργίας της Υ.Ε.Ε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗΣ ΚΕΡΔΩΝ

4.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗΣ ΚΕΡΔΩΝ

Η έννοια της χειραγώγησης των κερδών (earnings management) έχει απασχολήσει εδώ και πολλά χρόνια το λογιστικό και ελεγκτικό κλάδο, η συστηματική μελέτη του, όμως, έχει εξελιχθεί τα τελευταία χρόνια σε ένα δυναμικά αυξανόμενο κομμάτι της χρηματοοικονομικής και λογιστικής επιστήμης με πλήθος εμπειρικών μελετών. Πολλοί συγγραφείς έχουν προσπαθήσει να καθορίσουν και να εξηγήσουν πότε, πως και γιατί η διοίκηση μιας εταιρίας προσπαθεί να επηρεάσει τα αποτελέσματά της. Παρόλα αυτά δεν έχει διατυπωθεί ένας ακριβής ορισμός για την έννοια της χειραγώγησης κερδών.

Σύμφωνα με το ΔΠΕ 240, η χειραγώγηση κερδών ορίζεται ως η ηθελημένη ενέργεια από την πλευρά της διοίκησης, των εργαζομένων, ή τρίτου μέρους, που έχει σαν αποτέλεσμα την ψευδή παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων. Ένας ακόμη ορισμός διατυπώθηκε από τον Σπαθή (2002) σε έρευνα του. Σύμφωνα με τον ίδιο, οι επιχειρήσεις προβαίνουν σε διαχείριση κερδών με σκοπό να εμφανίσουν μειωμένα κέρδη προς αποφυγή της μεγαλύτερης φορολογικής επιβάρυνσης, ενώ αντίθετα οι εισηγμένες στο Χ.Α.Α. επιχειρήσεις επιδιώκουν αυξημένα κέρδη προκειμένου να προσελκύσουν περισσότερους επενδυτές.

Τα κέρδη μιας επιχείρησης αποτελούν τη βασική ένδειξη αποτελεσματικότητας μιας οικονομικής οντότητας. Ως κέρδος νοείται η διαφορά μεταξύ εσόδων και εξόδων και αποτελεί το πιο αξιοπρόσεκτο στοιχείο των οικονομικών καταστάσεων. Τα κέρδη ορισμένες φορές αποκαλούνται ως «σημείο κλειδί», δεδομένου ότι παρουσιάζουν σε ποιο βαθμό η εταιρία ασχολείται με δραστηριότητες προστιθέμενης αξίας. Η θεωρητική αξία μιας μετοχής είναι η παρούσα αξία των μελλοντικών κερδών της επιχείρησης, γι' αυτό το λόγο επενδυτές και αναλυτές κοιτούν τα κέρδη ώστε να καθορίσουν το πόσο ελκυστική είναι μία μετοχή. Εταιρίες με χαμηλές προοπτικές κερδών θα έχουν και χαμηλότερες τιμές μετοχών σε σύγκριση με αυτές που έχουν καλύτερες προοπτικές. Από όσα ειπώθηκαν νωρίτερα μπορούμε εύκολα να συμπεράνουμε ότι η χειραγώγηση κερδών παίζει τον κυρίαρχο ρόλο στον καθορισμό της τιμής της μετοχής μιας επιχείρησης, όπως επίσης και στην ανακατανομή των πόρων στις κεφαλαιαγορές.

Για κάποιον που δεν είναι εξοικειωμένος με τη γλώσσα της λογιστικής ο όρος χειραγωγήση κερδών ακούγεται ως η τέλεια παράνομη πράξη. Στην πραγματικότητα ο όρος αυτός είναι ένας ευφημισμός που αναφέρεται στη χειραγωγήση των λογιστικών καταχωρήσεων, ώστε αυτές να δημιουργούν μία καλύτερη εικόνα για τα κέρδη μιας συγκεκριμένης περιόδου, ή να εμφανίζουν τα κέρδη πιο ομαλοποιημένα από τη μία περίοδο στην άλλη.

Η χειραγωγήση κερδών λαμβάνει χώρα όταν η διοίκηση της εταιρίας έχει την ευκαιρία να λαμβάνει λογιστικές αποφάσεις οι οποίες αλλάζουν το εισόδημά της. Συγκεκριμένα αναφέρθηκε στη δυνατότητα που έχουν οι επιχειρήσεις να επιλέγουν πότε θα πραγματοποιήσουν την κάθε συναλλαγή. Για παράδειγμα, οι εταιρίες μπορούν να πραγματοποιήσουν πρόωρα κάποιο έξοδο με σκοπό τη μείωση και την ομαλοποίηση των κερδών τους. Χρησιμοποιώντας τη μέθοδο LIFO για την αποτίμηση των αποθεμάτων τους, μπορούν να αγοράζουν σε περιόδους με αυξημένες τιμές ώστε να αυξάνουν το κόστος πωληθέντων και έτσι να μειώνουν τα κέρδη ή να καθυστερούν τις αγορές προϊόντων σε τέτοιες περιόδους μειώνοντας έτσι το κόστος πωληθέντων και αυξάνοντας τα κέρδη.

Η χειραγωγήση των κερδών θεωρείται μια αμφισβητήσιμη πρακτική διότι όταν παρουσιάζει την εικόνα μιας εταιρίας ως προς τα κέρδη της εντελώς διαφορετική σε επενδυτές, δανειστές και άλλους, αγγίζει τα όρια του ανήθικου. Οι ιδιοκτήτες, μέτοχοι και μάνατζερ πρέπει να γνωρίζουν τις τεχνικές της χειραγωγής κερδών έτσι ώστε να μπορούν να τις αναγνωρίζουν και να τις καταπολεμούν όταν αυτές λαμβάνουν χώρα. (Φίλιος, 2003)

Στη σύγχρονη εποχή και κυρίως σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, ο ρόλος της χειραγωγής κερδών είναι ουσιώδης και σημαντικός καθώς περιλαμβάνει όλες τις λογιστικές πρακτικές που επιλέγουν οι διοικήσεις προκειμένου να δημοσιεύσουν μία θετική εικόνα για τα αποτελέσματα της χρήσης σε επίπεδο οικονομικών καταστάσεων. (Σωτηρία Ελευθερίου, ΙΕΣΟΕΛ).

Είναι αδιαμφισβήτητο ότι σε όλες τις εταιρίες οι υπεύθυνοι λογιστηρίου ενδιαφέρονται για τις επιπτώσεις των λογιστικών μεθόδων που εφαρμόζουν στην εικόνα της επιχείρησης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει μία έρευνα που διεξήχθη στις ΗΠΑ (Graham et al 2005) και απευθύνθηκε σε περισσότερους από 400 managers με σκοπό να καταγραφούν οι κυριότεροι παράγοντες που καθοδηγούν τις αποφάσεις για την χρηματοοικονομική πληροφόρηση. Το 78% των συμμετεχόντων παραδέχτηκε ότι θα θυσιάζαν ακόμη και την μακροπρόθεσμη ευημερία της επιχείρησης τους προκειμένου να μην αλλοιώσουν ή

διαταράξουν την εικόνα και την τάση των αποτελεσμάτων. Επομένως συμπεραίνουμε, ότι είναι σημαντικό για τους σημερινούς managers να αποκτήσουν μεγαλύτερη γνώση πάνω στο αντικείμενο της διαχείρισης κερδών.

Γενικά, είναι σημαντικό να γνωρίζουμε ότι οι λογιστικές επιλογές που συνιστούν διαχείριση των κερδών θα πρέπει να έχουν τα εξής χαρακτηριστικά:

- Να εξασφαλίζουν την μελλοντική ελευθερία κινήσεων.
- Να κινούνται μέσα στα πλαίσια του GAAP.
- Δεν πρέπει να απαιτούν τη συναλλαγή με τρίτους. Επίσης, θα πρέπει να εμπεριέχουν μόνο τη λογιστική εξήγηση ενός γεγονότος και όχι το ίδιο το γεγονός.
- Θα πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνες ή σε συνδυασμό με άλλες πρακτικές για κάποιες διαδοχικές περιόδους.
- Θα πρέπει να επιτρέπουν στη διοίκηση να μειώσει τη διακύμανση των δημοσιευμένων αποτελεσμάτων.
- Δεν πρέπει να δεσμεύουν την επιχείρηση για μελλοντικές περιόδους.

4.2. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗΣ ΚΕΡΔΩΝ

Η χειραγώγηση κερδών χρησιμοποιεί λογιστικές πρακτικές προκειμένου να ωραιοποιήσει τα αποτελέσματα της χρήσης σύμφωνα με τις οικονομικές συνθήκες που επικρατούν. Παρακάτω παρουσιάζονται 12 νόμιμες και ευρέως διαδεδομένες τεχνικές.

4.2.1. ΤΕΧΝΙΚΗ COOKIE JAR

Τα ΔΠΕ απαιτούν από τη διοίκηση της επιχείρησης να πραγματοποιεί συγκεκριμένες εκτιμήσεις για μελλοντικά γεγονότα. Οι εκτιμήσεις αυτές αποβλέπουν στην καταγραφή υποχρεώσεων που προκύπτουν από γεγονότα και συναλλαγές της τρέχουσας χρήσης. Σύμφωνα με την αρχή των δεδουλευμένων, κάθε επιχείρηση οφείλει να αναγνωρίζει υποχρεώσεις για μελλοντικές ταμειακές ροές όπως προκύπτουν από συναλλαγές της τρέχουσας χρήσης. Παρόλα αυτά υπάρχει πάντα αβεβαιότητα σχετικά με τη διαδικασία της

εκτίμησης διότι το μέλλον είναι αβέβαιο. Η κάθε επιχείρηση επιλέγει την κατάλληλη εκτίμηση που εξυπηρετεί τους σκοπούς της και της επιτρέπει να διαχειρίζεται η ίδια τα κέρδη της. Επομένως, η τεχνική cookie jar reserve βασίζεται στις εκτιμήσεις όσον αφορά τα μελλοντικά γεγονότα των επιχειρήσεων και δίνει τη δυνατότητα στην επιχείρηση να υπερεκτιμήσει την αξία των μελλοντικών της εξόδων καταγράφοντας τις στην τρέχουσα περίοδο. Στην περίπτωση που η αξία των εξόδων στο μέλλον είναι μικρότερη από την αρχική εκτίμηση, τότε στην επιχείρηση εμφανίζεται μία διαφορά στην καταγραφή των εξόδων της μελλοντικά, την οποία διαφορά μπορεί να κρατήσει ως απόθεμα και να τη χρησιμοποιήσει στο μέλλον όταν η επιχείρηση θα χρειάζεται να μία μικρή ώθηση ώστε τα πραγματικά της κέρδη να πλησιάσουν τα προβλεπόμενα. Η τεχνική αυτή, ωστόσο, εμπεριέχει πάντα τον κίνδυνο οι εκτιμήσεις να είναι υπερεκτιμημένες αλλά πάντα να βρίσκονται εντός των νόμιμων πλαισίων. Μία υπερβολικά μεγάλη αξία στις εκτιμήσεις ως προς τα μελλοντικά έξοδα μπορεί να οδηγήσει στην εμφάνιση υπέρμετρων κερδών στο μέλλον αν τα έξοδα αυτά βρεθούν στο χαμηλότερο όριο των εκτιμήσεων. Αυτό οδηγεί σε διατάραξη της ομαλοποιημένης αύξησης των κερδών που επιδιώκουν να εμφανίσουν οι επιχειρήσεις. Ωστόσο, αν τα μελλοντικά έξοδα αποδειχθούν ότι πλησιάζουν τις εκτιμήσεις της επιχείρησης, τότε το cookie jar θα μείνει άδειο και η επιχείρηση δεν θα έχει κανένα εργαλείο για την ώθηση των πραγματοποιηθέντων κερδών της.

4.2.2. ΜΕΓΑΛΑ ΛΟΥΤΡΑ (BIG BATH)

Το φαινόμενο «Big Bath» αφορά την πραγματοποίηση όσο γίνεται περισσότερων αποσβέσεων σε μία περίοδο. Σύμφωνα με αυτή τη στρατηγική μία επιχείρηση η οποία αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα και εμφανίζει ζημιογόνα αποτελέσματα στις οικονομικές της καταστάσεις, επιλέγει να αναγνωρίσει περισσότερα έξοδα. Το γεγονός αυτό προκαλεί ακόμα περισσότερες ζημίες στην τρέχουσα χρήση, με σκοπό αυτά να αντιστραφούν μελλοντικά και να προκαλέσουν κέρδη στα αποτελέσματα χρήσης των επόμενων ετών. Το φαινόμενο της μεγάλης βουτιάς εμφανίζεται κυρίως στον καταλογισμό προβλέψεων για διάφορες αιτίες ή στην αναγνώριση ζημίας απομείωσης από επιμέτρηση περιουσιακών στοιχείων σε μεγαλύτερα ποσά από αυτά που αναλογούν πραγματικά στη χρήση, με προσδοκώμενο αποτέλεσμα την αναστροφή αυτών στα επόμενα έτη. Ποια είναι όμως η

κατάλληλη χρονική περίοδος που πρέπει να επιλέξουμε αυτή τη στρατηγική ώστε να έχουμε τα επιθυμητά αποτελέσματα;

Η περίοδος που ορίζεται κατάλληλη για την εφαρμογή αυτής της στρατηγικής είναι συνήθως μία χρήση με εξαιρετικά χαμηλή απόδοση ή μια χρήση κατά την οποία έχουν πραγματοποιηθεί μη συνηθισμένα γεγονότα, όπως για παράδειγμα η αλλαγή διοίκησης. Στην περίπτωση που έχουμε αλλαγή της διοίκησης σε μία οικονομική οντότητα, η εφαρμογή της τεχνικής «Big Bath», δίνει τη δυνατότητα στη νέα διοίκηση να «εξαφανίσει» παλιές απάτες της επιχείρησης. Παράλληλα, κατηγορώντας την προηγούμενη διοίκηση για κακή διαχείριση των οικονομικών της και για τα χαμηλά επίπεδα κερδών, αποκτά προβάδισμα προμηνύοντας πιο κερδοφόρα οικονομικά αποτελέσματα στο μέλλον.

Παρόλα αυτά η στρατηγική αυτή επιφυλάσσει και ένα σημαντικό κίνδυνο. Μία μεγάλη απώλεια στα έσοδα μιας επιχείρησης, έχει σαν αποτέλεσμα να δημιουργηθεί αρνητικό αντίκτυπο στην τρέχουσα τιμή της μετοχής και εν τέλει να επιδράσει αρνητικά στην ανταγωνιστικότητα της επιχείρησης. Σε περίπτωση όμως, που οι σχετικές λειτουργικές αλλαγές θεωρηθεί ότι θα επιφέρουν θετικά αποτελέσματα, η τιμή της μετοχής μπορεί να επανέλθει πολύ γρήγορα. Εν ολίγοις, σύμφωνα με τη τεχνική «Big Bath» είναι αναγκαίο μια επιχείρηση να γνωστοποιεί οποιοδήποτε δυσάρεστο νέο προκύψει και αφορά τη βιωσιμότητα της οικονομικής οντότητας, ώστε να υπάρξουν περιθώρια στο μέλλον για ανατροπή των δεδομένων και αύξηση των κερδών.

4.2.3. ΤΕΧΝΙΚΗ BIG BET ON FUTURE

Η τεχνική αυτή αφορά τις συγχωνεύσεις μεταξύ εταιρειών. Όπως προκύπτει και από την ονομασία, η μητρική εταιρία βάζει ένα μεγάλο στοίχημα στο μέλλον μέσω της διαδικασίας της συγχώνευσης με την προϋπόθεση ότι υπάρχει κατάλληλος σχεδιασμός πριν από την εξαγορά. Επομένως, η συγχώνευση μεταξύ των εταιριών λειτουργεί σαν επένδυση για την μητρική και έχει ως σκοπό την αύξηση στα τρέχοντα ή στα μελλοντικά αποτελέσματα της.

Σύμφωνα με τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα, μία εξαγορά πρέπει να αντιμετωπίζεται σαν μία αγορά. Αυτή η τεχνική δίνει τη δυνατότητα για χειραγώγηση κερδών μέσα από δύο διαφορετικούς χειρισμούς:

- Ο πρώτος χειρισμός αναφέρεται στο δικαίωμα που έχει η μητρική εταιρία να διαγράψει τα έξοδα έρευνας και ανάπτυξης έναντι των τρεχόντων εσόδων κατά το έτος συγχώνευσης. Με αυτό τον τρόπο προστατεύει τα μελλοντικά έσοδα και οδηγεί σε μεγαλύτερη αύξηση τους.
- Σύμφωνα με τον δεύτερο χειρισμό, η μητρική εταιρία έχει το δικαίωμα να ενσωματώσει τα κέρδη της εταιρίας που εξαγοράζει με τα δικά της, γεγονός που δίνει σημαντική ώθηση στα τρέχοντα κέρδη της μητρικής εταιρίας.

4.2.4. ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟΣ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟΥ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ

Οι επιχειρήσεις για να πετύχουν μία στρατηγική συμμαχία με άλλες επιχειρήσεις προβαίνουν στην αγορά μετοχών. Έχουμε δύο μορφές διαθέσιμων επενδύσεων:

- **Τα διαπραγματεύσιμα χρεόγραφα.** Πρόκειται για χρεόγραφα που διαπραγματεύονται στο χρηματιστήριο. Τα πραγματικά κέρδη ή οι ζημίες που προκύπτουν από τις πωλήσεις αυτών, καθώς και οι διάφορες μεταβολές της αξίας αγοράς τους, καταγράφονται στα λειτουργικά αποτελέσματα.
- **Τα διαθέσιμα προς πώληση χρεόγραφα.** Όταν υπάρχουν αλλαγές στην αξία αγοράς τους κατά τη διάρκεια μιας διαχειριστικής περιόδου, τότε αυτές αναφέρονται ως άλλα μη λειτουργικά έσοδα ή έξοδα και εμφανίζονται στην τελευταία γραμμή στην κατάσταση αποτελεσμάτων. Μόνο όταν προκύπτει κέρδος ή ζημία κατά την αγοραπωλησία των διαθέσιμων προς πώληση χρεογράφων, τότε αυτό συμπεριλαμβάνεται στο λειτουργικό αποτέλεσμα.

Οι διαχειριστές των επιχειρήσεων εφαρμόζουν τις ακόλουθες τακτικές όταν επιθυμούν να πετύχουν χειραγώγηση κερδών, μέσω της χρησιμοποίησης των επενδύσεών τους.

- **Πωλήσεις αξιόγραφων με απραγματοποίητο αποτέλεσμα.**
Ανάλογα με το σκοπό που θέλει να πετύχει μια επιχείρηση, καταφεύγει πωλήσεις αξιόγραφων, που έχουν σαν αποτέλεσμα είτε απραγματοποίητο κέρδος, είτε απραγματοποίητη ζημία. Όταν η οικονομική οντότητα επιθυμεί να αυξήσει τα έσοδά της, τότε επιλέγει πώληση ενός αξιόγραφου χαρτοφυλακίου που εμφανίζει απραγματοποίητο κέρδος. Αυτό το κέρδος το εμφανίζει στα λειτουργικά της έσοδα. Αντίστοιχα, όταν θέλει να μειώσει τα έσοδά της πωλεί αξιόγραφο που εμφανίζει

απραγματοποίητη ζημία, την οποία στη συνέχεια αναφέρει στα λειτουργικά της έξοδα.

- **Αλλαγή στην πολιτική διακράτησης των αξιόγραφων.**

Η διοίκηση έχει τη δυνατότητα να χειραγωγήσει τα κέρδη της εφόσον έχει το δικαίωμα να μπορεί να αλλάζει την πρόθεσή της για ένα αξιόγραφο. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να μεταφέρει απραγματοποίητη ζημία ή κέρδος του αξιόγραφου στην κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσης, εφόσον επιλέξει την επαναταξινόμηση ενός διαθέσιμου χρεογράφου σε διαθέσιμο προς πώληση χρεόγραφο και αντίστροφα.

- **Διαγραφή των απαξιωμένων χρεογράφων.**

Όταν η επιχείρηση διατηρεί στο χαρτοφυλάκιό της χρεόγραφα των οποίων η αξία στην ανοιχτή αγορά χαρακτηρίζεται από μία μακροχρόνια πτώση, τότε έχει το δικαίωμα να τα διαγράψει ακόμα και στη μειωμένη αξία τους.

4.2.5. THROW OUT A PROBLEM CHILD

Σύμφωνα με την τεχνική αυτή, όταν ο μάνατζερ μιας επιχείρησης διαπιστώσει ότι τα κέρδη μιας θυγατρικής μειώνονται και παράλληλα προβλέπει ότι θα συνεχίσουν να μειώνονται στο μέλλον, τότε θα επιλέξει να πωλήσει τη θυγατρική έτσι ώστε να προστατεύσει τα κέρδη της. Η προβληματική θυγατρική θεωρείται ως το προβληματικό παιδί, το οποίο αναγκάζεται να απομακρύνει η μητρική εταιρία, προκειμένου να εξασφαλίσει τη βιωσιμότητα και να προστατεύσει τις υπόλοιπες θυγατρικές εταιρίες της. Η απομάκρυνση της θυγατρικής μπορεί να επιτευχθεί με μία από τις ακόλουθες τεχνικές:

- **Πώληση της θυγατρικής.**

Κατά την πώληση μιας θυγατρικής υπάρχει ένα κέρδος ή μια ζημία το οποίο καταγράφεται στην κατάσταση αποτελεσμάτων της τρέχουσας περιόδου. Σε περίπτωση που εμφανιστεί ζημία μεγάλου μεγέθους, η οποία είναι ανεπιθύμητη, τότε η επιχείρηση πρέπει να προχωρήσει σε αλλαγή της περιοχής δραστηριοποίησης της εταιρίας από ένα γενικότερο κλάδο σε έναν ειδικότερο.

- **Ίδρυση εταιρίας ειδικού σκοπού (Special Purpose Entity – SPE).**

Ίδρύοντας μια εταιρία ειδικού σκοπού, η οποία ανταποκρίνεται σε όσα ορίζουν τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα, η μητρική εταιρία αποκτά τη δυνατότητα να

διαχειριστεί τις απώλειες της θυγατρικής της μετακινώντας τα περιουσιακά στοιχεία της τελευταίας στην εταιρία ειδικού σκοπού. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται καταγραφή του κέρδους ή της ζημίας από την πώληση των περιουσιακών στοιχείων, στον ισολογισμό της μητρικής. Οι εταιρίες ειδικού σκοπού δεν ενσωματώνονται στις οικονομικές καταστάσεις του εκχωρητή.

- **Spin – off θυγατρικής.**

Μέσα από τη διαδικασία του spin – off, η θυγατρική μπορεί να ανταλλάξει τις μετοχές της, ώστε να απομακρύνει τα αρνητικά της αποτελέσματα της από την εμφάνιση τους στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις.

4.2.6. ΑΛΛΑΓΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ

Σε πολλές περιπτώσεις, τα λογιστικά πρότυπα επιτρέπουν στις επιχειρήσεις να διαλέξουν τη λογιστική μέθοδο που λειτουργεί καλύτερα για αυτούς. Τέτοιες περιπτώσεις περιλαμβάνουν τα συστήματα που χρησιμοποιούν οι εταιρίες για τον υπολογισμό της αξίας των αποθεμάτων τους καθώς και τη μέθοδο απόσβεσης των περιουσιακών στοιχείων. Για παράδειγμα, μία μεταβολή της μεθόδου απόσβεσης από αύξουσα σε σταθερή επιτρέπει την εμφάνιση χαμηλότερων χρεώσεων κατά το έτος που πραγματοποιήθηκε η μεταβολή, με αποτέλεσμα την αύξηση των τρεχόντων εσόδων.

Ένας ακόμη τρόπος χειραγώγησης κερδών που απορρέει από τις αλλαγές των λογιστικών προτύπων είναι η έγκαιρη αλλαγή του χρόνου στον οποίο ένα έξοδο θεωρείται δεδουλευμένο από το χρόνο που αυτό έχει την ταμειακή του βάση. Αν για παράδειγμα, μία επιχείρηση συνηθίζει να αποζημιώνει με μετρητά τους υπαλλήλους της, τότε μπορεί αντί να υπολογίζει τα έξοδα αυτά κατά την περίοδο της πραγματοποίησής τους, να τα καταγράφει ως αναβαλλόμενα σχέδια αποζημίωσης και να τα προσμετρά στα έξοδα της περιόδου στην οποία υιοθέτησε την πρακτική αυτή μειώνοντας με αυτόν τον τρόπο τα έσοδά της.

4.2.7. ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Η διοίκηση μέσα από τη διαδικασία διαγραφής μακροχρόνιων περιουσιακών στοιχείων έχει τη δυνατότητα να διαχειριστεί τα κέρδη της. Αυτό μπορεί να υλοποιηθεί με τους παρακάτω τρόπους:

- **Μέθοδο διαγραφής.** Δίνει τη δυνατότητα λογιστικοποίησης μεγαλύτερων εξόδων στην τρέχουσα περίοδο από ότι στις άλλες.
- **Περίοδο διαγραφής.** Κατόπιν υπολογισμού της ωφέλιμης ζωής ενός περιουσιακού στοιχείου, η επιχείρηση μπορεί να πραγματοποιήσει τη διαγραφή του όταν αυτή γίνει μικρότερη από ότι στην πραγματικότητα.
- **Ιδιότητα περιουσιακού στοιχείου.** Η μεταβολή της ιδιότητας ενός μακροχρόνιου περιουσιακού στοιχείου από λειτουργικό σε μη λειτουργικό επιτρέπει στην εταιρία να μην υπολογίσει αποσβέσεις για αυτό, δεδομένου ότι έχει πάψει να το χρησιμοποιεί για λειτουργικούς σκοπούς.
- **Μέθοδο υπολογισμού της υπολειμματικής αξίας.** Κάποια περιουσιακά στοιχεία ακόμα και μετά από χρόνια χρήσης τους, διατηρούν ένα μέρος της αξίας τους η οποία ονομάζεται υπολειμματική. Αυτή υπολογίζεται σύμφωνα με τα χρόνια ωφέλιμης ζωής του περιουσιακού στοιχείου και αποτελεί βασικό στοιχείο για τον υπολογισμό του ποσού απόσβεσης. Η γνώση αυτού του ποσού δίνει τη δυνατότητα στην διοίκηση να υπερεκτιμήσει την υπολειμματική αξία του περιουσιακού στοιχείου μειώνοντας το ύψος της ετήσιας απόσβεσης και αυξάνοντας τα κέρδη της.

4.2.8. ΠΩΛΗΣΗ / ΕΠΑΝΕΚΜΙΣΘΩΣΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Μια εταιρία έχει τη δυνατότητα να προβεί σε πώληση ενός μακροχρόνιου περιουσιακού της στοιχείου το οποίο έχει απραγματοποίητα κέρδη ή ζημίες με στόχο τη βελτίωση των οικονομικών της καταστάσεων. Αν έχει στην κατοχή της ένα ακίνητο όπου η αξία του στον ισολογισμό της εταιρίας είναι μικρότερη από την πραγματική του αξία, τότε μπορεί να προχωρήσει σε πώληση αυτού του ακινήτου και να καταγράψει ένα έκτακτο κέρδος. Με αυτό τον τρόπο αυξάνονται τα έσοδα της χρήσης στην οποία πραγματοποιείται η πώληση και στη συνέχεια μπορεί να χειραγωγήσει τα κέρδη της.

Στην περίπτωση που γίνεται πώληση και ταυτόχρονη μίσθωση του ίδιου περιουσιακού στοιχείου, οι εταιρίες έχουν τη δυνατότητα είτε να καταγράψουν τις ζημίες που μπορεί να δημιουργηθούν από τη διαδικασία της πώλησης – επανεκμίσθωσης στο έτος που πραγματοποιούνται, είτε να αποσβέσουν τμηματικά ή αναλογικά με το μίσθωμα τα κέρδη που μπορεί να προκύψουν από αυτή τη συναλλαγή. Σε περίπτωση που πραγματοποιείται πώληση κτιρίου γίνεται υποχρεωτικά μεταβίβαση και του οικοπέδου πάνω στο οποίο δομείται το κτίριο, για το οποίο όμως η εταιρία δεν υπολόγιζε απόσβεση. Υπό αυτές τις συνθήκες ο νέος ιδιοκτήτης σε περίπτωση που θέλει να ανακτήσει τα έξοδα του κτιρίου και του οικοπέδου, θα ορίσει ένα μίσθωμα το οποίο θα είναι σαφώς υψηλότερο από τις αποσβέσεις που κατέγραφε η εταιρία πριν τη συναλλαγή. Αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα η εταιρία να καταγράφει ένα μεγαλύτερο ετήσιο έξοδο μειώνοντας με αυτό τον τρόπο τα καθαρά έσοδα της.

4.2.9. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΚΑΙ ΜΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΚΕΡΔΗ

Τα κέρδη χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, τα λειτουργικά κέρδη και τα μη λειτουργικά κέρδη. Τα λειτουργικά κέρδη αναμένονται να συνεχίζονται και μελλοντικά, ενώ τα μη λειτουργικά προκύπτουν από έκτακτα γεγονότα και επομένως δεν θεωρείται ότι επηρεάζουν τα μελλοντικά κέρδη των εταιριών. Τα μη λειτουργικά κέρδη περιλαμβάνουν ειδικές ή ασυνήθιστες χρεώσεις, μη λειτουργικές δραστηριότητες, υπερβολικά κέρδη ή ζημίες. Χρησιμοποιώντας τις παραπάνω κατηγορίες μη λειτουργικών κερδών, ο μάντζερ μιας εταιρίας μπορεί να χειραγωγήσει τα κέρδη παίρνοντας τις κατάλληλες αποφάσεις.

4.2.10. ΠΡΩΩΡΗ ΑΠΟΠΛΗΡΩΜΗ ΧΡΕΩΝ

Η διοίκηση μπορεί να προβεί σε χειραγωγήση των κερδών της μέσω της επιλογής της για πρόωρη αποπληρωμή των μακροπρόθεσμων εταιρικών χρεών της, όπως είναι για παράδειγμα τα ομόλογα. Κατά τη διαδικασία πρόωρης αποπληρωμής προκύπτει συνήθως λογιστικό κέρδος ή ζημία διότι όταν η επιχείρηση αποπληρώνει νωρίτερα με μετρητά, τότε το ποσό που απαιτείται είναι σημαντικά διαφορετικό από τη χρεολυτική λογιστική αξία τους. Το κέρδος ή

ζημία που προκύπτει μέσα από αυτή τη διαδικασία αναφέρεται σαν έκτακτο αποτέλεσμα στην τελευταία γραμμή της κατάστασης αποτελεσμάτων.

4.2.11. Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ

Με τον όρο παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα αναφερόμαστε σε επενδυτικά χρηματοοικονομικά εργαλεία, μέσω των οποίων οι επενδυτές μπορούν να απεικονίσουν μελλοντικές προσδοκίες για την αξία ενός υποκείμενου περιουσιακού στοιχείου ή ενός δείκτη.

Τα παράγωγα χρησιμοποιούνται ως προστασία ενάντια σε επιχειρηματικούς κινδύνους, όπως είναι οι αλλαγές στα επιτόκια, στις τιμές των αγαθών, στις καιρικές συνθήκες, στις τιμές των καυσίμων, στις συναλλαγματικές ισοτιμίες.

Στον ισολογισμό τα παράγωγα αναφέρονται στα στοιχεία ενεργητικού και παθητικού και υπολογίζονται στην εύλογη αξία τους, ενώ τα κέρδη και οι ζημίες από τις συναλλαγές αυτών αναγνωρίζονται αμέσως στο λειτουργικό αποτέλεσμα.

Η χρήση των παραγώγων δίνει πολλές ευκαιρίες στους διαχειριστές των εταιριών για χειραγώγηση κερδών. Έστω ότι μια επιχείρηση έχει μεγάλο αριθμό αξιόγραφων με σταθερό επιτόκιο. Αν προχωρήσει σε συμφωνία ανταλλαγής επιτοκίων, δηλαδή μετατροπή των αξιόγραφων σταθερού επιτοκίου, σε αξιόγραφα μεταβλητού επιτοκίου, τότε θα είχε τη δυνατότητα να καταγράψει στα έξοδα της αυτές τις μεταβολές των επιτοκίων. Αν το επιτόκιο αυξηθεί, τότε θα κατέγραφε αύξηση στα έξοδα επιτοκίου και το αντίστροφο εάν το επιτόκιο μειωνόταν. Η ισχύς μιας τέτοιας συμφωνίας ανταλλαγής επιτοκίων εξαρτάται από την εταιρία, δίνοντας αναμφισβήτητα τη δυνατότητα χρησιμοποίησης των παραγώγων για χειραγώγηση των κερδών τους.

4.2.12. ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΥΡΡΙΚΝΩΣΗΣ ΠΛΟΙΟΥ (SHRINK THE SHIP)

Ένας σημαντικός δείκτης που λαμβάνεται σοβαρά υπόψη για την αξιολόγηση της κερδοφορίας και της απόδοσης μιας εταιρίας είναι ο δείκτης «κέρδη ανά μετοχή» (EPS). Η

εταιρία μπορεί αγοράζοντας ίδιες μετοχές να αυξήσει τον δείκτη, μειώνοντας τον παρονομαστή του. Έτσι μπορεί πολύ εύκολα να χειραγωγήσει ένα σημαντικό δείκτη κερδοφορίας. Πιο αναλυτικά, πολλές εταιρίες αποφασίζουν να επαναγοράσουν τις δικές τους μετοχές με σκοπό να επενδύσουν στις δικές τους εταιρίες. Το κέρδος ή η ζημία που προκύπτει από την επαναγορά των μετοχών δεν είναι απαραίτητο να αναφέρεται στην κατάσταση αποτελεσμάτων γιατί δεν αναγνωρίζεται. Αυτό συμβαίνει γιατί η εταιρία και οι ιδιοκτήτες κεφαλαίου θεωρούνται ίδιοι, οπότε τα αποτελέσματα από τις συναλλαγές μετοχών δεν επηρεάζουν τις ετήσιες καταστάσεις. Μόνο όταν πραγματοποιούνται συναλλαγές μετοχών εκτός της εταιρίας αναγνωρίζονται και υπολογίζονται στην κατάσταση αποτελεσμάτων. Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι παρόλο που η επαναγορά μετοχών δεν επηρεάζει τα κέρδη, επηρεάζει τα κέρδη ανά μετοχή. Ο δείκτης κέρδη ανά μετοχή είναι μια σημαντική μέτρηση που χρησιμοποιούν οι αναλυτές για να προσδιορίσουν την οικονομική ισχύ μιας εταιρίας. Ο δείκτης υποδηλώνει πόσο από το καθαρό εισόδημα μιας εταιρίας θα κερδιζόταν ανά μετοχή εάν τα κέρδη είχαν καταβληθεί στους μετόχους. Οι επενδυτές εξετάζουν τη μεταβολή του δείκτη κέρδη ανά μετοχή σε μια επιχείρηση με την πάροδο του χρόνου σε σύγκριση με άλλους στον ίδιο κλάδο. Εταιρίες με σταθερά αυξανόμενο EPS θεωρούνται πιο αξιόπιστες από την πλευρά των επενδύσεων σε σχέση με αυτές των οποίων το EPS είναι σε παρακμή. Οι διαχειριστές των εταιριών χρησιμοποιούν την τεχνική της επαναγοράς ώστε να μπορέσουν να συναντήσουν ή να νικήσουν τις προβλέψεις των επενδυτών για το EPS.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: «ΤΟ ΣΚΑΝΔΑΛΟ ΤΗΣ ENRON CORPORATION»

5.1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Το σκάνδαλο της Enron είναι το παγκοσμίως γνωστό οικονομικό σκάνδαλο το οποίο έκανε την εμφάνισή του το 2001 και έχει δυο πλευρές αναφοράς. Από τη μία την ενεργειακή εταιρία Enron και από την άλλη την ελεγκτική εταιρία Arthur Andersen. Η Enron Corporation ήταν μια Αμερικάνικη ενεργειακή εταιρία με έδρα το Houston, του Texas, της οποίας σύμβουλος ήταν ο Kenneth Lay. Ιδρύθηκε το 1985 μέσω της συγχώνευσης δύο μικρών περιφερειακών εταιριών, της Houston Natural Gas Corporation (H.N.G) και της InterNorth Inc. Και οι δύο εταιρίες ήταν από τις παλαιότερες εταιρίες παροχής φυσικού αερίου, οι οποίες δραστηριοποιούνταν στο Houston και στην Omaha της Nebraska αντίστοιχα. Αρχικά η εταιρία ονομάστηκε HNG / InterNorth, λόγω της εξαγοράς της InterNorth από την HNG, ωστόσο το όνομα αυτό δεν διατηρήθηκε για πολύ, και το 1896 μετονομάστηκε σε Enron. Εκμεταλλευόμενη την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας πέτυχε μέσα σε δεκαπέντε χρόνια να αναγνωριστεί ως μία από τις ισχυρότερες ενεργειακές επιχειρήσεις παγκοσμίως με 21000 εργαζόμενους και έσοδα που ξεπερνούσαν τα 100 δις δολάρια. Η εταιρία ήταν η αγαπημένη όλων των αναλυτών των χρηματιστηριακών εταιριών, δεδομένης της μεγάλης επιτυχίας και αναγνώρισης που δέχθηκε. Τόσο τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, όσο και οι επενδυτές ήταν γοητευμένοι από την Enron, λόγω των ωφελειών που αποκόμιζαν εξαιτίας της. Τα πράγματα όμως δεν ήταν όπως παρουσιάζονταν. Μετά το τέλος μιας μεγάλης σειράς αποκαλύψεων οι οποίες αναφέρονταν στις λογιστικές εφαρμογές της εταιρίας κατά το 1990, επήλθε και η κατάρρευση της Enron τον Νοέμβριο του 2001. Παρά την προσπάθεια διάσωσής της από την Dynegy, μια μικρότερη ενεργειακή εταιρία, η Enron συνέχισε την καταστροφικά πτωτική της πορεία, με αποτέλεσμα να κηρύξει πτώχευση στις 2 Δεκεμβρίου 2001.

Η πτωτική πορεία της Enron ήταν αποτέλεσμα της αποκάλυψης ότι πολλά από τα κέρδη και τα έσοδα της προέκυπταν από συμφωνίες που είχε συνάψει με εταιρίες ειδικού σκοπού αλλά και εταιρίες περιορισμένης ευθύνης. Απόρροια αυτών ήταν ένα μεγάλο μέρος των χρεών της εταιρίας να μην εμφανιζόταν στις χρηματοοικονομικές της καταστάσεις.

Παράλληλα, επιπρόσθετος λόγος που οδήγησε στην πτώχευση της εταιρίας ήταν η χρήση της μεθόδου mark to market που χρησιμοποίησε η Enron προκειμένου να εξαπατήσει τους επενδυτές που θεωρούσαν κέρδος της εταιρίας τη διαφορά μεταξύ της καθαρής παρούσης αξίας και της πραγματικής αξίας.

Η πτώση που υπέστη η Enron, είχε ως αποτέλεσμα την οικονομική εξαθλίωση των εργαζομένων της δεδομένου ότι αυτοί ήταν άμεσα συνδεδεμένοι με το μετοχικό της κεφάλαιο. Παράλληλα, το συγκεκριμένο σκάνδαλο οδήγησε και στην κατάρρευση της ελεγκτικής Arthur Andersen, η οποία αποτελούσε μέχρι τότε μία από τις πέντε κορυφαίες ελεγκτικές εταιρίες.

5.2. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ENRON

Η Enron διέθετε 37000 μίλια δικτύου φυσικού αερίου, ωστόσο αντιμετώπιζε πολλά προβλήματα. Την πρώτη χρονιά της συγχώνευσης, το Περού εθνικοποίησε περιουσιακά στοιχεία της εταιρίας στη χώρα, με αποτέλεσμα να καταγράψει ζημίες 218 εκ. δολαρίων από αυτή την αλλαγή και να επηρεάσει σημαντικά τις οικονομικές της καταστάσεις, κλείνοντας τη χρονιά με 14 εκ. δολάρια ζημίες. Την ίδια στιγμή, το 1987 ο οίκος αξιολόγησης Moody's Investor's Service, υποβάθμισε την πιστοληπτική ικανότητα της Enron στη χαμηλότερη βαθμίδα, γνωστή και ως «Junk Status», δηλαδή σε εταιρία που ενέχει σοβαρό κίνδυνο χρεοκοπίας και δεν συνιστάται για επένδυση. Αυτό είχε σαν επακόλουθο το πάγωμα των μισθών και απολύσεις. Τα προβλήματα αυτά ανάγκασαν την εταιρία να πουλήσει μεγάλο μέρος των περιουσιακών της στοιχείων, ως μέρος μιας διαδικασίας που είχε ως σκοπό την επέκταση της επιχειρηματικής δραστηριότητάς της και σε άλλους τομείς εκτός από το φυσικό αέριο, όπως για παράδειγμα τα πυρηνικά εργοστάσια και τα θερμοηλεκτρικά εργοστάσια.

Ωστόσο, τα επόμενα χρόνια η εταιρία γνώρισε μία άνευ προηγουμένου ανάπτυξη λόγω της ενασχόλησής της με την ηλεκτρική ενέργεια και την έντονη εξωστρέφειά της σε αναπτυσσόμενες αγορές, αλλά κυρίως διότι στράφηκε στο χρηματιστήριο του φυσικού αερίου. Πρόκειται για μία ιδέα του Jeffrey Skilling, ο οποίος ήταν αρχικά σύμβουλος και αργότερα έγινε Διευθύνων Σύμβουλος της εταιρίας. Η ιδέα του Jeffrey Skilling να δημιουργήσει τη Gas Bank το 1989, ένα είδος χρηματιστηρίου όπου θα διαπραγματευόταν το

φυσικό αέριο, προσέφερε υψηλά κέρδη στην εταιρία. Έτσι, μέσα σε λίγα χρόνια και πιο συγκεκριμένα από τις αρχές του 1990 μέχρι το τέλος του 1998, η μετοχή της Enron κατέγραψε άνοδο 311%, λίγο υψηλότερο από το μέσο όρο του δείκτη Standard & Poor's 500. Η Enron εμφάνισε εντυπωσιακές επιδόσεις σε μόλις 15 χρόνια ζωής και κατάφερε να γίνει από τις μεγαλύτερες εταιρίες στις Η.Π.Α.. Για έξι συνεχόμενες χρονιές από το 1995 έως το 2000, το περιοδικό Fortune, την κατέταξε στην 7^η θέση ανάμεσα στις μεγαλύτερες επιχειρήσεις στις Η.Π.Α., και την έχρισε ως την πιο καινοτόμα εταιρία στις Η.Π.Α.

Η ανάπτυξη που γνώρισε η Enron οφείλεται κατά κύριο λόγο στην ψήφιση νομοθετικής ρύθμισης στις αρχές του 1990 από το Κογκρέσο των ΗΠΑ, για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Αυτή η απόφαση βοήθησε την ανάπτυξη εταιριών όπως η Enron, ενώ η μεταβλητότητα των τιμών εξαιτίας του ανταγωνισμού που υπήρχε προκαλούσε αντιδράσεις από τους παραγωγούς και τις τοπικές διοικήσεις.

Η Enron αποβλέποντας στην οικονομική της ανάπτυξη, οδηγήθηκε στη δημιουργία εταιριών ειδικού σκοπού, με τις οποίες πετύχαινε και φορολογική απαλλαγή. Αυτές ήταν οι Bob West Treasure, Jedi και Hawaii. Οι εταιρίες αυτές παρουσίαζαν την Enron πιο κερδοφόρα απ' ό,τι ήταν στην πραγματικότητα. Με αυτό τον τρόπο κατάφερε να δημιουργήσει πλασματικά κέρδη μέσω των υποτιθέμενων συναλλαγών που υπήρχαν στις περιοδικές καταστάσεις. Παρόλο που εργαζόμενοι της Enron γνώριζαν τα πάντα για την ύπαρξη των εταιριών ειδικού σκοπού, οι επενδυτές της δεν γνώριζαν τίποτα σχετικά με τις ανεξιχνίαστες και περίπλοκες συναλλαγές.

Το 1999 και μετά τη δημιουργία της EnronOnline, η Enron κατέληξε να γίνει το μεγαλύτερο χονδρεμπόριο αερίου και ενέργειας της εποχής εκείνης. Παρόλα αυτά, η απεικόνιση των προβλεπόμενων μελλοντικών κερδών απευθείας στα λογιστικά της βιβλία και ο παράλληλος κίνδυνος για απώλεια οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι μια ενδεχόμενη πτώση της εταιρίας θα αποτελούσε ένα φαινόμενο ντόμινο.

Στα μέσα του Ιουλίου του 2001, η Enron ανακοίνωσε κέρδη 50,1 δις δολάρια, δηλαδή τριπλάσια από αυτά που σημειώθηκαν στις αρχές του Ιανουαρίου του ίδιου έτους, καταρρίπτοντας με αυτό τον τρόπο τις εκτιμήσεις των αναλυτών κατά 3 σεντς ανά μετοχή.

Οι προβληματισμοί σχετικά με την Enron άρχισαν να γίνονται ολοένα και πιο έντονοι. Η εταιρία ήρθε αντιμέτωπη με αρκετά σοβαρά λειτουργικά προβλήματα. Στις 14 Αυγούστου 2001 ο Jeffrey Skilling ανακοίνωσε την αποχώρησή του από τη θέση του Προέδρου και

Γενικού Διευθυντή Παραγωγής της εταιρίας στους επόμενους έξι μήνες. Παράλληλα με την πώληση μετοχών από τον Skilling, ο Kenneth Ley, Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου, διαβεβαίωσε τους αναλυτές για την ανυπαρξία λογιστικών, συναλλακτικών, αποθεματικών και άλλων ζητημάτων σε εκκρεμότητα.

5.3. Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ

Η αποκάλυψη του σκανδάλου της Enron Corporation αποτέλεσε έκπληξη τόσο για τους επενδυτές όσο και για τους καταναλωτές. Πρόκειται για μια επιχείρηση η οποία εμφάνισε υψηλά ποσοστά κερδοφορίας, αναγνώριση και ανάπτυξη σε παγκόσμια κλίμακα. Η αποκάλυψη έγινε μετά την ξαφνική εμφάνιση ζημίας ύψους 1 δις δολαρίων, τον Οκτώβριο του 2001. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την έρευνα που διεξήγαγε η U.S. Securities and Exchange Commission για τις συναλλαγές της εταιρίας με τις εταιρίες ειδικού σκοπού, οδήγησαν στην ανακάλυψη ότι η Enron παρουσίαζε εικονικά κέρδη, χρησιμοποιώντας τις εταιρίες ειδικού σκοπού για να κρύβουν το πραγματικό μέγεθος του χρέους της Enron. Έτσι, οι εταιρίες ειδικού σκοπού που υποτίθεται ότι χρηματοδοτούσαν την απόκτηση ενός στοιχείου του ενεργητικού, στην πραγματικότητα απέκρυβαν οφειλές με αποτέλεσμα οι υποχρεώσεις στον ισολογισμό να μην εμφανίζονται. Χρησιμοποιώντας τη μέθοδο των εταιριών ειδικού σκοπού, η Enron δημιουργούσε πλασματικά κέρδη μέσω των δήθεν συναλλαγών που υπήρχαν στις περιοδικές καταστάσεις και ο επενδυτής ήταν ήσυχος απέναντι σε αυτές τις ανεξιχνίαστες και περίπλοκες συναλλαγές.

Εκτός από την ίδρυση εταιριών ειδικού σκοπού, η Enron χρησιμοποίησε τη μέθοδο Mark to Market Accounting. Σύμφωνα με αυτή τη μέθοδο στη χρήση που συνάπτεις το συμβόλαιο λογίζεις το σύνολο των εσόδων και των εξόδων που έχεις υπολογίσει ότι θα αποφέρει το συμβόλαιο για όλη τη διάρκειά του κάνοντας απλές αναπροσαρμογές όσο χρονικό διάστημα διαρκεί είτε προς τα πάνω αν είναι πιο επικερδές από ότι προβλέφθηκε, είτε προς τα κάτω είτε προς τα κάτω σε αντίθετη περίπτωση. Η μέθοδος αυτή είναι ιδανική για εταιρίες που ασχολούνται με το χρηματιστήριο, διότι μεταβάλλεται συνεχώς η χρηματιστηριακή τους αξία. Επομένως η μέθοδος αυτή έδωσε την ευκαιρία στην Enron να παρουσιάσει τεράστια κέρδη από συμφωνίες που σύναπτε. Με αυτό τον τρόπο εξαπάτησε

τους επενδυτές που θεωρούσαν κέρδος της εταιρίας τη διαφορά μεταξύ της καθαρής παρούσας αξίας και την πραγματικής αξίας.

Αναμφίβολα, όταν μία εταιρία παρουσιάζει μέσα σε μία δεκαετία αύξηση της μετοχής της κατά 1400% είναι φυσικό επακόλουθο να τραβήξει τα βλέμματα των επενδυτών και των αναλυτών. Ωστόσο στην περίπτωση της Enron δεν υπήρξε η αντίστοιχη επιφυλακτικότητα σχετικά με τις επιδόσεις της εταιρίας. Αναλυτικότερα, οι γνωστές εταιρίες χρηματοοικονομικών αναλυτών είχαν στην κατοχή τους τα απαραίτητα στοιχεία για να παρατηρήσουν τις αστοχίες στις οικονομικές καταστάσεις της Enron. Παρόλα αυτά τα παρέβλεψαν. Πιο συγκεκριμένα, οι αναλυτές γνώριζαν για το τεράστιο χρέος της Enron και ότι δεν το παρουσίαζε στις οικονομικές της καταστάσεις. Επίσης, γνώριζαν ότι χρησιμοποιούσε μελλοντικές προβλέψεις κερδών έως και δύο ετών μπροστά ως κέρδη μέσα στις χρήσεις που είχε ανάγκη να εμφανίσει και παρόλα αυτά συνέχιζαν να μην υποβαθμίζουν την πιστοληπτική της ικανότητα. Επίσης μερίδιο ευθύνης φέρουν και οι κρατικοί φορείς όπως η Επιτροπή Ελέγχου και η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, οι οποίοι δεν στάθηκαν στο ύψος των περιστάσεων. Τέλος, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης φρόντισαν να τονίζουν τη θετική πλευρά της Enron, παραβλέποντας όλα τα μελανά σημεία πίσω από την αύξηση της κερδοφορίας της Enron. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το περιοδικό Fortune το οποίο επί έξι συνεχόμενες χρονιές παρουσίαζε την Enron ως την πιο καινοτόμα επιχείρηση. Κατ' επέκταση όλοι ήθελαν να είναι μέρος της επιτυχίας της Enron και να αποκομίσουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο όφελος από αυτήν.

Η αποκάλυψη των πραγματικών οικονομικών στοιχείων της Enron, είχε σαν αποτέλεσμα στις αρχές Δεκεμβρίου του 2001 να χρεοκοπήσει. Λογικό επακόλουθο ήταν η άσκηση διώξεων κατά των διοικητικών στελεχών της εταιρίας για απάτη, εκ των οποίων αρκετά μέλη οδηγήθηκαν στη φυλακή. Σημαντικές ήταν οι επιπτώσεις και για την ελεγκτική εταιρία της Enron, την Arthur Andersen, η οποία παρέδωσε την άδεια λειτουργίας της, διότι κατά την διάρκεια του σκανδάλου κατέστρεψε στοιχεία της Enron που είχε στην κατοχή της, προκειμένου να καλυφθεί στον υποκείμενο έλεγχο της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς. Μετά την πτώχευση της Enron, δημιουργήθηκε με την έγκριση του U.S. Bankruptcy Court, η Enron Creditors Recovery Corp (ECRC), με σκοπό την ρευστοποίηση των περιουσιακών στοιχείων της Enron, η οποία μέχρι και το 2011 πλήρωσε συνολικά 21,5 δις δολάρια σε χρέη της εταιρίας. Η πτώχευση της Enron υπήρξε η μεγαλύτερη στην ιστορία των Η.Π.Α. μέχρι τότε, δημιουργώντας σοβαρά προβλήματα στην οικονομική κοινότητα, κυρίως λόγω της ελλιπούς επιτήρησης, τόσο από τις ελεγκτικές εταιρίες, όσο και από τα κρατικά όργανα, τα οποία

απέτυχαν να ανιχνεύσουν εγκαίρως την απάτη της Enron. Το σκάνδαλο της Enron απέδειξε ότι υπάρχουν μεγάλα νομοθετικά κενά στην επιτήρηση της εταιρικής διακυβέρνησης και γενικότερα της επιχειρηματικής κουλτούρας που επικρατούσε στην αγορά. Αυτός ήταν και ο λόγος που δημιουργήθηκε ο νόμος Sarbanes – Oxley, με απώτερο σκοπό την συμμόρφωση των εταιριών δημιουργώντας πιο ισχυρά πρότυπα ελέγχου.

Ο θυμός αύξησε την κριτική απέναντι στους διοικούντες της Enron αλλά και στον ανύπαρκτο εσωτερικό έλεγχο. Η έλλειψη απαντήσεων από τη Enron για τις βασικές λογιστικές και οικονομικές εκθέσεις οδήγησε τους ανακριτές του Κογκρέσου και τους επενδυτές να στρέψουν την προσοχή τους στον ελεγκτικό οίκο της Enron, την Andersen. Η Andersen ασκούσε για την Enron ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων όπως εσωτερικό έλεγχο, σχεδιασμό των λογιστικών συστημάτων και ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου. Η επιθετική λογιστική της Enron είχε σαν αποτέλεσμα να κατηγορηθεί ως εμπλεκόμενο το προσωπικό της Andersen. Το τραγικότερο σημείο της Andersen που αποτελεί και απόδειξη ενοχής είναι ο τεμαχισμός μεγάλης ποσότητας εγγράφων που σχετίζονται με διάφορους ελέγχους της Enron. Η ενέργεια αυτή ξεκίνησε αφού η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς αποκάλυψε ότι ήταν θέμα έρευνας οι οικονομικές υποθέσεις της Enron. Επομένως, η Andersen προσπαθούσε να εμποδίσει τις αρχές επιβολής του νόμου από την απόκτηση ενοχοποιητικών στοιχείων σχετικά με το ρόλο της Andersen στην κατάρρευση της Enron. Η Andersen δέχθηκε πλήθος αγωγών και τρία χρόνια αργότερα το Ανώτατο Δικαστήριο αποφάνθηκε τελικά ότι η Andersen δεν είχε πρόθεση να επέμβει στην ομοσπονδιακή έρευνα καταστρέφοντας τα αρχεία της. Η αποκάλυψη των λογιστικών χειρισμών οι οποίοι αποκλίνουν από αυτούς που ορίζουν οι λογιστικές αρχές, έστρεψαν την προσοχή του νομοθέτη και των μέσων στον Arthur Andersen, ο οποίος ήταν ταυτόχρονα και ελεγκτής αλλά και σύμβουλος της Enron. Η παραδοχή ότι καταστρέφονταν κρυφά έγγραφα της εταιρίας ήταν ίσως η πιο καταστροφική φήμη για την υπόληψη του Andersen, δεδομένου ότι τα έγγραφα αυτά αποτελούσαν ελεγκτικά τεκμήρια και η καταστροφή τους αποτελούσε παρεμπόδιση στο έργο της δικαιοσύνης.

Από όσα προηγήθηκαν μπορούμε να συνοψίσουμε ορισμένα από τα λογιστικά θέματα τα οποία δεν χειρίστηκε σωστά η εταιρία Enron και οδηγήθηκε εν τέλει στην πτώχευση.

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗ ΜΙΣΘΩΣΗ

Σύμφωνα με το Διεθνές Λογιστικό Πρότυπο 17 παρατηρήθηκε ότι στο πεδίο της χρηματοδοτικής μίσθωσης δεν πραγματοποιήθηκαν οι απαραίτητοι λογιστικοί χειρισμοί. Αυτό φαίνεται από τα ακόλουθα:

Το ΔΛΠ 17 ορίζει ότι κατά την εφαρμογή της χρηματοδοτικής μίσθωσης γίνεται χρήση ενός πάγιου περιουσιακού στοιχείου από τον μισθωτή ο οποίος και έχει στην κυριότητά του όλα τα οφέλη και τους κινδύνους που προκύπτουν από αυτή τη σύμβαση. Παρόλα αυτά ο μισθωτής δεν κατέχει την κυριότητα του παγίου όπως καθορίζει ο νόμος και συνεπώς δεν υποχρεούται να το εμφανίσει στις λογιστικές του καταστάσεις. Στην λογιστική επιστήμη όμως επικρατεί η αρχή της ουσίας επί του τύπου, η οποία και καθορίζει ότι εφόσον κάποιος χρησιμοποιεί ένα πάγιο περιουσιακό στοιχείο θα πρέπει και να λογίσει αποσβέσεις επί αυτού, όπως επίσης οι συμμετοχοί θα πρέπει να έχουν την κατάλληλη πληροφόρηση. Αντίθετα με τα δεδομένα λοιπόν, η Enron όχι μόνο δεν ενημέρωνε ορθά τους ενδιαφερόμενους αναφορικά με τα πάγια περιουσιακά στοιχεία που χρησιμοποιούσε αλλά δεν τους παρείχε πληροφόρηση ούτε για την πηγή των αποσβέσεων με αποτέλεσμα να χειραγωγεί τα κέρδη.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ

Η Enron εξαιτίας των επενδύσεών της σε πολλές θυγατρικές εταιρίες εμφάνιζε κέρδη από εξορύξεις, από αξιοποίηση ενεργειακών πόρων αλλά και κοιτασμάτων πετρελαίου. Σύμφωνα με τα Αμερικάνικα Λογιστικά Πρότυπα ήταν υποχρεωμένη να εμφανίζει την εύλογη αξία των συμμετοχών σε ποσοστό 10% και να την προσαυξάνει με τα κέρδη. Ωστόσο, η εταιρία ακολούθησε δημιουργικούς χειρισμούς τους οποίους δεν υπογράμμισαν οι ελεγκτές της Arthur Andersen. Οι ελεγκτές αυτοί παράλληλα δεν έλεγχαν τις θυγατρικές για να επιβεβαιώσουν τα νούμερα που εμφάνιζε η Enron, η οποία δεδομένου ότι εμφάνιζε στα λογιστικά της βιβλία μεγάλα κέρδη προέβαινε και σε διανομή κερδών διακυβέυοντας έτσι και την θέση των πιστωτών της.

ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Αποτέλεσμα των λανθασμένων χειρισμών της εταιρίας ήταν και η κατάρρευση του ασφαλιστικού και συνταξιοδοτικού προγράμματος, καθώς και οι εισφορές των εργαζομένων για ασφαλιστική κάλυψη πήγαιναν στο μετοχικό κεφάλαιο το οποίο και χάθηκε. Τόσο οι εργαζόμενοι όσο και οι επενδυτές της Enron με την κατάρρευση της εταιρίας έχασαν τις

αποταμιεύσεις τους, τα κονδύλια για τις σπουδές των παιδιών τους αλλά και τις συντάξεις τους.

Οι επιπτώσεις της Enron θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν με μία λέξη ως ολέθριες τόσο για τη διοίκηση και τους εργαζόμενους, όσο και για την ελεγκτική εταιρία Arthur Andersen.

5.4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το σκάνδαλο της Enron Corporation αποτελεί μια υπόθεση όπου επιβεβαιώνεται η χρήση της Δημιουργικής Λογιστικής. Σκοπός της παρούσας εμπειρικής έρευνας είναι να διαπιστωθεί κατά πόσο οι αριθμοδείκτες της επιχείρησης θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένδειξη της χειραγώγησης κερδών.

Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας χρησιμοποιήθηκε η μεθοδολογία του Σπαθή (2002), ο οποίος αρχικά μελέτησε τους παρακάτω αριθμοδείκτες, προκειμένου να βρει ποιοι από αυτούς σχετίζονται με την πιθανότητα παραποίησης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Οι αριθμοδείκτες αυτοί είναι οι ακόλουθοι:

$$\text{ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΕΣ ΡΕΥΣΤΟΤΗΤΑΣ} = \frac{\text{ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΙΝΗΣΗΣ}}{\text{ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ}}$$

ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΟΧΛΕΥΣΗΣ (BXM):

$$\text{BXM (A)} = \frac{\text{ΣΥΝΟΛΟ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ}}{\text{ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ}}$$

ΣΥΝΟΛΟ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ

BXM (B) = _____

ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ

ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΕΣ ΚΕΡΔΟΦΟΡΙΑΣ / ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ:

ΜΙΚΤΑ ΚΕΡΔΗ

ROE = _____

ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ

ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ

ROE = _____

ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ

ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ

ΚΑΘΑΡΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ ΚΕΡΔΟΥΣ = _____

ΠΩΛΗΣΕΙΣ

ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ / ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ:

ΠΩΛΗΣΕΙΣ

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ = _____

ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ

$$\text{ΤΑΧΥΤΗΤΑ ΕΙΣΠΡΑΞΗΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ} = \frac{\text{ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ}}{\text{ΠΩΛΗΣΕΙΣ}}$$

$$\text{ΤΑΧΥΤΗΤΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ ΑΠΟΘΕΜΑΤΩΝ} = \frac{\text{ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ}}{\text{ΠΩΛΗΣΕΙΣ}}$$

ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ:

$$\text{P / E RATIO} = \frac{\text{ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΑΚΗ ΤΙΜΗ ΜΕΤΟΧΗΣ}}{\text{ΚΕΡΔΗ ΑΝΑ ΜΕΤΟΧΗ}}$$

Στη συνέχεια, με τη διενέργεια παλινδρομήσεων και στατιστικών ελέγχων, ο Σπαθής (2002) κατέληξε ότι οι αριθμοδείκτες που σχετίζονται περισσότερο με τη χειραγώγηση είναι οι παρακάτω:

$$\text{ΤΑΧΥΤΗΤΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ ΑΠΟΘΕΜΑΤΩΝ} = \frac{\text{ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ}}{\text{ΠΩΛΗΣΕΙΣ}}$$

$$\text{BXM (B)} = \frac{\text{ΣΥΝΟΛΟ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ}}{\text{ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ}}$$

Συγκεκριμένα, βρήκε ότι οι επιχειρήσεις που έχουν υψηλά Αποθέματα προς Πωλήσεις και υψηλές Υποχρεώσεις σε σχέση με το σύνολο του ενεργητικού είναι πιθανό να χειραγωγούν τις χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις. Στη συνέχεια, ο Σπαθής (2002) χρησιμοποίησε και το δείκτη Z-Score του Altman. Πρόκειται για έναν σύνθετο δείκτη που ανέπτυξε ο Altman, για την πρόβλεψη της χρεοκοπίας των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο χρηματιστήριο, ενώ έχει χρησιμοποιηθεί και για τη διερεύνηση της χειραγώγησης. Για τον υπολογισμό του σύνθετου αυτού δείκτη, χρησιμοποιούνται οι παρακάτω αριθμοδείκτες:

- X1: Κεφάλαιο Κίνησης / Σύνολο Ενεργητικού
- X2: Παρακρατηθέντα Κέρδη (κέρδη εις νέο) / Σύνολο Ενεργητικού
- X3: Κέρδη προ φόρων και τόκων / Σύνολο Ενεργητικού
- X4: Χρηματιστηριακή Αξία Μετοχών / Σύνολο Υποχρεώσεων
- X5: Πωλήσεις / Σύνολο Ενεργητικού

Για τον υπολογισμό του δείκτη χρησιμοποιούμε τον ακόλουθο τύπο:

$$Z = 1.2 * (X1) + 1.4 * (X2) + 3.3 * (X3) + 0.6 * (X4) + 1 * (X5)$$

Εάν,

- $Z > 3$, η επιχείρηση θεωρείται υγιής.
- $Z < 1.8$, η επιχείρηση έχει σημαντική πιθανότητα να πτωχεύσει στο άμεσο μέλλον.
- $1.80 < Z < 2.70$, η επιχείρηση έχει οικονομικά προβλήματα.
- $2.71 < Z < 3$, η επιχείρηση πρόκειται να αντιμετωπίσει οικονομικές δυσκολίες εάν δεν λάβει τα απαιτούμενα μέτρα.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, ο Σπαθής κατέληξε ότι οι επιχειρήσεις που έχουν υψηλά αποθέματα προς πωλήσεις, υψηλές υποχρεώσεις σε σχέση με το σύνολο του ενεργητικού και χαμηλό Z – Score, είναι πιθανό να χειραγωγούν τις χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις.

Στη συνέχεια, ο Σπαθής (2002), αφού διέκρινε τους παραπάνω στατιστικά σημαντικούς δείκτες, προχώρησε στην ανάπτυξη του σχετικού μοντέλου. Έτσι, συνέδεσε τις παραπάνω μεταβλητές ως εξής:

$$G = 0.23 + 2.659 (\text{ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ} / \text{ΠΩΛΗΣΕΙΣ}) + 6,685 (\text{ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ} \\ \text{ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ} / \text{ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ}) - 3,327Z$$

Με τη βοήθεια της παραπάνω σχέσης, υπολόγισε την πιθανότητα χρήσης δημιουργικής λογιστικής ως εξής:

$$P(y = 1) = e^G / (1 + e^G)$$

$$0 \leq P(y = 1) \leq 1$$

P > 0.5 (ΥΠΑΡΧΕΙ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗ)

P < 0.5 (ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗ)

Με εγχειρίδιο την παραπάνω μεθοδολογία, για την εξαγωγή αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκαν τα στοιχεία από τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις της Enron Corporation από το 1996 έως το 2000.

Υπολογίστηκαν οι παρακάτω αριθμοδείκτες:

- Σύνολο Υποχρεώσεων / Σύνολο Ενεργητικού
- Αποθέματα / Πωλήσεις
- Κεφάλαιο Κίνησης / Σύνολο Ενεργητικού
- Παρακρατηθέντα κέρδη (κέρδη εις νέο) / Σύνολο ενεργητικού
- Κέρδη προ φόρων και τόκων / Σύνολο ενεργητικού
- Χρηματιστηριακή αξία μετοχών / Σύνολο Υποχρεώσεων
- Πωλήσεις / Σύνολο ενεργητικού

Σύμφωνα με τον Σπαθή (2002), η επιχείρηση είναι πιθανό να χρησιμοποιεί μεθόδους παραποίησης των χρηματοοικονομικών της καταστάσεων, εάν παρουσιάζει:

- Υψηλές τιμές στον αριθμοδείκτη Ταχύτητα Κυκλοφορίας των Αποθεμάτων.
- Υψηλό Βαθμό Χρηματοοικονομικής Μόχλευσης.
- Χαμηλό δείκτη Z – Score του Altam.

Ποιος είναι όμως ο ρόλος των αριθμοδεικτών στην ανίχνευση της λογιστικής απάτης?

Τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τη χρησιμοποίηση αριθμοδεικτών μπορούν να αναδείξουν περιπτώσεις όπου γίνεται δημιουργική λογιστική εκ μέρους των επιχειρήσεων? Στην επόμενη ενότητα πρόκειται να απαντήσουμε στα παραπάνω ερωτήματα μελετώντας τις οικονομικές καταστάσεις της εταιρίας Enron για το χρονικό διάστημα 1996 – 2000, με τη βοήθεια των κατάλληλων αριθμοδεικτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

6.1. ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Κατά την μελέτη των περισσότερων οικονομικών σκανδάλων υποστηρίζεται η άποψη ότι τα προειδοποιητικά σημάδια εμφανίζονται όσο πιο κοντά στο έτος της αποκάλυψης του σκανδάλου. Γι' αυτό το λόγο η έρευνα στα πλαίσια της παρούσας διπλωματικής εργασίας επικεντρώθηκε στις δημοσιευμένες ενοποιημένες χρηματοοικονομικές καταστάσεις της Enron για τη χρονική περίοδο που προηγήθηκε της αποκάλυψης του σκανδάλου, δηλαδή για τα έτη 1996 – 2000. Για την εξαγωγή των ετήσιων οικονομικών εκθέσεων της Enron χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από την Αμερικανική Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς και τον ιστότοπο <http://picker.uchicago.edu/Enron/>.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα οικονομικά στοιχεία της Enron για το διάστημα 1996 – 2000. Η μέθοδος που εφαρμόστηκε για την ανάλυση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων (Ισολογισμό, Κατάσταση Αποτελεσμάτων Χρήσης και Κατάσταση Ταμειακών Ροών), είναι αυτή της οριζόντιας ανάλυσης. Πιο συγκεκριμένα, αξιολογήθηκαν οι μεταβολές (σε απόλυτα μεγέθη και ποσοστιαία) στις ανωτέρω καταστάσεις, από έτος σε έτος και συνολικά για μια περίοδο πέντε ετών. Αυτό επιτυγχάνεται με τη βοήθεια πινάκων συγκριτικών καταστάσεων. Επίσης, γίνεται σύντομη παρουσίαση και ερμηνεία των βασικών αριθμοδεικτών της εταιρίας, αλλά και της πορείας της μετοχής της Enron. Μελετώντας, τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις και υπολογίζοντας τους κατάλληλους αριθμοδείκτες, για την παρούσα μελέτη, επιχειρήθηκε να εντοπιστούν τα προειδοποιητικά σημάδια της απάτης και τα οποία θα έπρεπε να έχουν γίνει αντιληπτά από τους ελεγκτές.

6.2. ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΕΛΕΓΧΟΥ – Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΕΛΕΓΧΟΥ

6.2.1. ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ENRON

(ΠΟΣΑ ΣΕ εκ. \$)	ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ENRON (1996 – 2000)				
	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΙ - ΕΤΗ				
	31/12/1996	31/12/1997	31/12/1998	31/12/1999	31/12/2000
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ					
ΜΕΤΡΗΤΑ ΚΑΙ ΙΣΟΔΥΝΑΜΑ	256	170	111	288	1374
ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ	1841	1372	2060	3030	10396
ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ	164	136	514	598	953
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	3979	4113	5933	7255	30381
ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΤΑΒΟΛΕΣ ΣΕ ΜΗ ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΘΥΓΑΤΡΙΚΕΣ	1701	2656	4433	5036	5294
ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΓΙΩΝ, ΓΗΠΕΔΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	7112	9170	10657	10681	11743
ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	16137	22552	29350	33381	65503
ΠΑΘΗΤΙΚΟ					
ΣΥΝΟΛΟ ΙΔΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ	3723	5618	7048	9570	11470
ΒΡΑΧΥΠΡΟΘΕΣΜΟ ΧΡΕΟΣ	-	-	-	1001	1679
ΣΥΝΟΛΟ ΒΡΑΧΥΠΡΟΘΕΣΜΩΝ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ	3708	3856	6107	6759	28406
ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΚΡΟΠΡΟΘΕΣΜΩΝ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ (ΜΑΚΡΟΠΡΟΘΕΣΜΟ ΧΡΕΟΣ)	3349	6254	7357	7151	8550
ΣΥΝΟΛΟ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ	11067	14794	19158	20381	50715
ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ	16137	22552	29350	33381	65503

**ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΒΑΣΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ENRON
(1996 – 2000)**

	1996 - 1997		1997 - 1998		1998 - 1999		1999 - 2000		ΜΕΣΗ ΕΤΗΣΙΑ ΔΧ
	ΔΧ	%	ΔΧ	%	ΔΧ	%	ΔΧ	%	%
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ									
ΜΕΤΡΗΤΑ ΚΑΙ ΙΣΟΔΥΝΑΜΑ	(86)	(33,59)	(59)	(34,71)	177	159,46	1086	377,08	117,06
ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ	(469)	(25,48)	688	50,15	970	47,09	7366	243,10	78,72
ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ	(28)	(17,07)	378	277,94	84	16,34	355	59,36	84,14
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	134	3,37	1820	44,25	1322	22,28	23126	318,76	97,16
ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΤΑΒΟΛΕΣ ΣΕ ΜΗ ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΘΥΓΑΤΡΙΚΕΣ	955	56,14	1777	66,91	603	13,60	258	5,12	35,44
ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΓΙΩΝ, ΓΗΠΕΔΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	2058	28,94	1487	16,22	24	0,23	1062	9,94	13,83
ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	6415	39,75	6798	30,14	4031	13,73	32122	96,23	44,96
ΠΑΘΗΤΙΚΟ									
ΣΥΝΟΛΟ ΙΔΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ	1895	50,90	1430	25,45	2522	35,78	1900	19,85	33
ΒΡΑΧΥΠΡΟΘΕΣΜΟ ΧΡΕΟΣ	-	-	-	-	-	-	678	67,73	-
ΣΥΝΟΛΟ ΒΡΑΧΥΠΡΟΘΕΣΜΩ Ν ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ	148	3,99	2251	58,38	652	10,68	21647	320,27	98,33
ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΚΡΟΠΡΟΘΕΣΜΩ Ν ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ (ΜΑΚΡΟΠΡΟΘΕΣΜ Ο ΧΡΕΟΣ)	2905	86,74	1103	17,64	(206)	(2,80)	1399	19,56	30,29
ΣΥΝΟΛΟ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ	5837	52,74	5398	31,93	1509	6,77	30222	126,92	54,59
ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ	6415	39,75	6798	30,14	4031	13,73	32122	96,23	44,96

Ανάλυση βασικών μεγεθών ισολογισμών «Enron» (1996 – 2000):

(A) ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ

Το «Σύνολο των Παγίων, Γηπέδων και Εξοπλισμού» αυξάνεται με σταθερό ρυθμό κατά τη διάρκεια της πενταετίας, κατά μέσο όρο κατά 13,83%. Παρόλα αυτά όμως, ως ποσοστό συμμετοχής στο σύνολο του ενεργητικού ακολουθεί μια διαρκή πτωτική πορεία, καθώς από το 44,07% του Ενεργητικού το έτος 1996, έπεσε στο 17,93% το 2020. Πρόκειται για μία πτώση της τάξης του 59,31% κατά τη χρονική περίοδο 1996 – 2000.

Οι «Επενδύσεις και προκαταβολές σε ενοποιημένες θυγατρικές» σημειώνουν ανοδική πορεία. Τη διετία 1996 – 1997 εμφανίζουν μεγάλες αυξήσεις ύψους 56,14% και τη διετία 1997 – 1998 66,91%. Τα επόμενα έτη αυξάνονται, αλλά με χαμηλότερο ρυθμό.

Το «Κυκλοφορούν Ενεργητικό» βαίνει αυξανόμενο κατά την πενταετία 1996 – 2000, καταλήγοντας να έχει επταπλασιαστεί το 2000 σε σχέση με το 1996. Αυτό όμως που δημιουργεί τη μεγαλύτερη εντύπωση είναι η κατακόρυφη αύξηση που παρουσιάζει στο τέλος της πενταετίας. Πιο συγκεκριμένα, τις τρεις πρώτες διετίες αυξήθηκε κατά 3,37%, 44,25% και 22,28% αντίστοιχα. Τη διετία 1999 – 2000 παρατηρείται μια τεράστια αύξηση του κυκλοφορούντος ενεργητικού κατά 318,76%. Σε απόλυτα μεγέθη εκτινάχθηκε από \$7,255 εκ. σε \$30,381 εκ.

Τα «Μετρητά και ισοδύναμα μετρητών» παρουσιάζουν ιδιαίτερη εξέλιξη. Κατά τις δύο πρώτες διετίες μειώθηκαν σημαντικά κατά 33,59% και 34,71% αντίστοιχα, γεγονός που έδειχνε πρόβλημα όσον αφορά τη ρευστότητα της Enron. Παρόλα αυτά, τις επόμενες διετίες αυξήθηκαν υπερβολικά. Πιο συγκεκριμένα, αυξήθηκαν κατά 159,46% τη διετία 1998 – 1999 και κατά 377,08% τη διετία 1999 – 2000. Το 2000 σημείωσαν την υψηλότερη τιμή της πενταετίας, με το ποσό τους να ξεπερνά τα \$1,37 δις, ενώ δύο χρόνια πριν, το 1998 ανέρχονταν σε \$ 111 εκ. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα ακόμη προειδοποιητικό σημάδι για ύπαρξη λογιστικής απάτης.

Οι «Εμπορικές Απαιτήσεις» παρουσιάζουν παρόμοια πορεία με τα «μετρητά και ισοδύναμα μετρητών». Στην αρχή του διαστήματος 1996 – 2000 είχαν πτωτική τάση κατά - 25,48%, ενώ μέσα στις επόμενες δύο διετίες αυξήθηκαν κατά 50,15% και 47,09% αντίστοιχα. Την τελευταία διετία αυξήθηκαν εντυπωσιακά κατά 243,10%. Οι αυξήσεις αυτές ήταν αποτέλεσμα της καταγραφής και δημοσίευσης σημαντικά αυξημένων εσόδων, τα οποία αναγνωρίστηκαν χωρίς να έχουν εισπραχθεί.

Τα «Αποθέματα» κατά την πρώτη διετία μειώθηκαν κατά 17,07% ενώ στη συνέχεια ακολούθησαν ανοδική πορεία, φτάνοντας το ποσοστό 277,94% τη διετία 1997 – 1998. Το 2000 εμφάνισαν τη μεγαλύτερη τιμή τους, φτάνοντας στα \$953 εκ. από τα \$164 εκ. το 1996. Η Enron ήθελε να δημιουργήσει προσδοκίες στο επενδυτικό κοινό για αύξηση των πωλήσεων και των εσόδων. Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε από τη μελέτη των ισολογισμών για τα έτη 1996 – 2000, η Enron διατηρούσε ένα εξαιρετικά μικρό αριθμό αποθεμάτων ως ποσοστό στο σύνολο του Κυκλοφορούντος Ενεργητικού, γεγονός που από την μία πλευρά της απέδιδε όφελος, δεδομένου ότι τα αποθέματα δεσμεύουν ένα μεγάλο ποσοστό του κεφαλαίου και έχουν αυξημένο κόστος διατήρησης και διαχείρισης. Από την άλλη πλευρά, όμως, μείωνε την ικανότητά της να τακτοποιεί τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις.

Το Ενεργητικό της Enron αυξήθηκε σημαντικά κατά το χρονικό διάστημα 1996 – 2000, έχοντας μέση ετήσια αύξηση 44,96%. Την τελευταία διετία όμως (1999 – 2000) η αύξηση έφτασε στο 96,23%. Η μεγάλη αυτή αύξηση οφείλεται στην έντονη αύξηση του Κυκλοφορούντος Ενεργητικού κατά την τελευταία διετία.

(B) ΠΑΘΗΤΙΚΟ

Τα «Ίδια Κεφάλαια» εμφάνισαν ανοδική πορεία κατά τα έτη 1996 – 2000 με μέση ετήσια αύξηση 33%. Παρά την αυξητική πορεία των Ίδιων Κεφαλαίων, η εταιρία φαίνεται ότι βρισκόταν σε δύσκολη κατάσταση, γιατί την ίδια στιγμή είχε να αντιμετωπίσει και αύξηση υποχρεώσεων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, τα Ίδια Κεφάλαια της εταιρίας να είναι περιορισμένα σε σχέση με τις υποχρεώσεις της. Γι' αυτό το λόγο, η Enron ήθελε να εμφανίσει αυξημένες πωλήσεις και έσοδα και συνεπώς αυξημένα κέρδη. Αυτό πέτυχε εν τέλει μέσω της παραποίησης των λογαριασμών της.

Καθώς αυξήθηκε το Ενεργητικό, αυξήθηκαν και οι συνολικές Υποχρεώσεις, λόγω της μεγάλης αύξησης των Βραχυπρόθεσμων Υποχρεώσεων. Αναλυτικότερα, το σύνολο των Υποχρεώσεων κατά τις δύο πρώτες εξεταζόμενες διετίες αυξήθηκε σημαντικά κατά 52,74% και 31,93% αντίστοιχα, την διετία 1998 – 1999 διατήρησε μεν την αυξητική του τάση αλλά με μικρότερο ποσοστό ύψους 6,77%.

Τελικά. Την διετία 1999 – 2000 αυξήθηκαν κατά 127%, με αποτέλεσμα το σύνολο των Υποχρεώσεων να αντιπροσωπεύει το 82,49% του Παθητικού.

Οι Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις αυξήθηκαν κατά 667,5%. Κατά την διετία 1999 – 2000, το Κυκλοφορούν Ενεργητικό αυξήθηκε κατά 318,76%, παραμένοντας σε απόλυτες

τιμές υψηλότερα από τις Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις. Το γεγονός αυτό υποδείκνυε ότι η Enron ήταν σε θέση να αποπληρώνει τα τρέχοντα χρέη της. Ένα ακόμη σημείο που απαιτούσε διερεύνηση ήταν η εξωπραγματική αύξηση που σημείωσε ο λογαριασμός «Προκαταβολές Πελατών», ο οποίος εισήχθη για πρώτη φορά το 2000 στον Ισολογισμό.

Οι Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις, δηλαδή δάνεια από τράπεζες και λοιπούς δανειστές με διάρκεια αποπληρωμής πέραν του έτους και ομόλογα που εκδόθηκαν από την Enron, παρουσίασαν επίσης άνοδο, με εξαίρεση το έτος 1999 που σημείωσαν μείωση κατά 2,8%. Επίσης, παρατηρείται ότι κατά το 2000 το μακροπρόθεσμο χρέος (\$8,55 δις) ήταν μικρότερο από τις Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις (\$28,4 δις), κάτι το οποίο δεν συνέβαινε πριν το 1999.

6.2.2. ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΧΡΗΣΗΣ “ENRON” (1996 – 2000)

ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΧΡΗΣΗΣ (ΚΑΧ) «ENRON»					
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΙ - ΕΤΗ					
(ΠΟΣΑ ΣΕ εκ. \$)					
	31/12/1996	31/12/1997	31/12/1998	31/12/1999	31/12/2000
ΕΣΟΔΑ	13289	20273	31260	40112	100789
ΚΟΣΤΟΣ ΠΩΛΗΘΕΝΤΩΝ	10478	17311	26381	34761	94517
ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΚΟΣΤΗ ΚΑΙ ΕΣΟΔΑ	12599	20258	29882	39310	98836
ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	584	105	703	893	979
ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΩΣ % ΤΩΝ ΕΣΟΔΩΝ	4,4%	0,5%	2,2%	2,2%	0,97%

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ (ΚΑΧ) “ENRON”

	1996 – 1997		1997 – 1998		1998 – 1999		1999 – 2000		ΜΕΣΗ ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ
	ΔΧ	%	ΔΧ	%	ΔΧ	%	ΔΧ	%	%
ΕΣΟΔΑ	6984	52,55	10987	54,20	8852	28,32	60677	151,27	71,58
ΚΟΣΤΟΣ ΠΩΛ/ΝΤΩΝ	6833	65,21	9070	52,39	8380	31,77	59756	171,91	80,32
ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΚΟΣΤΗ ΚΑΙ ΕΞΟΔΑ	7659	60,79	9624	47,51	9428	31,55	59526	151,43	72,82
ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	(479)	(82,02)	598	569,52	190	27,03	86	9,63	131,04

Ανάλυση βασικών μεγεθών καταστάσεων αποτελεσμάτων χρήσης «Enron» (1996 – 2000):

Από όσα προηγήθηκαν φαίνεται η αυξητική πορεία των εσόδων της Enron και ιδιαίτερα η απότομη και ραγδαία αύξηση τους το 2000. Την ίδια πορεία ακολούθησαν το Κόστος Πωληθέντων (Κόστος Παρεχόμενων Υπηρεσιών) και τα Συνολικά Κόστη και Έξοδα. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τα έσοδα κατά τη διάρκεια της πενταετίας σχεδόν οκταπλασιάστηκαν.

Τα έσοδα είναι ένας δείκτης της επιτυχίας κάθε εταιρίας και μέσω αυτών προσπαθεί να αποσπάσει την προσοχή και τον σεβασμό των επενδυτών κυρίως. Επίσης, τα υψηλά έσοδα μπορούν να βοηθήσουν την εταιρία ως προς την εικόνα της και την φήμη της. Εξαιτίας των υψηλών της εσόδων η Enron ήταν σημαντική για τους επενδυτές και αυτό το γεγονός ήταν ο λόγος που αγνόησαν τα προειδοποιητικά σημάδια απάτης που εμφάνισε. Είναι δεδομένο ότι οι εταιρίες που εμφανίζουν συνεχώς αυξητικές τάσεις των εσόδων τους έχουν μεγαλύτερα κίνητρα για να παραποιήσουν τις οικονομικές τους καταστάσεις.

Στην περίπτωση της Enron, προκειμένου να ανταποκριθεί στις εκτιμήσεις των εσόδων, οδήγησε την εταιρίας στο να εφαρμόσει λογιστικές πρακτικές που θα επηρέαζαν τα οικονομικά της εταιρίας και θα εμφάνιζαν υψηλότερα κέρδη. Πράγματι, η Enron κατάφερε τον Αύγουστο του 2000 να οδηγήσει τη τιμή της μετοχής της στο υψηλότερο δυνατό σημείο, στα \$90,56 και να καταγράψει έσοδα πάνω από \$100 δις στο τέλος του έτους.

Από όσα προηγήθηκαν φαίνεται η πανομοιότυπη πορεία των Εσόδων, του Κόστους Πωληθέντων και του Συνολικού Κόστους και Εξόδων της εταιρίας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλούν οι υψηλές αυξήσεις των Εσόδων και των Συνολικών Εξόδων, αλλά και η υψηλή αύξηση του Κόστους Πωληθέντων το 2000 σε σχέση με το 1999. Για να γίνει ευκολότερα αντιληπτό το μέγεθος της αύξησης των ανωτέρω μεγεθών κατά τη διετία 1999 – 2000, αρκεί να ειπωθεί ότι η μέση αύξηση των εσόδων του κλάδου κυμάνθηκε στο 5% - 15%. Αυτή η απότομη αύξηση των Εσόδων, του Κόστους Πωληθέντων και των Συνολικών Εξόδων θα μπορούσε να αποτελέσει προειδοποιητικό σημάδι για τους ελεγκτές και τους αναλυτές.

Ένα άλλο σημείο που γίνεται φανερό από την έρευνα είναι ότι η αύξηση κατά 151,27% στις πωλήσεις το 2000 σε σχέση με το 1999 ακολουθήθηκε από μια ακόμη μεγαλύτερη αύξηση στο κόστος πωληθέντων κατά 171,91%. Αυτή η ασυνήθιστη σχέση μεταξύ των δύο μεγεθών παρατηρείται σε όλη την περίοδο που αποτελεί αντικείμενο μελέτης, με εξαίρεση τη διετία 1997 – 1998. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει αλλοίωση των εσόδων και εφαρμογή παράνομων λογιστικών πρακτικών.

Εξίσου σημαντικό είναι να παρατηρήσουμε την πορεία των Καθαρών Κερδών και συγκεκριμένα τη ραγδαία αύξησή τους το 1998 κατά 569,52% σε σχέση με το 1997. Την ίδια στιγμή, τα Έσοδα, το Κόστος Πωληθέντων και τα Συνολικά Έξοδα αυξήθηκαν με χαμηλότερο ρυθμό κατά 54,20%, 52,39% και 47,51% αντίστοιχα.

Τα Καθαρά Κέρδη μετά από μια μείωση κατά 82,02% τη διετία 1996 – 1997, αυξήθηκαν κατά 569,52% το διάστημα 1997 – 1998 και κατά 27,03% και 9,63% αντίστοιχα τις διετίες 1998 – 1999 και 1999 – 2000. Τα αποτελέσματα αυτά αποτελούν επίσης προειδοποιητικό σημάδι παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων. Παρόλο που τα έσοδα και τα έξοδα αυξήθηκαν περισσότερο από 150% το 2000, τα Καθαρά Κέρδη παρουσίασαν αύξηση λιγότερο από 10%. Εν ολίγοις, παρουσιάστηκε μέσω των αποτελεσμάτων ραγδαία ανάπτυξη των πωλήσεων και των εσόδων σε συνδυασμό με χαμηλά επίπεδα κερδών.

6.2.3. ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΑΜΕΙΑΚΩΝ ΡΟΩΝ ΤΗΣ “ENRON” (1996 – 2000)

ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΑΜΕΙΑΚΩΝ ΡΟΩΝ “ENRON” (1996 – 2000)					
(ΠΟΣΑ ΣΕ εκ \$)					
	1996	1997	1998	1999	2000
ΤΑΜΕΙΑΚΕΣ ΡΟΕΣ ΑΠΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	884	211	1640	1228	4779
ΤΑΜΕΙΑΚΕΣ ΡΟΕΣ ΑΠΟ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	(1074)	(2146)	(3965)	(3507)	(4264)
ΤΑΜΕΙΑΚΕΣ ΡΟΕΣ ΑΠΟ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	331	1849	2266	2456	571
ΚΑΘΑΡΗ ΑΥΞΗΣΗ (ΜΕΙΩΣΗ) ΣΤΑ ΤΑΜΕΙΑΚΑ ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ	141	(86)	(59)	177	1086
ΤΑΜΕΙΑΚΑ ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ ΚΑΙ ΙΣΟΔΥΝΑΜΑ ΕΝΑΡΞΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ	115	256	170	111	288
ΤΑΜΕΙΑΚΑ ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ ΚΑΙ ΙΣΟΔΥΝΑΜΑ ΛΗΞΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ	256	170	111	288	1374

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΑΜΕΙΑΚΩΝ ΡΟΩΝ (ΠΟΣΑ ΣΕ εκ. \$)

	1996 - 1997		1997 - 1998		1998 - 1999		1999 - 2000		ΜΕΣΗ ΕΤΗΣΙΑ ΔΧ
	ΔΧ	%	ΔΧ	%	ΔΧ	%	ΔΧ	%	%
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤ/ΤΕΣ	(673)	(76,13)	1429	677,25	(412)	(25,12)	3551	289,17	216,29
ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤ/ΤΕΣ	(1072)	(99,81)	(1819)	(84,76)	458	11,55	(757)	(21,59)	(48,65)
ΧΡΗΜ/ΚΕΣ ΔΡΑΣΤ/ΤΕΣ	1518	458,61	417	22,55	190	8,38	(1885)	(76,75)	103,20
ΚΑΘΑΡΗ ΑΥΞΗΣΗ (ΜΕΙΩΣΗ) ΣΤΑ ΤΑΜΕΙΑΚΑ ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ & ΙΣΟΔΥΝΑΜΑ	(227)	(160,99)	27	31,40	236	400	909	513,56	195,99

Οι καταστάσεις ταμειακών ροών της Enron δεν παρουσιάζουν μεγάλη συσχέτιση με τα έσοδα της, εξαιτίας της πολιτικής «mark to market». Πιο αναλυτικά, ενώ υπάρχουν κέρδη \$893 εκ. το 1999, οι καθαρές ταμειακές ροές ήταν \$177 εκ. Ειδικά το 2000, η διαφορά μεταξύ των καθαρών κερδών και των ταμειακών ροών από λειτουργικές δραστηριότητες είναι εξαιρετικά σημαντική, φτάνοντας τα \$3,8 δις, υποδηλώνοντας χαμηλή ποιότητα των εσόδων.

Αρχικά, παρατηρούμε ότι η Enron εμφάνισε θετικές χρηματικές ροές όσον αφορά τα πέντε έτη πριν την κατάρρευσή της. Η εμφάνιση θετικών λειτουργικών ροών θα μπορούσε θεωρητικά να σημαίνει ότι η εταιρία μάλλον ήταν κερδοφόρα και είχε τη δυνατότητα να χρηματοδοτεί τις επενδύσεις της χωρίς να δανείζεται. Γεγονός που δεν ίσχυε στην περίπτωση της Enron.

Επιπρόσθετα, η Enron από τα \$884 εκ. που παρουσίαζε ως καθαρά μετρητά από λειτουργικές δραστηριότητες, το 1996, έφτασε εν τέλει να παρουσιάζει σχεδόν \$4,8 δις το 2000, εξαιτίας των πλασματικών εσόδων που εμφάνιζε. Αργότερα, αποδείχθηκε ότι η άνοδος των λειτουργικών ροών οφειλόταν κατά κύριο λόγο στην ενέργεια της Enron να εισάγει τον λογαριασμό «Προκαταβολές Πελατών», ο οποίος παρουσίασε αύξηση από \$44 εκ. το 1996 σε \$4277 εκ. το 2000.

Όσον αφορά τις ταμειακές ροές από επενδυτικές δραστηριότητες εμφανίζονται με αρνητικό πρόσημο σε όλη τη διάρκεια της πενταετίας, γεγονός που υποδηλώνει ότι εκταμιεύτηκαν χρήματα από την εταιρία, με σκοπό να αποφέρουν θετική απόδοση στην εταιρία.

Μια ώριμη επιχείρηση είναι απαραίτητο να αντλεί το μεγαλύτερο μέρος των μετρητών της από λειτουργικές δραστηριότητες, αλλιώς θα πρέπει να δανείζεται ή να εκδίδει μετοχές. Στην περίπτωση της Enron, το 1997 οι ροές από χρηματοδοτική δραστηριότητα ήταν εννεαπλάσιες σε σύγκριση με αυτές από τη λειτουργική της δραστηριότητα. Το σημείο αυτό αποτελεί ένα ακόμη σημείο αναφοράς λογιστικής απάτης για τους ελεγκτές και αναλυτές της.

Τέλος, παρατηρούμε ότι για τις χρήσεις 1997 – 1998, ο ρυθμός μεγέθυνσης των επενδύσεων ήταν τόσο υψηλός, με αποτέλεσμα τα χρήματα να μην επαρκούν και για αυτό το λόγο η εταιρία έπρεπε να αναζητήσει επιπλέον κεφάλαια από τις αγορές. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα η συνολική μεταβολή χρηματικών διαθεσίμων για τα έτη 1997 – 1998 να έχει αρνητικό πρόσημο και η ρευστότητα της Enron να εμφανίζεται μειωμένη.

6.3. ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΑΔΙΟ ΕΛΕΓΧΟΥ – Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΩΝ

Οι αριθμοδείκτες παρέχουν πληροφορίες για την οικονομική πορεία μιας εταιρίας και για αυτό το λόγο θεωρούνται ως μια αξιόπιστη μέθοδος για την αξιολόγηση της οικονομικής απόδοσης μιας οικονομικής μονάδας. Παρόλα αυτά συχνά υπόκεινται σε λογιστικές στρεβλώσεις όσον αφορά τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Προσφέρουν, όμως, χρήσιμες πληροφορίες όσον αφορά τη ρευστότητα, τη δραστηριότητα, την αποδοτικότητα και τη βιωσιμότητα μιας εταιρίας.

Η χρήση της ανάλυσης των χρηματοοικονομικών δεικτών μιας εταιρίας είναι μία από τις πιο διαδεδομένες τεχνικές ανίχνευσης της λογιστικής απάτης. Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας χρησιμοποιήθηκε η μεθοδολογία του Σπαθή (2002), η οποία αναλύθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας. Σύμφωνα με τον ίδιο, ο δείκτης ρευστότητας, δηλαδή Κυκλοφορούν Ενεργητικό / Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις, είναι το σημαντικότερο κριτήριο για τον εντοπισμό παραποιημένων λογιστικών καταστάσεων.

Παρακάτω παρουσιάζονται κάποιοι βασικοί αριθμοδείκτες της Enron για τα έτη 1996 – 2000, πριν την κατάρρευση της. Αυτοί οι δείκτες χρησιμοποιούνται συνήθως για την αξιολόγηση της οικονομικής πορείας των επιχειρήσεων και αποκαλύπτουν τις προειδοποιητικές ενδείξεις για πιθανή απάτη.

ΒΑΣΙΚΟΙ ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΕΣ “ENRON” (1996 – 2000)						
ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΕΣ “ENRON”		1996	1997	1998	1999	2000
ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ - ΚΕΡΔΟΦΟΡΙΑΣ	ΚΑΘΑΡΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ ΚΕΡΔΟΥΣ	4,39%	0,52%	2,25%	2,26%	0,97%
	ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	3,62%	0,47%	2,40%	2,68%	1,49%
	ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΙΔΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ	15,69%	1,87%	9,97%	9,33%	8,54%
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΗ ΤΑΧΥΤΗΤΑ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	0,82%	0,90%	1,07%	1,20%	1,54%
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ	ΠΑΓΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ	44,07%	40,66%	36,31%	32%	17,93%
	ΧΡΕΟΥΣ ΠΡΟΣ ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	0,90	1,11	1,04	0,85	0,89
	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΑΝΕΙΑΚΗ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ (ΧΡΗΜ/ΚΗ ΜΟΧΛΕΥΣΗ)	76,93%	75,06%	75,99%	71,33%	82,49%

➤ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ – ΚΕΡΔΟΦΟΡΙΑΣ

Η αποδοτικότητα είναι η σχέση μεταξύ του πραγματοποιούμενου κέρδους της επιχείρησης σε μια συγκεκριμένη λογιστική χρήση και του χρησιμοποιούμενου κεφαλαίου για την πραγματοποίησή του. Οι αριθμοδείκτες Αποδοτικότητας – Κερδοφορίας παρατηρούμε ότι ακολουθούν την ίδια πορεία. Όλοι έχουν θετικό πρόσημο, αλλά παρουσιάζουν σημαντικές αυξομειώσεις. Το 1996 εμφανίζουν τις υψηλότερες τιμές τους, ενώ το 1997 μειώνονται δραματικά. Το 1998 – 1999 εμφανίζονται βελτιωμένοι, ενώ το 2000 μειώνονται πάλι.

A. ΔΕΙΚΤΗΣ ΚΑΘΑΡΟΥ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟΥ ΚΕΡΔΟΥΣ

Ορίζεται ως το πηλίκο των Καθαρών Κερδών προς τις Συνολικές Πωλήσεις και προσδιορίζει το κέρδος από λειτουργικές δραστηριότητες. Αυτός ο δείκτης δείχνει τα κέρδη ανά πωλήσεις, δηλαδή το ποσοστό του κέρδους που μένει στην επιχείρηση μετά την αφαίρεση του κόστους πωληθέντων, από τις καθαρές πωλήσεις. Όπως μπορούμε να συμπεράνουμε οι εταιρίες επιθυμούν ο δείκτης αυτός να εμφανίζει τις υψηλότερες δυνατές τιμές. Σε περίπτωση απάτης, ο αριθμοδείκτης καθαρού περιθωρίου κέρδους θα είναι ασυνήθιστα υψηλός συγκριτικά με άλλες περιόδους. Σε περίπτωση που οι δαπάνες υπερεκτιμηθούν, θα προκληθεί μια αύξηση στις δαπάνες και μια μείωση αντίστοιχα στο καθαρό περιθώριο κέρδους. Σε κανονικές συνθήκες, τα περιθώρια κέρδους πρέπει να μένουν σταθερά και συνεπή με τους οικονομικούς στόχους της επιχείρησης.

Το περιθώριο καθαρού κέρδους της Enron παρατηρούμε ότι μειώθηκε από 4,4% περίπου το 1996 σε 0,5% περίπου το 1997. Κατά τα έτη 1998 και 1999, ο εν λόγω δείκτης σημείωσε άνοδο και εμφάνισε σταθεροποιητικές τάσεις. Παρόλα αυτά το 2000 ο δείκτης σημείωσε ξανά μια κατακόρυφη πτώση, από 2,26% το 1999 έπεσε στο 0,97% το 2000. Τα έσοδα της αυξήθηκαν κατά 151,27%, ενώ το κόστος των αγαθών που πωλήθηκαν και των υπηρεσιών που παρασχέθηκαν αυξήθηκε κατά 171,91% αντίστοιχα. Πρακτικά, το 2000 η Enron στα \$100 πωλήσεων της, αποκόμιζε κέρδος \$0,97. Αυτό το γεγονός θα έπρεπε να τραβήξει την προσοχή των ελεγκτών, καθώς παρά τις εξωπραγματικές πωλήσεις και τα έσοδα που εμφάνισε η Enron για το 2000, η λειτουργική της αποδοτικότητα εμφανιζόταν εξαιρετικά χαμηλή.

B. ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ (ROA)

Ορίζεται ως το πηλίκο των Καθαρών Κερδών προς το Σύνολο του Ενεργητικού. Μετρά τα ποσοστιαία κέρδη που αποφέρουν τα επενδύσιμα κεφάλαια. Αποτελεί σημαντικό δείκτη για τις επιχειρήσεις, καθώς όσο μεγαλύτερη η απόδοση, τόσο περισσότεροι επενδυτές προσελκύονται.

Ο εν λόγω δείκτης παρουσίασε παρόμοια πορεία με το δείκτη Καθαρού Περιθωρίου Κέρδους. Σημείωσε πολλή μεγάλη πτώση το 1997 λαμβάνοντας τιμή κάτω του 0,5%. Τα έτη που ακολούθησαν εμφάνισε αυξητική τάση δηλαδή 2,40% το 1998 και 2,68% το 1999. Εν τέλει το 2000 μειώθηκαν πάλι

και έπεσε στο 1,49%. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα ακόμη προειδοποιητικό σημάδι.

C. Ο ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΙΔΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Ορίζεται το πηλίκο των Καθαρών Κερδών προς το Σύνολο Ιδίων Κεφαλαίων. Προσδιορίζει πόσο αποδοτικά αξιοποίησε η εταιρία τα Ίδια Κεφάλαια της προκειμένου να παράγει έσοδα, ενώ παρέχει μια σαφή εικόνα στους μετόχους, σχετικά με την αποτελεσματική ή μη χρησιμοποίηση των εισφερόμενων κεφαλαίων.

➤ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Οι αριθμοδείκτες δραστηριότητας σχετίζονται με την είσπραξη των απαιτήσεων, την πληρωμή υποχρεώσεων και την ταχύτητα κυκλοφορίας των αποθεμάτων.

A. ΔΕΙΚΤΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΗΣ ΤΑΧΥΤΗΤΑΣ ΑΠΟΘΕΜΑΤΩΝ

Ορίζεται ως το πηλίκο των Πωλήσεων προς το Σύνολο του Ενεργητικού. Παρέχει ενδείξεις για το πόσο εντατικά χρησιμοποιεί η εταιρία τα περιουσιακά της στοιχεία προκειμένου να πραγματοποιεί τις πωλήσεις της. Ο συγκεκριμένος αριθμοδείκτης ακολουθεί μια σταθερά ανοδική πορεία. Στην περίπτωση της Enron αυτό ήταν πάρα πολύ θετικό γιατί φαινόταν ότι η εταιρία χρησιμοποιούσε όλο και πιο αποδοτικά τα περιουσιακά της στοιχεία. Η εικόνα αυτή όμως δεν αντικατόπτριζε την πραγματικότητα. Όπως αποδείχθηκε στην πορεία η εταιρία χρησιμοποιούσε τεχνικές ωραιοποίησης των εσόδων, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται υπερτιμημένα. Επομένως και ο συγκεκριμένος δείκτης εμφανιζόταν αυξημένος.

➤ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ – ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ

Η χρηματοοικονομική μόγλευση είναι η χρησιμοποίηση δανειακών κεφαλαίων με σκοπό την αύξηση της απόδοσης των Ιδίων Κεφαλαίων. Η χρησιμοποίηση δανειακών κεφαλαίων αυξάνει την αναμενόμενη απόδοση των Ιδίων Κεφαλαίων της επιχείρησης. Αυτό συμβαίνει όταν η αναμενόμενη απόδοση του ενεργητικού υπερβαίνει το κόστος των δανειακών κεφαλαίων. Ο δείκτης χρέους ή μόγλευση δείχνουν τον τρόπο με τον οποίο μια επιχείρηση χρηματοδοτεί τις συνολικές της επενδύσεις της. Αναλυτικότερα, οι δείκτες αυτοί παρουσιάζουν πρώτον, την έκταση στην οποία μια επιχείρηση

χρηματοδοτεί τις επενδύσεις της με δανειακά κεφάλαια και δεύτερον, την πιθανότητα να αθετήσει τις δανειακές της υποχρεώσεις.

A. Ο ΔΕΙΚΤΗΣ ΠΑΓΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ

Ορίζεται ως ηλικίο της αξίας του Μη Κυκλοφορούντος Ενεργητικού προς το Σύνολο του Ενεργητικού και αντιπροσωπεύει τα μακροπρόθεσμα περιουσιακά στοιχεία που χρησιμοποιεί μια επιχείρηση. Δείχνει τη σχέση του παγίου ενεργητικού με το σύνολο του ενεργητικού / παθητικού και το βαθμό στον οποίο τα κεφάλαια της επιχείρησης έχουν επενδυθεί σε πάγια στοιχεία, διακρίνοντας τις επιχειρήσεις σε εντάσεως παγίων περιουσιακών στοιχείων και σε εντάσεως κυκλοφορούντων περιουσιακών στοιχείων αντίστοιχα. Ο αριθμοδείκτης πρέπει να έχει σταθερή πορεία. Οι μεγάλες αποκλίσεις υποδηλώνουν ότι κάτι δεν πάει καλά. Αύξηση των παγίων περιουσιακών στοιχείων σημαίνει υψηλό δανεισμό και υψηλές αποσβέσεις, άρα έξοδα που έχουν αρνητική επίπτωση στην τρέχουσα ρευστότητα και μειώνουν την απόδοση της επιχείρησης.

Όσον αφορά την Επρον, παρατηρείται η τάση για συνεχή μείωση των παγίων περιουσιακών στοιχείων το χρονικό διάστημα 1996 – 2000. Το ποσοστό των παγίων στο σύνολο του Ενεργητικού από 44,07% το 1996, έπεσε στο 17,93% το 2000, σημειώνοντας πτώση 59,31%. Η απο-παγιοποίηση επιτεύχθηκε μέσω πώλησης παγίων στις εταιρίες ειδικού σκοπού και άλλων τεχνικών χρηματοδοτικής μίσθωσης. Ο σημαντικά μειωμένος αυτός δείκτης δείχνει ότι η εταιρία δεν επένδυε στην κύρια επιχείρηση της και ότι ήταν πιθανό να υποστεί αρνητικές συνέπειες στο άμεσο μέλλον. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα ακόμη προειδοποιητικό σημάδι για την κατάρρευση της.

B. Ο ΔΕΙΚΤΗΣ ΧΡΕΟΥΣ ΠΡΟΣ ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

Ορίζεται ως το ηλικίο του Βραχυπρόθεσμου και Μακροπρόθεσμου χρέους προς το Σύνολο των Ιδίων Κεφαλαίων. Είναι ένας σημαντικός δείκτης για την ανίχνευση της λογιστικής απάτης, δεδομένου ότι οι εταιρίες με ένα υψηλό συνολικό χρέος προς συνολικά Ίδια Κεφάλαια έχουν μια αυξημένη πιθανότητα να συμμετέχουν σε απάτη.

Ο συγκεκριμένος δείκτης χρησιμοποιείται ευρέως από τα πιστωτικά ιδρύματα για να μελετηθεί πόσο «υγιής» είναι η οικονομική οντότητα. Αυτό διαπιστώνεται από το αν υπάρχει ή όχι υπερδανεισμός. Πρόκειται για έναν

δείκτη που ελέγχεται προσεκτικά από τους δανειστές και τους πιστωτές, καθώς μπορεί να παράσχει έγκαιρα προειδοποίηση ότι μια επιχείρηση υποφέρει από χρέη και δεν μπορεί να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της. Αν ο δείκτης είναι μεγαλύτερος της μονάδας, σημαίνει ότι οι πιστωτές της εταιρίας σε αυτή με περισσότερα κεφάλαια από ότι οι φορείς της. Όσο μεγαλύτερος είναι ο δείκτης, τόσο δυσκολότερο είναι για τους ιδιοκτήτες της να συγκεντρώσουν κεφάλαια αυξάνοντας το μακροπρόθεσμο δανεισμό και τόσο μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος που αναλαμβάνουν οι πιστωτές, ενώ η εταιρία χρειάζεται ακόμα περισσότερες πωλήσεις για να αυξήσει τα κέρδη της.

Στην περίπτωση της Enron, ο δείκτης παρουσιάζει διακύμανση κατά τη διάρκεια της πενταετίας. Το 1996 ξεκινάει με τιμή 0,90 μικρότερη της μονάδας. Το 1997 έχει τιμή 1,11 εξαιτίας της μεγάλης αύξησης του μακροπρόθεσμου χρέους κατά 86,74%. Το 1998 μειώνεται στο 1,04 και το 1999 μειώνεται στο 0,85 ως αποτέλεσμα της μείωσης του μακροπρόθεσμου χρέους και της ταυτόχρονης αύξησης των Ιδίων Κεφαλαίων. Τελικά, το 2000 ο δείκτης κινήθηκε στα ίδια επίπεδα του 1999.

Οι παραπονημένες οικονομικές καταστάσεις της Enron είχαν ως αποτέλεσμα τη διαστρέβλωση του δείκτη αυτού, καθώς αν η Enron είχε συμπεριλάβει στις οικονομικές της καταστάσεις τα χρέη τα οποία απέκρυπτε μέσω των εταιριών ειδικού σκοπού, τότε ο δείκτης χρέους προς Ίδια Κεφάλαια θα εμφανιζόταν ιδιαίτερος αυξημένος.

C. ΔΕΙΚΤΗΣ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΔΑΝΕΙΑΚΗΣ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗΣ (ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΟΧΛΕΥΣΗΣ)

Ορίζεται ως ο λόγος Παθητικό μείον Ίδια Κεφάλαια, προς τα Συνολικά Κεφάλαια και χρησιμοποιείται για την ανίχνευση της απάτης. Δείχνει το ποσοστό των περιουσιακών στοιχείων που έχει χρηματοδοτηθεί από τους βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους πιστωτές της οικονομικής οντότητας. Όταν ο δείκτης είναι μεγαλύτερος της μονάδας υποδηλώνει ότι αύξηση της μόχλευσης. Όσο χαμηλότερος είναι ο δείκτης, τόσο ευκολότερο είναι για την εταιρία να συνάψει νέα δάνεια και να λάβει χρηματοδότηση.

Οι δανειστές της επιχείρησης προτιμούν χαμηλά επίπεδα συνολικής δανειακής επιβάρυνσης. Όσο μικρότερος είναι ο δείκτης τόσο περισσότερα Ίδια Κεφάλαια υπάρχουν για να εξασφαλιστούν οι δανειστές σε περίπτωση πτώχευσης.

Αντίθετα, όσο μεγαλύτερος είναι ο δείκτης, τόσο αυξάνεται ο κίνδυνος η εταιρία να μην μπορέσει να ανταποκριθεί στην αποπληρωμή των υποχρεώσεων της. Τιμές του αριθμοδείκτη αυτού έως 66,7% είναι ικανοποιητικές, μεταξύ 66,7% και 80% είναι μέτριες και άνω του 80% σημαίνει υπερχρέωση της εταιρίας. Παρατηρούμε ότι η Enron εμφανίζει έναν υψηλό δείκτη δανειακής επιβάρυνσης. Οι τιμές του δείκτη αυτού κατά τα έτη 1996 – 1999 κυμαίνονταν από 71,33% έως 76,93%, είναι υψηλές δηλαδή και οριακά μέτριες. Το 1999 ο δείκτης σημείωσε πτώση λόγω τα αύξησης των Ιδίων Κεφαλαίων και της πτώσης των Μακροπρόθεσμων Υποχρεώσεων. Σε αυτό το σημείο φαίνεται η προσπάθεια της Enron να αποκρύψει μέρος του χρέους της, μεταφέροντάς το παράνομα στις εταιρίες ειδικού σκοπού. Το έτος 2000, ο δείκτης αυξήθηκε κατακόρυφα, φτάνοντας στο 82,49%, γεγονός που υποδηλώνει την μεγάλη εξάρτηση της εταιρίας από ξένα κεφάλαια, με αποτέλεσμα την αδυναμία της να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της και να εμφανίζει αυξημένο κίνδυνο χρεοκοπίας.

➤ **ΤΙΜΗ ΜΕΤΟΧΗΣ “ENRON” ΚΑΙ ΔΕΙΚΤΗΣ P/E (1996 – 2000)**

Ο δείκτης της τιμής της μετοχής προς τα κέρδη ανά μετοχή αποτελεί έναν δημοφιλή δείκτη για τους επενδυτές. Μέσω των τιμών που λαμβάνει ο συγκεκριμένος δείκτης μπορούν να καθορίσουν αν μια μετοχή είναι υποτιμημένη ή υπερτιμημένη. Ένας υψηλός δείκτης P/E σε σύγκριση με το μέσο P/E της αγοράς, με υψηλή τιμή μετοχής και χαμηλά κέρδη, όπως συνέβη με την Enron, υποδηλώνει είτε ότι η επιχείρηση προτιμάται από τους επενδυτές, είτε ότι είναι υπερτιμημένη και η τιμή της στο άμεσο μέλλον θα υποχωρήσει. Ασυνήθιστα υψηλούς P/E εμφανίζουν εταιρίες ταχέως αναπτυσσόμενες, με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και υψηλά κέρδη. Ένας χαμηλός δείκτης υποδηλώνει ότι είτε οι επενδυτές δεν προτιμούν τη συγκεκριμένη εταιρία, είτε ότι η μετοχή της είναι υποτιμημένη.

Μέχρι και το 1997, η τιμή της Enron κυμαινόταν οριακά πάνω από τον μέσο όρο. Από το 1998 και μετά, η τιμή της μετοχής αυξήθηκε πάρα πολύ. Η τιμή της μετοχής της Enron έφτασε το 2000 σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα. Οι επενδυτές της Enron είχαν μεγάλες προσδοκίες για μελλοντικά κέρδη. Τα ανώτερα στελέχη επιθυμούσαν την άνοδό της προκειμένου να αποκομίσουν οι ίδιοι όφελος.

	ΤΙΜΗ ΜΕΤΟΧΗΣ		P/E (%)	
	ΥΨΗΛΗ	ΧΑΜΗΛΗ	ΥΨΗΛΗ	ΧΑΜΗΛΗ
1996	47,50	34,63	21,5	15,9
1997	45,16	35,00	124,3	96,8
1998	58,75	38,13	30,5	19,9
1999	44,88	28,75	40,3	26,5
2000	90,75	41,38	78,5	37,4

➤ **ΜΕΡΙΣΜΑ ΚΟΙΝΗΣ ΜΕΤΟΧΗΣ “ENRON” ΚΑΙ ΚΕΡΔΗ / ΜΕΤΟΧΗ (1996 – 2000)**

Το 1997 τα Κέρδη ανά Μετοχή παρουσίασαν μια μεγάλη πτώση 85,18%. Το 1998, όμως, εμφάνισαν αντίστοιχη άνοδο και ακολούθησαν αυξητική πορεία τα επόμενα δύο έτη. Οι μέτοχοι ενδιαφέρονται για το Μέρισμα ανά Μετοχή, το οποίο στην περίπτωση της Enron είχε μια ελαφρώς αυξητική πορεία, χωρίς σημαντικές διακυμάνσεις. Την τελευταία διετία δεν εμφάνισε καμία μεταβολή. Η πολιτική της Enron ήταν να διανέμει κέρδη στους μετόχους ώστε να τους έχει ικανοποιημένους, αυξάνοντας σταθερά κάθε έτος το ποσό του μερίσματος. Για παράδειγμα, το 1996 – 1997 τα Καθαρά Κέρδη εμφάνισαν μια πτώση 82,02%. Παρόλα αυτά η εταιρία διένειμε μέρισμα το 1997 μεγαλύτερο από τα Κέρδη ανά Μετοχή.

	1996	1997	1998	1999	2000
ΜΕΡΙΣΜΑ ΚΟΙΝΗΣ ΜΕΤΟΧΗΣ	0,43	0,46	0,48	0,50	0,50
ΚΕΡΔΗ ΑΝΑ ΜΕΤΟΧΗ	1,08	0,16	1,01	1,10	1,12

6.4. ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

	ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	ΚΕΡΔΗ ΕΙΣ ΝΕΟ	ΚΙΤΦ	ΑΞΙΑ ΜΕΤΟΧΩΝ
1996	13289	2007	1238	11276
1997	20273	1852	565	14146
1998	31260	2226	1582	21923
1999	40112	2698	1995	51231
2000	100789	3226	2482	60207

	ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ	ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ
1996	16137	11067	3979	164
1997	22552	14794	4113	136
1998	29350	19158	5933	514
1999	33381	20381	7255	598
2000	65503	50715	30381	953

	1996	1997	1998	1999	2000
X1	271 / 16137 = 0,017	257 / 23422 = 0,011	-174 / 29350 = -0,006	496 / 33381 = 0,015	1976 / 65503 = 0,030
X2	2007 / 16137 = 0,124	1852 / 23422 = 0,079	2226 / 29350 = 0,076	2698 / 33381 = 0,081	3226 / 65503 = 0,049
X3	1238 / 16137 = 0,077	565 / 23422 = 0,024	1582 / 29350 = 0,054	1995 / 33381 = 0,060	2482 / 65503 = 0,038
X4	11276 / 11067 = 1019	14146 / 15664 = 0,903	21923 / 19158 = 1,144	51231 / 20381 = 2,514	60207 / 50715 = 1187
X5	13289 / 16137 = 0,824	20273 / 23422 = 0,866	31260 / 29350 = 1,065	40112 / 33381 = 1,202	100789 / 65503 = 1,539
Z-SCORE	1,884	1,611	2,029	3,040	2,481

ΕΤΟΣ	ΒΑΘΜΟΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΟΧΛΕΥΣΗΣ	ΤΑΧΥΤΗΤΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ ΑΠΟΘΕΜΑΤΩΝ	Z – SCORE	ΔΕΙΚΤΗΣ G	ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ ΧΡΗΣΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ (P)
1996	76,93%	0,82%	1,884	(1,4207893)	0,6690373 > 0,5 (ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗ)
1997	75,06%	0,90%	1,611	3,7072751	0,976043678 > 0,5 (ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗ)
1998	75,99%	1,07%	2,029	(6,1135759)	0,540801666 > 0,5 (ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗ)
1999	71,33%	1,20%	3,040	(5,7625999)	0,543274654 > 0,5 (ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗ)
2000	82,49%	1,54%	2,481	(2,8485207)	0,58687446 > 0,5 (ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗ)

ΕΤΟΣ	ΒΑΘΜΟΣ ΜΟΧΛΕΥΣΗΣ	ΤΑΧΥΤΗΤΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ ΑΠΟΘΕΜΑΤΩΝ	Z - SCORE
1996	76,93% (ΥΨΗΛΕΣ)	0,82%	1,884 (ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ)
1997	75,06% (ΥΨΗΛΕΣ)	0,90%	1,611 (ΠΙΘΑΝΗ ΠΤΩΧΕΥΣΗ)
1998	75,99% (ΥΨΗΛΕΣ)	1,07%	2,029 (ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ)
1999	71,33% (ΥΨΗΛΕΣ)	1,20%	3,040 (ΥΓΙΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ)
2000	82,49% (ΥΠΕΡΧΡΕΩΣΗ ΕΤΑΙΡΙΑΣ)	1,54% (ΣΤΑΔΙΑΚΗ ΑΥΞΗΣΗ)	2,481 (ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ)

Η παραπάνω ανάλυση είχε ως σκοπό τη διερεύνηση κατά πόσο η μελέτη κάποιων αριθμοδεικτών των επιχειρήσεων μπορεί να οδηγήσει στην ανακάλυψη χρήσης της δημιουργικής λογιστικής. Για τον σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκαν οι αριθμοδείκτες που χρησιμοποίησε ο Σπαθής (2002) στην έρευνα του σχετικά με την ύπαρξη παραποίησης στις οικονομικές καταστάσεις επιχειρήσεων εισηγμένων στο χρηματιστήριο. Ως μελέτη περίπτωσης θα χρησιμοποιήσουμε την Enron. Πρόκειται για μια εταιρία που φαινόταν υγιής, αλλά αποδείχθηκε ότι έκανε χρήση δημιουργικής λογιστικής.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν τα ακόλουθα:

Το Καθαρό Περιθώριο Κέρδους το 1997 μειώθηκε, τη διετία 1998 – 1999 αυξήθηκε και εν τέλη το 2000 μειώθηκε κατακόρυφα. Την ίδια στιγμή τα έσοδα, το κόστος των αγαθών που πωλήθηκαν και των υπηρεσιών που παρασχέθηκαν αυξήθηκαν. Αυτό το γεγονός θα έπρεπε να τραβήξει την προσοχή των ελεγκτών, καθώς παρά τις εξωπραγματικές πωλήσεις και τα έσοδα που εμφάνισε η Enron για το 2000, η λειτουργική της αποδοτικότητα εμφανιζόταν εξαιρετικά χαμηλή. Παρόμοια πορεία εμφάνισε και ο δείκτης ROA γεγονός που αποτελεί ένα ακόμη προειδοποιητικό σημάδι.

Όσον αφορά τον δείκτη Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Αποθεμάτων παρατηρείται ότι ακολουθεί μια σταθερά ανοδική πορεία στην περίπτωση της Enron. Αυτό ήταν πάρα πολύ θετικό γιατί φαινόταν ότι η εταιρία χρησιμοποιούσε όλο και πιο αποδοτικά τα περιουσιακά της στοιχεία. Στην πορεία όμως αποδείχθηκε ότι η εταιρία χρησιμοποιούσε τεχνικές ωραιοποίησης των εσόδων, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται υπερτιμημένα όπως και ο συγκεκριμένος δείκτης.

Μελετώντας τον δείκτη Παγιοποίησης Περιουσίας, παρατηρείται η τάση της Enron για συνεχή μείωση των πάγιων περιουσιακών στοιχείων το χρονικό διάστημα 1996 – 2000. Το ποσοστό των παγίων στο σύνολο του Ενεργητικού εμφάνισε σημαντική πτώση. Ο σημαντικά μειωμένος αυτός δείκτης δείχνει ότι η εταιρία δεν επένδυε στην κύρια επιχείρηση της και ότι ήταν πιθανό να υποστεί αρνητικές συνέπειες στο άμεσο μέλλον.

Ο δείκτης Χρέους προς Ίδια Κεφάλαια παρουσιάζει έντονη διακύμανση κατά τη διάρκεια της πενταετίας, γεγονός που δημιουργεί υποψίες σχετικά με την εγκυρότητα των οικονομικών καταστάσεων της Enron. Οι παραποιημένες οικονομικές καταστάσεις της Enron είχαν ως αποτέλεσμα τη διαστρέβλωση του δείκτη αυτού, καθώς αν η Enron είχε

συμπεριλάβει στις οικονομικές της καταστάσεις τα χρέη τα οποία απέκρυπτε μέσω των εταιριών ειδικού σκοπού, τότε ο δείκτης χρέους προς Ίδια Κεφάλαια θα εμφανιζόταν ιδιαίτερος αυξημένος.

Ένας ακόμα δείκτης του οποίου η μελέτη παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι ο δείκτης Χρηματοοικονομικής Μόχλευσης. Στην περίπτωση της Enron έχουμε υψηλό δείκτη δανειακής επιβάρυνσης. Το 1999 ο δείκτης σημείωσε πτώση λόγω τα αύξησης των Ιδίων Κεφαλαίων και της πτώσης των Μακροπρόθεσμων Υποχρεώσεων. Σε αυτό το σημείο φαίνεται η προσπάθεια της Enron να αποκρύψει μέρος του χρέους της, μεταφέροντάς το παράνομα στις εταιρίες ειδικού σκοπού. Το έτος 2000, ο δείκτης αυξήθηκε κατακόρυφα, γεγονός που υποδηλώνει την μεγάλη εξάρτηση της εταιρίας από ξένα κεφάλαια, με αποτέλεσμα την αδυναμία της να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της και να εμφανίζει αυξημένο κίνδυνο χρεοκοπίας.

Εξίσου μεγάλο ενδιαφέρον στην μελέτη της Enron έχουν τα αποτελέσματα που προκύπτουν από την μελέτη του δείκτη Κέρδη ανά Μετοχή. Ένας υψηλός δείκτης P/E σε σύγκριση με το μέσο P/E της αγοράς, με υψηλή τιμή μετοχής και χαμηλά κέρδη, όπως συνέβη με την Enron, υποδηλώνει είτε ότι η επιχείρηση προτιμάται από τους επενδυτές, είτε ότι είναι υπερτιμημένη και η τιμή της στο άμεσο μέλλον θα υποχωρήσει.

Τέλος, σημαντικές πληροφορίες σχετικά με την οικονομική πορεία της Enron κατά τα έτη 1996 – 2000 μας δίνει ο δείκτης Z-Score. Ο συγκεκριμένος δείκτης δείχνει ότι τα έτη 1996, 1997, 1998 και 2000 η Enron είτε αντιμετώπιζε οικονομικά προβλήματα, είτε επρόκειτο να έρθει αντιμέτωπη με μία πιθανή πτώχευση στο άμεσο μέλλον. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η εταιρία εμφάνισε το 1999 τιμή Z – Score μεγαλύτερη του 3 (υγιής επιχείρηση). Το αποτέλεσμα αυτό σίγουρα δημιουργεί ερωτηματικά σχετικά με το πόσο αξιόπιστη ήταν η Enron και κατά πόσο είναι αληθή τα στοιχεία που παρουσιάζει στις οικονομικές της καταστάσεις.

Από τις παραπάνω πληροφορίες μπορούμε εύκολα να καταλάβουμε ότι η Enron έκανε χρήση δημιουργικής λογιστικής προκειμένου να τραβήξει το ενδιαφέρον των επενδυτών και των αναλυτών και συνεπώς, να βελτιώσει την οικονομική της θέση αυξάνοντας τα έσοδα της.

Η παραπάνω ανάλυση φανερώνει ότι οι αριθμοδείκτες αποτελούν εργαλεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη διερεύνηση της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων από τις επιχειρήσεις. Έτσι, χρειάζεται οι ελεγκτές αλλά και όλοι οι

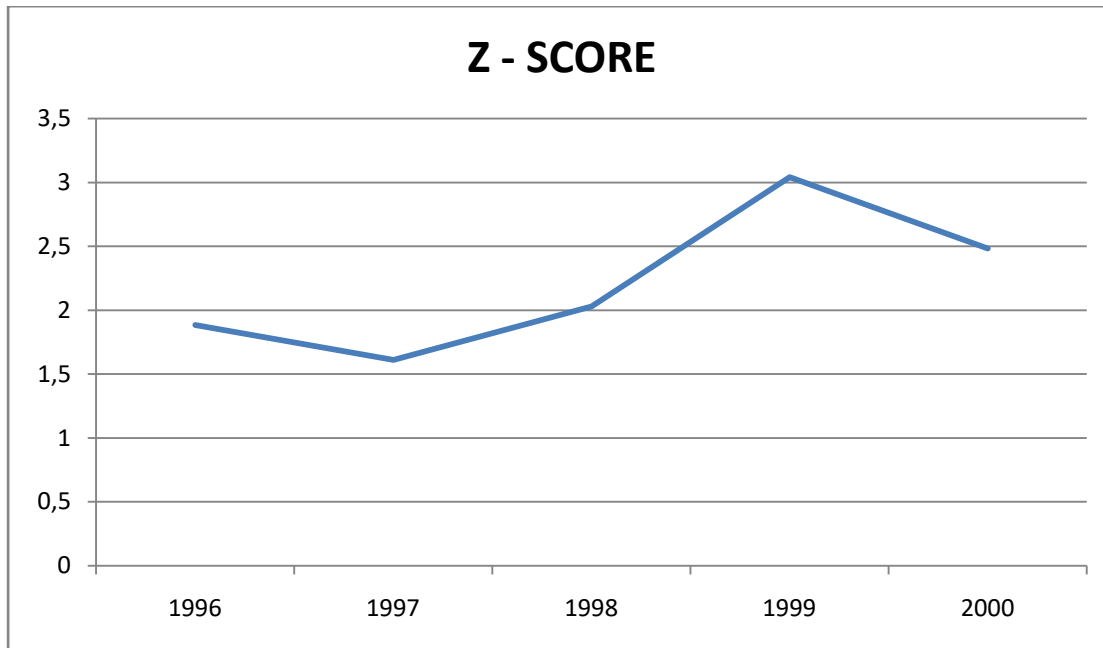
ενδιαφερόμενοι να χρησιμοποιούν τους αριθμοδείκτες, ώστε να σχηματίζουν μια εικόνα για την πορεία των επιχειρήσεων. Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να διευκρινίσουμε ότι οι αριθμοδείκτες αποτελούν απλώς ενδείξεις και απαιτείται σε βάθος διερεύνηση των οικονομικών στοιχείων ώστε να αποδειχθεί η διενέργεια ή όχι λογιστικής απάτης.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: Πορεία του αριθμοδείκτη «Βαθμός Χρηματοοικονομικής Μόχλευσης» για την επιχείρηση ENRON μεταξύ των ετών 1996 – 2000.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2: Πορεία του αριθμοδείκτη «Ταχύτητα Κυκλοφορίας Αποθεμάτων» για την επιχείρηση ENRON μεταξύ των ετών 1996 – 2000.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3: Πορεία του δείκτη “Z – SCORE του ALTMAN” για την επιχείρηση ENRON μεταξύ των ετών 1996 – 2000.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΑΠΑΤΗΣ

7.1. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΑΠΑΤΗΣ – ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

Σύμφωνα με το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 200, ο βασικός σκοπός του ελέγχου των οικονομικών καταστάσεων είναι η διατύπωση γνώμης από τον ελεγκτή σχετικά με το εάν οι καταστάσεις έχουν συνταχθεί σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς ή τα Εθνικά Λογιστικά Πρότυπα ή κάποιο άλλο έγκυρο πλαίσιο λογιστικών αρχών, ειδικό για τις οικονομικές καταστάσεις. Ο ελεγκτής οφείλει να συμμορφώνεται με τον «Κώδικα Δεοντολογίας των Επαγγελματιών Ελεγκτών», που εκδίδει η Διεθνής Ομοσπονδία Λογιστών (IFAC). Οι αρχές δεοντολογίας που πρέπει να ακολουθεί ο ελεγκτής είναι: ακεραιότητα, αντικειμενικότητα, επαγγελματική επάρκεια και επιμέλεια, εχεμύθεια και τέλος, επαγγελματική συμπεριφορά. Βασική υποχρέωση του ελεγκτή είναι να ενεργεί με κατάλληλο επαγγελματικό σκεπτικισμό κατά την διαδικασία σχεδιασμού και εκτέλεσης του ελέγχου, αναγνωρίζοντας ότι μπορεί να υπάρχουν περιπτώσεις που καθιστούν τις οικονομικές καταστάσεις ουσιωδώς εσφαλμένες.

Στη χώρα μας, το έργο της πρόληψης και καταστολής της απάτης έχουν αναλάβει ειδικά τμήματα ελέγχου, τα οποία έχουν συσταθεί σε υπηρεσίες, όπως το Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος (Σ.Δ.Ο.Ε.), η Υπηρεσία Ερευνών και Διασφάλισης Δημοσίων Εσόδων (Υ.Ε.Δ.Δ.Ε.), η Υπηρεσία Οικονομικής Αστυνομίας και η Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος.

Οι ελεγκτές φέρουν την ηθική – κοινωνική και νομική ευθύνη της αποκάλυψης της απάτης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και της έκφρασης της γνώμης τους, απέναντι στους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων.

➤ **ΑΣΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ:**

Στην Ελλάδα, η Αστική Ευθύνη καθορίζεται από το Ελληνικό Αστικό Δίκαιο, όταν υπάρχει παράβαση καθήκοντος, πταίσμα ή ζημία. Η ευθύνη είναι ατομική ακόμα και αν διενήργησαν τον έλεγχο δύο ή περισσότεροι ελεγκτές. Στον Νόμο 4449/2017,

εμπεριέχονται διατάξεις όσον αφορά την αστική ευθύνη των ελεγκτών (www.taxheaven.gr/law/4449/2017). Συγκεκριμένα:

- 1) Οι ορκωτοί ελεγκτές λογιστές και οι ελεγκτικές εταιρείες του παρόντος νόμου, καθώς και οι ελεγκτικές οντότητες τρίτων χωρών ευθύνονται για κάθε ζημία από θετική ενέργεια ή παράλειψη έναντι της ελεγχόμενης οντότητας και τρίτων που ζημιώθηκαν από τη χρήση της έκθεσης ελέγχου.
- 2) Το συνολικό ύψος της αποζημίωσης όλων των ζημιωθέντων από συγκεκριμένο ελεγκτικό έργο δεν μπορεί να υπερβεί το δεκαπλάσιο της αμοιβής που καταβλήθηκε για το έργο αυτό.
- 3) Στην περίπτωση που οι υποχρεωτικοί έλεγχοι διενεργούνται στο όνομα και για λογαριασμό ελεγκτικής εταιρείας ή ελεγκτικής οντότητας τρίτης χώρας, η ευθύνη για αποζημίωση δεν μπορεί να υπερβεί το δεκαπλάσιο των αμοιβών της ελεγκτικής εταιρείας ή της ελεγκτικής οντότητας τρίτης χώρας για το συγκεκριμένο ελεγκτικό έργο έναντι όλων των ζημιωθέντων για το έργο αυτό.
- 4) Για την καταβολή της αποζημίωσης που προβλέπεται από την παράγραφο 3 του παρόντος άρθρου, ευθύνονται αλληλεγγύως και εις ολόκληρον τα πρόσωπα που προβλέπονται από το άρθρο 25 του παρόντος νόμου εφόσον αποδειχθεί ότι έθεσαν σε κίνδυνο την ανεξαρτησία και την αντικειμενικότητα του ελεγκτή.
- 5) Οι ορκωτοί ελεγκτές λογιστές, οι ελεγκτικές εταιρείες και οι ελεγκτικές οντότητες τρίτων χωρών έχουν υποχρέωση να έχουν επαρκή ασφαλιστική κάλυψη.
- 6) Η μη συμμόρφωση με τα οριζόμενα της προηγούμενης παραγράφου του παρόντος άρθρου συνεπάγεται την αναστολή της άδειας άσκησης επαγγέλματος μέχρι τη διαπίστωση, από την Ε.Λ.Τ.Ε., της συμμόρφωσης.

➤ **ΠΟΙΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ**

Σύμφωνα με τον Νόμο 2190/1920 (§3 του άρθρου 37), για κάθε πταίσμα, ο ελεγκτής υποχρεούται σε αποζημίωση της εταιρείας, για αμέλεια τιμωρείται με φυλάκιση έως τριών (3) μηνών και/ή με χρηματική ποινή χιλίων (1.000) ευρώ κατ' ελάχιστο, ενώ σε περίπτωση δόλου, τιμωρείται με φυλάκιση και πλέον των τριών μηνών (άρθρα 57 και 63β Κ.Ν. 2190/1920, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 8 Π.Δ. 498/87).

➤ **ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ**

Πειθαρχική ευθύνη προκύπτει για τον ελεγκτή σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα 226/92 (άρθρο 20), όταν:

- 1) Ασκεί πλημμελώς τα καθήκοντά του.
- 2) Επιδεικνύει ανάρμοστη συμπεριφορά.
- 3) Παραβαίνει το νόμο ή κάποια κανονιστική διάταξη ή κάποιο δεοντολογικό κανόνα.

Ο Ν.4449/2017 ορίζει ότι το Δ.Σ. της Ε.Λ.Τ.Ε. επιλαμβάνεται υποθέσεων κατά ορκωτών και ελεγκτικών εταιρειών έπειτα από έκθεση ποιοτικού ελέγχου, κατόπιν έρευνας του Συμβουλίου Ποιοτικού Ελέγχου ή καταγγελίας ή αυτεπαγγέλτως, αν το Δ.Σ. κρίνει ότι προκύπτουν επαρκείς ενδείξεις πειθαρχικού παραπτώματος. Οι ποινές που προβλέπονται για τα πειθαρχικά παραπτώματα, ποικίλουν ανάλογα με την σοβαρότητα του παραπτώματος, από μια απλή σύσταση ή έγγραφη επίπληξη, όταν το πειθαρχικό κρίνει ότι το παράπτωμά του δεν οφείλεται σε δόλο ή βαριά αμέλεια, χρηματικά πρόστιμα, έως και την οριστική αφαίρεση της επαγγελματικής άδειας και διαγραφή του ορκωτού ελεγκτή λογιστή από το Δημόσιο Μητρώο, σε περίπτωση σοβαρού ατοπήματος (άρθρο 35, παρ. 10, Ν.4449/2017).

➤ **ΗΘΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ**

Οι ορκωτοί έχουν και ένα άλλο είδος ευθύνης, εξαιρετικά σημαντικής, την Ηθική Ευθύνη. Η ευθύνη αυτή απορρέει και από τον «Κανονισμό επαγγελματικής δεοντολογίας των μελών του Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών» τον οποίο εξέδωσε το Εποπτικό Συμβούλιο του (Σ.Ο.Ε.Λ.) για την προστασία τόσο του ηθικού και επαγγελματικού κύρους του Σ.Ο.Ε.Λ. και των μελών του, όσο και των νόμιμων δικαιωμάτων του κάθε ελεγχόμενου ή τρίτου. Στον κανονισμό, πέραν των άλλων, ορίζεται ότι ο Ορκωτός Ελεγκτής και κάθε άλλο μέλος του Σ.Ο.Ε.Λ., οφείλει να συμπεριφέρεται με αξιοπρέπεια και να διαβιώνει ως τίμιος και συνετός οικογενειάρχης, να μην χρησιμοποιεί την ιδιότητά του για την εξυπηρέτηση ιδιωτικών συμφερόντων του ιδίου ή προσκείμενου σ' αυτόν προσώπου, να μη δυσφημεί, απειλεί, προσβάλλει ή εκβιάζει ελεγχόμενους, συναδέλφους, ελεγκτικούς φορείς ή όργανα του Σ.Ο.Ε.Λ., να μην ανταγωνίζεται με τρόπο αθέμιτο άλλα μέλη του Σ.Ο.Ε.Λ. ή ελεγκτικούς φορείς και να μην επιδιώκει την προσέλκυση ή διατήρηση εργασιών με μη διαφανή μέσα κλπ (www.soel.gr).

Τα τελευταία έτη σημειώθηκαν τα πάρα πολλά χρηματοοικονομικά και εταιρικά σκάνδαλα, στα οποία εμπλέκονταν μεγάλες ελεγκτικές εταιρείες. Το μέγεθος των παράνομων

λογιστικών πρακτικών και παραποιήσεων ήταν τεράστιο και οι συνέπειες αυτών των σκανδάλων στο επάγγελμα του ελεγκτή, δυσμενείς. Πιο συγκεκριμένα:

- Διάβρωσαν την εμπιστοσύνη στο ελεγκτικό επάγγελμα.
- Διακινδύνευσαν την ακεραιότητα και την αντικειμενικότητα του επαγγέλματος του ελεγκτή.
- Δημιούργησαν σοβαρές αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητα των λογιστικών ελέγχων των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

8.1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η παραπάνω ανάλυση είχε ως σκοπό τη διερεύνηση κατά πόσο η μελέτη κάποιων αριθμοδεικτών των επιχειρήσεων μπορεί να οδηγήσει στην ανακάλυψη παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων. Δεδομένου των δύσκολων συνθηκών που επικρατούν στη σύγχρονη αγορά, οι επιχειρήσεις βρίσκονται αντιμέτωπες με πολλές δυσκολίες και συνεχή πίεση ώστε να κατορθώσουν αρχικά να επιβιώσουν και στη συνέχεια να επιτύχουν υψηλά έσοδα και κέρδη. Στην περίπτωση που μια εταιρεία αντιμετωπίζει σοβαρές οικονομικές δυσκολίες είναι πολύ πιθανό να καταφύγει σε παράνομες τεχνικές, ώστε να επηρεάσει τα οικονομικά της αποτελέσματα και να προκαλέσει το ενδιαφέρον των επενδυτών και γενικά της αγοράς. Το συμπέρασμα που προκύπτει από τη διάπραξη λογιστικής απάτης είναι ότι σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις έχουν οδηγήσει σε οικονομικές κρίσεις και στη συνέχεια σε πτώχευση.

Ως μελέτη περίπτωσης επιλέχθηκε η Enron Corporation, μια εταιρεία φαινομενικά υγιής, η οποία όπως αποδείχθηκε στη συνέχεια προέβη σε απάτες μέσω της χρήσης δημιουργικής λογιστικής.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το Καθαρό Περιθώριο Κέρδους το 1997 μειώθηκε, τη διετία 1998 – 1999 αυξήθηκε και εν τέλη το 2000 μειώθηκε κατακόρυφα. Την ίδια στιγμή τα έσοδα, το κόστος των αγαθών που πωλήθηκαν και των υπηρεσιών που παρασχέθηκαν αυξήθηκαν. Παρόμοια πορεία εμφάνισε και ο δείκτης ROA. Όσον αφορά τον δείκτη Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Αποθεμάτων παρατηρείται ότι ακολουθεί μια σταθερά ανοδική πορεία στην περίπτωση της Enron. Μελετώντας τον δείκτη Παγιοποίησης Περιουσίας, παρατηρείται η τάση της Enron για συνεχή μείωση των πάγιων περιουσιακών στοιχείων το χρονικό διάστημα 1996 – 2000. Το ποσοστό των παγίων στο σύνολο του Ενεργητικού εμφάνισε σημαντική πτώση. Ο δείκτης Χρέους προς Ίδια Κεφάλαια παρουσιάζει έντονη διακύμανση κατά τη διάρκεια της πενταετίας. Ένας ακόμα δείκτης του οποίου η μελέτη παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι ο δείκτης Χρηματοοικονομικής Μόχλευσης. Στην περίπτωση της Enron έχουμε υψηλό δείκτη δανειακής επιβάρυνσης. Το 1999 ο δείκτης σημείωσε πτώση λόγω τα αύξησης των Ιδίων Κεφαλαίων και της πτώσης των

Μακροπρόθεσμων Υποχρεώσεων. Το έτος 2000, ο δείκτης αυξήθηκε κατακόρυφα. Εξίσου μεγάλο ενδιαφέρον στην μελέτη της Enron έχουν τα αποτελέσματα που προκύπτουν από την μελέτη του δείκτη Κέρδη ανά Μετοχή. Ένας υψηλός δείκτης P/E σε σύγκριση με το μέσο P/E της αγοράς, με υψηλή τιμή μετοχής και χαμηλά κέρδη, όπως συνέβη με την Enron, υποδηλώνει είτε ότι η επιχείρηση προτιμάται από τους επενδυτές, είτε ότι είναι υπερτιμημένη και η τιμή της στο άμεσο μέλλον θα υποχωρήσει. Τέλος, σημαντικές πληροφορίες σχετικά με την οικονομική πορεία της Enron κατά τα έτη 1996 – 2000 μας δίνει ο δείκτης Z-Score. Ο συγκεκριμένος δείκτης δείχνει ότι τα έτη 1996, 1997, 1998 και 2000 η Enron είτε αντιμετώπιζε οικονομικά προβλήματα, είτε επρόκειτο να έρθει αντιμέτωπη με μία πιθανή πτώχευση στο άμεσο μέλλον. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η εταιρία εμφάνισε το 1999 τιμή Z – Score μεγαλύτερη του 3 (υγιής επιχείρηση). Από τα παραπάνω συμπεράσματα διαπιστώνουμε ότι η Enron έκανε χρήση δημιουργικής λογιστικής προκειμένου να τραβήξει το ενδιαφέρον των επενδυτών και των αναλυτών και συνεπώς, να βελτιώσει την οικονομική της θέση αυξάνοντας τα έσοδα της.

Η παραπάνω ανάλυση φανερώνει ότι οι αριθμοδείκτες αποτελούν εργαλεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη διερεύνηση της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων από τις επιχειρήσεις. Έτσι, χρειάζεται οι ελεγκτές αλλά και όλοι οι ενδιαφερόμενοι να χρησιμοποιούν τους αριθμοδείκτες, ώστε να σχηματίζουν μια εικόνα για την πορεία των επιχειρήσεων. Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να διευκρινίσουμε ότι οι αριθμοδείκτες αποτελούν απλώς ενδείξεις και απαιτείται σε βάθος διερεύνηση των οικονομικών στοιχείων ώστε να αποδειχθεί η διενέργεια ή όχι λογιστικής απάτης.

8.2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Δεδομένου ότι εντός των πλαισίων μιας εργασίας δεν είναι εφικτό να εξαντληθεί ένα τόσο πολυδιάστατο θέμα, όπως η λογιστική απάτη, η μελλοντική έρευνα θα μπορούμε να ασχοληθεί με μια συνολική θεώρηση των εταιριών του κάθε κλάδου, μέσω της διενέργειας συγκριτικών αναλύσεων των επιδόσεων των εταιριών με τις αντίστοιχες που ανήκουν στον ίδιο κλάδο, καθώς η μεγάλη απόκλιση από τον μέσο όρο υποδηλώνει περιοχή κινδύνου. Χρήσιμο θα ήταν επίσης να επιχειρηθεί η δημιουργία ενός συστήματος αξιολόγησης της

πιθανότητας απάτης χρηματοοικονομικών καταστάσεων το οποίο θα συνδυάζει τους οικονομικούς παράγοντες και την εταιρική διακυβέρνηση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ.

- Beasley S.M., Carcello V.J., Hermanson R.D., Neal L.T. (2010), “Fraudulent Financial Reporting 1998 – 2007”, Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission”, ανακτήθηκε από τον ιστότοπο:
<https://www.coso.org/Documents/COSO-Fraud-Study-2010-001.pdf>
- Bondarenko P. (2001), “Enron scandal”, Britannica, ανακτήθηκε από τον ιστότοπο:
<https://www.britannica.com/event/Enron-scandal>
- Charles W. Mulford, Eugene E. Comiskey (2002), The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices, Wiley Edition.
- Graham R.J., Harvey R.C., Rajgopal S. (2005), “The economic implications of corporate financial reporting”, Journal of Accounting and Economics, Vol. 40, Issues 1-3, pp. 3-73, ανακτήθηκε από τον ιστότοπο:
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0165410105000571>
- Joseph T. Wells (2014), Principles of Fraud Examination, 4th Edition, Wiley Edition.
- Lendez M.A., Lorevec J.J. (2001), “How to prevent and detect financial statement fraud”, The Journal of Corporate Accounting & Finance”, ανακτήθηκε από τον ιστότοπο: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/%28SICI%291097-0053%28199923%2911%3A1%3C47%3A%3AAID-JCAF4%3E3.0.CO%3B2-C>
- Montgomery D.D., Beasley S.M., Menelaides L.S., Palmrose V.Z. (2002), “Auditors’ New Procedures for Detecting Fraud”, Journal of Accountancy, ανακτήθηκε από τον ιστότοπο:
<https://www.journalofaccountancy.com/issues/2002/may/auditorsnewproceduresfordetectingfraud.html>
- Rezaee Z. (2005), “Causes, consequences, and deterrence of financial statement fraud”, Critical Perspectives on Accounting, p.p. 277-298, ανακτήθηκε από τον ιστότοπο: https://www.africataxjournal.com/wp-content/uploads/2019/10/Causes_consequences_and_deterrence_of_fin.pdf
- Segal T. (2020), “Enron Scandal: The Fall of a Wall Street Darling”, Investopedia, ανακτήθηκε από τον ιστότοπο: <https://www.investopedia.com/updates/enron-scandal-summary/>

- Smith R. (2018), “The Enron Scandal”, Stanford University, ανακτήθηκε από τον ιστότοπο: <http://large.stanford.edu/courses/2018/ph240/smith1/>
- Spathis Ch., Doumplos M., Zorounidis C. (2010), “Detecting falsified financial statements: a comparative study using multicriteria analysis and multivariate statistical techniques”, Taylor & Francis Online, p.p. 509-535, ανακτήθηκε από τον ιστότοπο: <https://doi.org/10.1080/0963818022000000966>
- William C.T. (2002), “The Rise and Fall of Enron”, Journal of Accountancy, ανακτήθηκε από τον ιστότοπο: <https://www.journalofaccountancy.com/issues/2002/apr/theriseandfallofenron.html>

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

- Βασίλειος Ι. Λουμιώτης, Βασίλειος Ν. Τζίφας, (2018), Βασικές Οδηγίες Εφαρμογής Διεθνών Προτύπων Ελέγχου (ΔΠΕ), Εκδόσεις ΣΟΕΛ, 2^η Έκδοση, Αθήνα.
- Βασίλειος Ι. Λουμιώτης (2019), Πρακτικά Θέματα Εφαρμοσμένης Ελεγκτικής των Επιχειρήσεων, Εκδόσεις ΣΟΕΛ, 2^η Έκδοση, Αθήνα
- Βασίλειος Φ. Φίλιος (2003), Δημιουργική Λογιστική (Creative Accounting), Εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική, Αθήνα.
- Διονυσοπούλου Π.Ν. (2015), “ΑΡΘΡΑ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΛΟΓΙΣΤΩΝ – ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΤΗΝ ΤΕΛΕΣΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ (ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ)”, TaxSolution, ανακτήθηκε από τον ιστότοπο: <https://www.taxsolution.gr/blog/resolutions-and-circulars/2016-07/22337.html>
- Ελευθερίου Σ. (2018), “Earnings Management”, ΙΕΣΟΕΛ Accountancy Greece, 32^ο τεύχος, ανακτήθηκε από τον ιστότοπο: https://www.sotele.gr/images/documents/149/ARTHRA-earnings_management_accountancy_greece_32.pdf
- Ξενάκη Δ. (2014), “Έρευνα για την Πρόληψη της Απάτης στην Ελληνική Ασφαλιστική Αγορά”, Deloitte Ελλάδος, ανακτήθηκε από τον ιστότοπο: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/gr/Documents/financial-services/gr_fraud_prevention_in_the_%20greek_insurance_market_noexp.pdf

- Σπαθής Χ. (2002), “Εμπειρική διερεύνηση της παραποίησης οικονομικών καταστάσεων”, Λογιστής, Τεύχος 570, σελ. 1286-1294, ανακτήθηκε από τον ιστότοπο: <https://users.auth.gr/~hspathis/Spathis-Log-Site.pdf>
- Χρήστος Ι. Νεγκάκης, Παναγιώτης Δ. Ταχυνάκης, (2017), Ελεγκτική - Εσωτερικός Έλεγχος (Θεωρία και Εφαρμογές), Εκδόσεις Αειφόρος Λογιστική, Θεσσαλονίκη.
- Χρήστου Ι. Καζαντζή (2006), Ελεγκτική και Εσωτερικός Έλεγχος, Εκδόσεις Business Plus, Πειραιάς

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΚΟΜΒΟΙ

- <https://www.acfe.com/>
- <https://www.e-forologia.gr/>
- <https://www.taxheaven.gr/>
- <http://www.soel.gr/el/>
- <https://picker.uchicago.edu/Enron/EnronAnnualReport2000.pdf>
- <https://picker.uchicago.edu/Enron/EnronAnnualReport1999.pdf>
- <https://picker.uchicago.edu/Enron/EnronAnnualReport1998.pdf>
- <http://people.ischool.berkeley.edu/~hal/footprint/10K/Enron-1997-10-K-d.htm>
- <https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/1024401/000102440101500010/ene10-k.txt>
- https://www.pngkey.com/detail/u2q8w7o0y3e6y3e6_this-consistent-human-behavior-pattern-observed-by-fraud/
- <https://www.pwc.com/>
- <https://www2.deloitte.com/gr/en.html>
- https://www.ey.com/en_gr
- www.elte.org.gr/